

TUARASCÁIL BHLIANTÚIL 2008

Don Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta:

De réir Alt 30 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 tá an tuarascáil seo don bhliain 2008 á cur i láthair ag an gCoimisinéir Teanga.

Seán Ó Cuirreáin
An Coimisinéir Teanga

Feabhra 2009

CLÁR

Ráiteas Misin

Réamhrá

Cúlra

Seirbhísí Eolais

Straitéis Fiche Bliain don Ghaeilge

Faireachán

Scéimeanna Teanga faoin Acht

Gearáin

Imscrúduithe

Achoimrí ar Imscrúduithe 2008

An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh

An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí

An Roinn Oideachais agus Eolaíochta

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

An Roinn Iompair

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh

An Chomhairle Oidhreachta

An tÚdarás Comhionannais

Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte

Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath

An Chomhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta

Iarnród Éireann

An tÚdarás um Bóithre Náisiúnta

Comhlacht árachais ainmnithe

Cúrsaí Airgeadais

Foireann agus Sonraí Teagmhála

RÁITEAS MISIN

“Ag cosaint cearta teanga”

Seirbhís neamhspleách d’ardchaighdeán a chur ar fáil i gcomhlíonadh ár ndualgas reachtúil le cinntiú go ndéanann an státchóras beart de réir a bhriathair maidir le cearta teanga.

Cothrom na féinne a chinntiú do chách trí ghearáin maidir le deacrachtaí teacht ar sheirbhísí poiblí trí Ghaeilge a láimhseáil ar bhealach atá éifeachtach, gairmiúil agus neamhchlaonta.

Eolas soiléir, cruinn a chur ar fáil:

- don phobal maidir le cearta teanga agus
- do chomhlachtaí poiblí maidir le dualgais teanga.

RÉAMHRÁ

Bliain an-ghnóthach a bhí in 2008 d'Oifig an Choimisinéara Teanga.

Don tríú bliain as a chéile rinneadh beagnach 600 gearán le m'Oifig a bhain le líomhaintí maidir le sárú ar chearta reachtúla teanga.

Ábhar misnigh é go raibh 2008 ar an gcéad bhliain ó bunaíodh an Oifig nár mhéadaigh líon iomlán na ngearán agus fáiltim roimh an laghdú, más beag féin é (4%), a tháinig ar mhóriomlán na ngearán i gcomparáid leis an mbliain 2007.

Cé nach féidir a bheith lánchinnte ina thaobh fós, bheadh dóchas ann go léireodh aon laghdú ar fhadhbanna an phobail maidir lena ngnóthaí a dhéanamh trí Ghaeilge le heagraíochtaí stáit go raibh líon agus caighdeán na seirbhísí stáit trí Ghaeilge ag méadú chun sástacht an phobail. Is féidir freisin gur chabhraigh na hiarrachtaí atá déanta ag an Oifig seo in imeacht na mblianta le heagraíochtaí stáit chun córais a bhunú agus a fheidhmiú a chinntíonn nach ndéantar sárú rialta ar bhunchearta teanga. Leanadh d'iarrachtaí réamhghníomhacha na hOifige seo le linn 2008 chun a chinntiú go raibh a ndualgais teanga á gcomhlíonadh ag eagraíochtaí stáit le seirbhísí custaiméara níos fearr a sholáthar trí Ghaeilge agus go dtiocfadh laghdú dá réir ar líon na ngearán.

Tháinig athrú ollmhór ar an timpeallacht eacnamaíoch le linn na bliana. Sa chomhthéacs sin, bheinn ar an gcéad duine a chomhairleodh deiseanna stuama a thapú leis an gcostas a bhaineann le soláthar seirbhísí go dátheangach a choinneáil faoi smacht, cé go gcreidim nach ceart agus nach féidir an tacaíocht a theastaíonn ón teanga náisiúnta a áireamh mar ghníomh breise roghnach. Lean an Oifig seo ag comhairliú d'eagraíochtaí stáit maidir le bealaí ina bhféadfaí srian a choinneáil ar chostas agus gan dochar a dhéanamh do sholáthar seirbhísí d'ardchaighdeán trí Ghaeilge. I measc na moltaí rinne m'Oifig le heagraíochtaí stáit, bhí úsáid níos forleithne a bhaint as seirbhísí ar líne agus seirbhísí bunaithe ar an nGréasán, foilsiú leictreonach seachas clóite ar ábhar dátheangach don phobal, earcú foirne le hinniúlacht i nGaeilge agus i mBéarla seachas daoine le teanga amháin, agus tuilleadh comhoibrithe idir eagraíochtaí gaolmhara maidir le forbairt a gcuid seirbhísí trí Ghaeilge.

Imscrúduithe

Cúis inní a bhí ann do m'Oifig gur tháinig méadú an-suntasach le linn 2008 ar líon na n-imscrúduithe foirmiúla a seoladh i gcásanna nuair nár éirigh le hiarrachtaí neamhfhoirmiúla cúiseanna gearáin an phobail a réiteach. Seoladh 17 imscrúdú nua le linn na bliana – méadú 70% ar 2007.

Nuair a chuirtear san áireamh go raibh dhá imscrúdú gan chríochnú ón mbliain 2007, d'fhág sin 19 imscrúdú ar fad idir lámha in 2008. Tugadh 17 acu sin chun críche roimh dheireadh na bliana agus, arís, bhí péire acu le tabhairt chun cinn go dtí 2009.

Ciallaíonn na 17 imscrúdú a críochnaíodh le linn 2008 go raibh tuarascáil fhoirmiúil ar imscrúdú faoi Alt 26 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla á heisiúint ag m’Oifig, ar an meán, uair gach trí seachtaine i gcaitheamh na bliana ar fad.

As na himscrúduithe sin, tháinig 15 acu ar shárú a rinneadh ar chearta reachtúla teanga agus sa dá chás eile, cinneadh nach raibh sárú ar dhualgais teanga i gceist.

Bhain naoi gcinn de na himscrúduithe – níos mó ná a leath – le 6 cinn de ranna rialtais: an Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil, an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh, an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta, an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí, an Roinn Oideachais agus Eolaíochta, agus an Roinn Iompair.

Ar na heagraíochtaí stáit eile a sháraigh dualgas reachtúil teanga bhí an Chomhairle Oidhreacht, an tÚdarás Comhionannais, Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, Iarnród Éireann, an tÚdarás um Bóithre Náisiúnta agus an Chomhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta.

Den chéad uair riamh, rinne m’Oifig imscrúdú ar chás a bhain le comhlacht nach raibh ina chomhlacht poiblí. Bhain an gearán leis an dualgas a chuireann an tAcht Árachais 1936 ar chomhlachtaí árachais doiciméid árachais a sholáthar trí Ghaeilge do chustaiméirí a líonann foirmeacha tairisceana i nGaeilge amháin. Sa chás áirithe a bhí i gceist, chinn an t-imscrúdú nár sháraigh an comhlacht árachais an fhoráil reachtúil de bharr cúinsí ar leith.

D’fhoneamh amhras a sheachaint, is ceart a rá gur bhain na himscrúduithe i mbeagnach gach cás le hábhair shonracha ar leith seachas le tiomantas ginearálta maidir le forfheidhmiú dualgais reachtúla teanga. Dá bhrí sin, má theip ar eagraíochtaí stáit dualgais teanga ar leith a chomhlíonadh go cuí, ní hionann sin agus a rá go raibh faillí á déanamh acu i leith dualgais teanga go ginearálta ná go raibh forálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla i gcoitinne á sárú acu.

Faireachán

Le linn na bliana, rinne m’Oifig iniúchadh foirmiúil ar fhorfheidhmiú 42 scéim teanga a bhí daingnithe ag comhlachtaí stáit, ardú de bheagnach 70% ón mbliain 2007.

Bhain 27 de na hiniúchtaí sin le scéimeanna teanga a raibh an chéad agus an dara bliain feidhme tagtha chun críche agus na 15 eile le hiniúchtaí ceann cúrsa tar éis tríú bliain na scéimeanna.

Léirigh na hiniúchtaí críochnúla sin go raibh gach ceann dá ngealltanais teanga curtha i bhfeidhm ina iomláine ag 6 cinn de na comhlachtaí poiblí a bhí i gceist. Rinne m’Oifig comhréiteach i gcás seacht gcinn eile acu agus aontaíodh céimeanna a bhí le cur i bhfeidhm agus amscálaí cuí le go mbeadh gealltanais uile na scéimeanna sin curtha i ngníomh.

Sa dá chás eile, níor éirigh lenár n-iarrachtaí teacht ar chomhréiteach tar éis an phróisis iniúchta agus cuireadh tús le himscrúduithe reachtúla i leith na gcásanna sin.

Rialacháin agus Cumarsáid

Le linn na bliana ghlac an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta céimeanna tábhachtacha maidir le hinfheictheacht bhreise a chothú don teanga nuair a rinne sé rialacháin nua faoi úsáid na Gaeilge agus an Bhéarla i stáiseanóireacht, i gcomharthaíocht agus i bhfógairtí taifeadta béil na gcomhlachtaí poiblí.

Tiocfaidh an chéad chuid de na rialacháin sin, atá déanta faoi fho-alt 9(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla, i bhfeidhm go praiticiúil ar an 1 Márta 2009.

Thapaigh m’Oifig an deis na rialacháin nua a chur i láthair na gcomhlachtaí poiblí trí threoirleabhar nua ar Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a ullmhú agus a fhoilsiú, mar fhoilseachán leictreonach go príomha. B’ábhar sásaimh dúinn gur íoslódáil beagnach 3,500 duine cóipeanna den treoirleabhar nua ó shuíomh gréasáin na hOifige sna seachtainí ón uair a foilsíodh é go deireadh an bliana. Roghnaigh dhá thrian acu sin a rinne íoslódáil ar an treoirleabhar an leagan Béarla agus roghnaigh an trian eile an leagan Gaeilge. Eagraíodh roinnt seimineár freisin le deis a thabhairt do chomhlachtaí poiblí léargas níos cuimsithí a fháil ar na rialacháin nua.

Rinne m’Oifig athchóiriú iomlán le linn na bliana ar ár suíomh gréasáin www.coimisineir.ie le cinntiú go mbeadh an t-eolas air níos insroichte don phobal i gcoitinne. D’ullmhaíomar fógra nua teilifíse leis an bpearsa aitheanta Des Bishop chun an pobal a chur ar an eolas faoina gcearta reachtúla teanga. Mar is gnách, lean m’Oifig le linn na bliana de pháirt ghníomhach a ghlacadh in imeachtaí poiblí cuí – léachtaí, seimineáir agus ócáidí eile – ó cheann ceann na tíre le tuilleadh eolais a scaipeadh faoi chearta agus faoi dhualgais teanga.

Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge

Ghlac m’Oifig le cuireadh ón ngrúpa comhairleach a bhí ceaptha le hoibriú ar ullmhú na straitéise 20 bliain don Ghaeilge plépháipéar a chur ina láthair. Chas mé le baill an ghrúpa i mí Mheán Fómhair 2008 lena raibh sa phlépháipéar sin a phlé go mion leo. Tá tuilleadh eolais faoin bplépháipéar sin sa tuarascáil seo. Seasaim leis an tuairim a nocht mé an uair sin go mb’fhéidir go mbeadh ullmhú agus feidhmiú na straitéise sin ar na gníomhartha ba thábhachtaí do thodhchaí na teanga ó bunaíodh an Stát dá leagfaí amach, agus dá leanfaí ansin, léarscáil bhóithre nua, chomhaontaithe a chinnteodh todhchaí do theanga náisiúnta na tíre.

Inní

Chuir mé in iúl don Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta le linn na bliana 2008 an inní a bhí orm maidir le daingniú an dara babhta de scéimeanna teanga le comhlachtaí poiblí faoin Acht.

Chonacthas dom nach raibh an dara scéim teanga tugtha i bhfeidhm fós i gcás aon chomhlachta phoiblí agus go raibh 22 scéim teanga tar éis dul “in éag”, mar a deirtear i bhfo-alt 15(1) den Acht. De réir na reachtaíochta, caithfidh na comhlachtaí poiblí leanúint de sholáthar seirbhísí trí Ghaeilge de réir na ngealltanais a bhí tugtha acu sna chéad scéimeanna ach níl aon dualgas orthu tuilleadh forbartha a dhéanamh ar na seirbhísí sin in éagmais scéim nua.

Chuir mé in iúl go bhfacthas dom nach raibh an folús a bhí cruthaithe ag teacht lena raibh beartaithe faoi fhorálacha an Achta ná faoi na rialacháin reachtúla a bhí déanta faoin Acht.

Léirigh mé freisin gur ábhar inní ar leith a bhí ann dom nach raibh aon Scéim nua daingnithe i gcás na Roinne Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta féin cé go ndeachaigh an chéad Scéim “in éag” ar an 21 Meán Fómhair 2007.

Dúirt mé gurbh í an inní ba mhó a bhí orm ná go mbeadh baol ann go gcaillfeadh an tionscnamh ina iomláine an móiminteam nó an luas a bhí faoi, rud a d’fhéadfadh a bheith ina bhuille an-mhór ar fad. Thug mé le fios gur mheas mé go gcaillfeadh an pobal agus na comhlachtaí poiblí muinín i gcur i bhfeidhm fhorálacha an Achta go ginearálta dá mbeadh moill mhíchuí i ndaingniú scéimeanna nua, go háirithe an dara babhta scéimeanna agus dara Scéim na Roinne féin san áireamh. Dúirt an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta mar fhreagra go raibh sé féin agus a Roinn chomh tiomanta is a bhí riamh maidir le forálacha an Achta a chur i bhfeidhm agus na spriocanna a bhain leis a bhaint amach.

Dúirt sé freisin go raibh dréacht dá ndara Scéim faighte aige ó fhormhór na gcomhlachtaí poiblí a raibh sin iarrtha orthu agus go raibh plé gníomhach ar siúl ag oifigigh a Roinne leo chun an próiseas maidir le haontú agus le daingniú na ndara scéimeanna sin a thabhairt chun críche a luaithe agus ab fhéidir. Bhí an obair i dtaca le daingniú dara Scéim dá Roinn féin “cuid mhaith chun cinn freisin,” a dúirt sé.

Foireann agus Comhoibriú

Fáiltím roimh cheapadh foireann bhreise don Oifig le linn na bliana 2008. Tá cuóta foirne d’ochtár státseirbhíseach ceadaithe don Oifig agus bhí seacht gcinn de na poist sin líonta faoi dheireadh na bliana 2008. Glacaim leis an deis seo le mo bhuíochas pearsanta a chur in iúl don fhoireann oibre sin as a ndúthracht agus a ndílseacht.

Fuair m’Oifig comhoibriú an-mhaith ar fad ó iliomad daoine le linn na bliana agus ba mhaith liom an deis seo a thapú le buíochas a ghlacadh leosan freisin. San áireamh ansin, bhí fostaithe de chuid na státseirbhíse agus na seirbhíse poiblí i gcoitinne, ionadaithe ó eagraíochtaí Gaeilge agus Gaeltachta, na meáin chumarsáide, lucht taighde agus acadúil agus iliomad daoine eile nach iad.

CÚLRA

Cheap an tUachtarán mé mar Choimisinéir Teanga go foirmiúil ar an 23 Feabhra 2004 ar chomhairle an Rialtais tar éis do Thithe an Oireachtais rún a rith ag moladh an cheapacháin.

Cuireadh tús gan mhoill ina dhiaidh sin le bunú na hOifige agus is í seo an cúigiú tuarascáil bhliantúil de chuid m'Oifige. Tá mion-chur síos ar obair na hOifige roimhe seo i dtuarascálacha bliantúla 2004, 2005, 2006 agus 2007 atá ar fáil ón Oifig agus ar shuíomh gréasáin na hOifige. Tá fáil ó na foinsí céanna ar na cuntais airgeadais chuí.

Oifig neamhspleách reachtúil í Oifig an Choimisinéara Teanga a bhfuil sé mar chúram uirthi monatóireacht a dhéanamh ar an gcaoi a bhfuil forálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 á gcomhlíonadh ag comhlachtaí poiblí an Stáit. Déanann an Oifig gach beart riachtanach chun a chinntiú go gcomhlíonfaidh comhlachtaí poiblí a ndualgais faoin Acht.

Fiosraíonn an Oifig gearáin ón bpobal i gcásanna ina gcreidtear go bhfuil teipthe ar chomhlachtaí poiblí a ndualgais a chomhlíonadh faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003. Fiosraíonn an Oifig freisin aon ghearán bailí ina líomhnaítear nach bhfuil foráil d'aon achtacháin eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge á comhlíonadh.

Cuireann m'Oifig comhairle ar fáil don phobal maidir lena gcearta teanga agus comhairle ar chomhlachtaí poiblí maidir lena ndualgais teanga faoin Acht. Tá sé mar phríomhchuspóir ag Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a chinntiú go soláthróidh an státseirbhís agus an tseirbhís phoiblí seirbhísí Gaeilge níos líonmhaire agus ar chaighdeán níos airde thar thréimhse ama.

Bheadh súil go mbeadh sé mar thoradh ar fheidhmiú an Achta go gcruthófaí spás nua don Ghaeilge i gcóras riaracháin phoiblí na tíre. Is léiriú é ar chuid amháin d'aidhm teanga an Stáit mar thaca leis na hiarrachtaí eile an teanga a chur chun cinn san oideachas, sa chraoltóireacht, sna healaíona, i saol na Gaeltachta agus i gcúrsaí an tsaoil go ginearálta.

Shínigh an tUachtarán Acht na dTeangacha Oifigiúla ina dhlí ar an 14 Iúil 2003, agus trí bliana ina dhiaidh sin, ar an 14 Iúil 2006, tháinig gach foráil den Acht nach raibh tagtha i bhfeidhm le hordú Aire roimhe sin i bhfeidhm go hoifigiúil. Chiollaigh sin go raibh bunús reachtúil ón dáta sin ar aghaidh le gach foráil de chuid an Achta.

Le linn na bliana 2008, dhaingnigh an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta tuilleadh scéimeanna teanga agus faoi dheireadh na bliana 2008 bhí 85 scéim a chlúdaigh 155 comhlacht poiblí daingnithe faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla. Ag deireadh na bliana freisin, bhí 30 comhlacht poiblí ag ullmhú dréachtscéimeanna den chéad uair agus bhí treoir tugtha ag an Aire do 22 comhlacht poiblí an dara dréachtscéim a ullmhú.

Scéimeanna nua atá i gceist sa dara babhta scéimeanna a leathnóidh agus a fhorbróidh na seirbhísí trí Ghaeilge atá á gcur ar fáil ag comhlachtaí poiblí mar thoradh ar chur i bhfeidhm a gcéad scéimeanna teanga. Ní raibh aon scéim teanga sa dara babhta scéimeanna daingnithe ag deireadh 2008.

De bhreis air sin, níl an chéad scéim teanga daingnithe fós ag go leor comhlachtaí poiblí. Tagann amuigh agus istigh ar 650 comhlacht poiblí faoi scáth na reachtaíochta ach ní raibh dréachtscéim ullmhaithe ag go leor acu ag deireadh 2008. Go deimhin, níor éilíodh ar aon chomhlacht poiblí breise tosú ar a gcéad dhréachtscéim a ullmhú le linn 2008. Ní féidir éifeacht iomlán na reachtaíochta a mheas go mbeidh scéimeanna teanga daingnithe i gcás sciar an-suntasach de na comhlachtaí poiblí. Cé nach mbíonn an phráinn chéanna ag baint le scéimeanna a dhaingniú i gcás comhlachtaí poiblí beaga nach bhfuil caidreamh rómhór acu le sciar suntasach den phobal, is léir go bhfuil cuid mhór scéimeanna teanga le comhaontú agus le daingniú go fóill.

Tugadh tús feidhme le linn 2008 do na rialacháin nua maidir le húsáid na Gaeilge agus an Bhéarla i stáiseanóireacht, comharthaíocht agus fógairtí taifeadta béil na gcomhlachtaí poiblí. Is ar an 1 Deireadh Fómhair 2008 a shínigh an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta na Rialacháin um Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 (Alt 9) 2008, (I.R. Uimh. 391 de 2008).

Faoi na rialacháin, tá dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú go bhfuil a gcuid stáiseanóireachta, a gcuid comharthaíochta agus a gcuid fógairtí taifeadta béil á soláthar i nGaeilge amháin, nó i nGaeilge agus i mBéarla, de réir critéir ar leith atá daingnithe sna rialacháin. Ní raibh aon rialacháin déanta ag deireadh na bliana 2008 maidir le fógráin ná maidir le fógairtí béil atá beo, is é sin cinn nach fógairtí taifeadta iad.

SEIRBHÍÍ EOLAIS

Le linn na bliana 2008 lean m’Oifig le feachtais éagsúla le heolas a scaipeadh faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus faoi obair na hOifige féin. San áireamh anseo bhí foilsíú treoirleabhair maidir le hAcht na dTeangacha Oifigiúla, athnuachan ar ár suíomh gréasáin, coimisiúnú ar fhógra nua teilifíse, feachtas eolais faoi na rialacháin nua, seimineáir agus ócáidí poiblí eile, agallaimh leis na meáin, taispeántais ag ócáidí Gaelacha agus gníomhaíochtaí eile.

Foilsíú Treoirleabhair

I mí na Samhna 2008, d’fhoilsigh m’Oifig Treoirleabhar d’Acht na dTeangacha Oifigiúla chun cúnamh a sholáthar don phobal maidir lena gcearta teanga agus go háirithe chun comhairle a sholáthar do chomhlachtaí poiblí maidir lena ndualgais faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla. Tá an treoirleabhar dátheangach 68 leathanach ar fáil go príomha i bhfoirm leictreonach agus is féidir é a íoslódáil ónár suíomh www.coimisineir.ie. Cuireadh cóip amháin ar a laghad den treoirleabhar, mar áis tagartha, chuig gach comhlacht poiblí a thagann faoi scáth na reachtaíochta agus chuig na leabharlanna contae ar fud na tíre. Rinneadh beagnach 3,500 cóip den treoirleabhar a íoslódáil ón suíomh gréasáin sna seachtainí idir dáta a fhoilsithe agus deireadh na bliana.

Suíomh Gréasáin

Rinneadh forbairt mhór ar ár suíomh gréasáin www.coimisineir.ie i rith na bliana le cinntiú go mbeadh an suíomh chomh hinrochtana agus ab fhéidir. De thoradh ar an obair atá déanta, baineann leibhéal inrochtaineachta AA, ar a laghad, le gach leathanach anois. Chomh maith leis sin, fad is a bhí an fhorbairt seo ar siúl, thapaíomar an deis le hathbhreithniú iomlán a dhéanamh ar ábhar léitheoireachta agus ar íomhánna an tsuímh. Feidhmíonn an suíomh gréasáin anois mar ionad eolais do gach a mbaineann le hOifig an Choimisinéara Teanga, le hAcht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus leis na rialacháin nua maidir le húsáid na Gaeilge agus an Bhéarla i gcomharthaíocht, i stáiseanáireacht agus i bhfógairtí taifeadta béil. Tá cóip le fáil ar an suíomh de gach scéim teanga atá daingnithe faoin Acht, de gach ordú logainmneacha atá déanta faoin Acht agus den ábhar atá foilsithe ag m’Oifig idir thuarascálacha bliantúla agus achoimrí ar imscrúduithe oifigiúla. Anuas air seo, más mian le duine comhairle a lorg nó gearán a dhéanamh, is féidir foirm ghearáin ar líne a chomhlánú agus a sheoladh go leictreonach chuig m’Oifig.

Sa tréimhse bliana ó thús Eanáir 2008 go deireadh mhí na Nollag 2008, bhí os cionn 635,000 “buille” ar an suíomh, níos mó ná aon bhliain roimhe sin.

Rialacháin

Ar an 1 Deireadh Fómhair 2008, shínigh an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta na Rialacháin um Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 (Alt 9) 2008 (I.R. Uimh. 391 de 2008). Tá na rialacháin seo déanta faoi fho-alt 9(1) an Achta.

De réir na rialachán, tá dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú go bhfuil:

- a gcuid stáiseanóireachta (nóta-pháipéar, duillíní dea-mhéine, leatháin chlúdaigh facs, clúdaigh chomhaid agus fillteáin eile, lipéid agus clúdaigh litreach),
- a gcuid comharthaíochta agus
- a gcuid fógairtí taifeadta béil á soláthar i nGaeilge nó go dátheangach faoi dhátaí áirithe atá daingnithe faoi na rialacháin.

D'eagraigh m'Oifig seisiún eolais do chomhlachtaí poiblí i mBaile Átha Cliath ar an 12 Nollaig 2008 maidir leis na rialacháin úra agus gheallamar tuilleadh seisiún réigiúnach sa bhliain nua.

Seimineáir agus Meáin

Le linn 2008 lean mé den pholasaí glacadh le cuirí le labhairt ag seimineáir, léachtaí agus ócáidí poiblí éagsúla eile ar fud na tíre maidir le cearta agus dualgais teanga. Lean mé freisin d'agallaimh a dhéanamh leis na meáin chumarsáide le linn na bliana le léargas a thabhairt ar obair na hOifige, ar fheidhmiú an Achta agus ar cheisteanna gaolmhara. Ba mhaith liom buíochas a ghabháil leis na hiriseoirí ar fad a chuir an oiread sin suime in obair na hOifige le linn na bliana agus a chabhraigh le cur chun cinn na hoibre sin trína gcuid tuairisceoireachta i mBéarla agus i nGaeilge.

Taispeántais agus Ócáidí

Bhí seastán eolais ag m'Oifig ag roinnt ócáidí Gaelacha le linn na bliana. San áireamh bhí Scoil Gheimhridh Merriman i gCathair na Mart ar an 1-3 Feabhra 2008, Tóstal na Gaeilge i nGaillimh ar an 22-23 Feabhra 2008, ócáid de chuid Chomhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath Theas do Sheachtain na Gaeilge ar an 6 Márta 2008, ócáid de chuid Eagraíocht na Scoileanna Gaeltachta i nGaillimh ar an 12 Aibreán 2008, Ard-Fheis Chonradh na Gaeilge i dTrá Lí ar an 26-27 Meán Fómhair 2008, Comhdháil an Chraoibhín i mBealach an Doirín ar an 17-18 Deireadh Fómhair 2008, Lá Gairme Ollscoil na hÉireann Gaillimh ar an 20 Samhain 2008 agus Oireachtas na Samhna 2008 i gCorcaigh. De bhreis air sin, thug ionadaithe ó m'Oifig cuairt ar choláistí tríú leibhéal le cur i láthair a dhéanamh faoi obair na hOifige seo agus eolas a scaipeadh faoi na seirbhísí atá ar fáil trí Ghaeilge ón státchóras. Tá sé mar aidhm ag an tionscnamh seo mic léinn le Gaeilge atá ag freastal ar na coláistí a chur ar an eolas faoina gcearta an Ghaeilge a roghnú mar theanga chumarsáide leis an státchóras.

Fógra Teilifíse

Rinne m'Oifig fógra nua teilifíse a choimisiúnú agus a chraoladh le linn na bliana. An comhlacht léirithe teilifíse agus scannáin ROSG, atá lonnaithe sa Spidéal i gCo. na Gaillimhe, a fuair an conradh don fhógra tar éis an phróisis tairisceana. An phearsa aitheanta, Des Bishop, a bhí mar láithreoir ar an bhfógra agus craoladh é ar sheirbhís

teilifíse TG4 agus RTÉ1 le linn nó gar do chláracha Gaeilge. An cuspóir a bhí leis an bhfógraíocht ná an pobal, go háirithe daoine óga, a chur ar an eolas faoi na seirbhísí stáit atá á gcur ar fáil i nGaeilge anois de thoradh Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003. Is féidir an fógra féin a fheiceáil ar ár suíomh gréasáin www.coimisineir.ie i rannóg na meán.

Duaiseanna

Tá ceangal ag m’Oifig leis an gcúrsa céime MA sa Chleachtas Dátheangach in Fiontar, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath, áit a mbronntar bonn óir an Choimisinéara Teanga ar an gcéimí a fhaigheann na marcanna is airde sa tráchtas iarchéime.

Ar Cholm de Búrca a bronnadh Bonn Óir na bliana 2008 dá thráchtas ar sheirbhísí taca do pháistí le deacrachtaí foghlama i ngaelscoileanna ag ócáid bhronnadh na gcéimeanna in Fiontar, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath ar an 11 Samhain 2008.

Tá sé mar aidhm ag an gcúrsa MA sa Chleachtas Dátheangach – a bhfuil Stiúrthóir Fiontar, an Dr. Peadar Ó Flatharta, ina cheannas – oiliúint a chur ar fhoireann a bheidh ag obair sna hearnálacha poiblí agus deonacha le seirbhís ardcháilíochta do chustaiméirí a bhainistiú agus a sholáthar go dátheangach, ag freagairt go háirithe do riachtanais Acht na dTeangacha Oifigiúla. Tugtar an t-eolas agus an scil is gá dóibhsean atá páirteach lena chinntiú go soláthrófar seirbhís ardcháilíochta dhátheangach don phobal a bheidh ag teacht le caighdeáin idirnáisiúnta.

Chuir m’Oifig tús in 2008 le duais acadúil eile nuair a bronnadh Duais an Choimisinéara Teanga ar Mick McGee, an mac léinn a scríobh an aiste taighde ab fhearr sa scrúdú sochtheangeolaíochta faoi stiúir an Dr. John Walsh don Chéim BA in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. Ar an 17 Deireadh Fómhair 2008 a bronnadh an duais sin le linn oscailt oifigiúil Chomhdháil Litríocht agus Cultúr na Gaeilge a bhí ar siúl ag Scoil na Gaeilge ansin.

Gréasán Tacaíochta

Le linn na bliana 2008 lean m’Oifig i mbun eagraithe ar ghréasán tacaíochta do chomhlachtaí poiblí a bhfuil scéimeanna teanga daingnithe acu. Faoi láthair is ann do thrí chuid sa ghréasán tacaíochta: (1) ranna agus oifigí rialtais, (2) údaráis áitiúla agus (3) comhlachtaí poiblí eile.

Tá na scéimeanna teanga i gcroílár an Achta agus, lasmuigh d’fhorálacha díreacha agus rialacháin an Achta, is sna scéimeanna teanga sin a dhearbhaíonn comhlachtaí poiblí go reachtúil na scéimeanna atá le tógáil acu chun a gcuid seirbhísí trí Ghaeilge a fhorbairt ar bhonn céimnithe. Is pian trí bliana atá i ngach scéim agus déanann m’Oifig faireachán ar chur i bhfeidhm na scéimeanna teanga.

In 2008 chas baill an ghréasáin le chéile faoi thrí – i mBaile Átha Cliath faoi dhó agus i nGaillimh uair amháin – le ceisteanna a bhain le feidhmiú a gcuid scéimeanna teanga agus forálacha eile an Achta a phlé. Rinneadh go leor plé ag na cruinnithe in 2008 ar na rialacháin nua maidir le stáiseanóireacht, comharthaíocht agus fógairtí taifeadta béil.

Comhairle do Chomhlachtaí Poiblí

Ar cheann d’fheidhmeanna na hOifige seo tá comhairle nó cúnamh a sholáthar do chomhlachtaí poiblí a thagann faoi scáth na reachtaíochta maidir lena ndualgais faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

Le linn na bliana 2008 rinneadh teagmháil thar ceann comhlachtaí poiblí le m’Oifig ar 149 ócáid éagsúil le ceisteanna sonracha nó le léargas cuimsitheach a fháil ar dhualgais teanga faoin Acht. Bhí seo sa bhreis ar theagmhálacha ag seimineáir agus ócáidí de chuid an ghréasáin tacaíochta.

Ar ndóigh, dá mhéad comhairle agus eolas soiléir, cruinn a chuirtear ar fáil do chomhlachtaí poiblí faoina ndualgais faoin Acht, is ea is fearr is féidir a chinntiú go gcloífeadh le forálacha an Achta.

Cúrsaí Foirne na hOifige

Ceadaíodh ceapacháin nua ar ghráid shinsearacha do m’Oifig in 2007, ach ba le linn na bliana 2008 a líonadh na folúntais sin. Ochtar státseirbhíseach atá ceadaithe mar chuóta foirne don Oifig agus bhí seacht gcinn de na ceapacháin sin líonta faoi dheireadh na bliana 2008. Tá tuilleadh eolais faoi struchtúr reatha foirne na hOifige i ndeireadh na tuarascála seo.

Cosaint Sonraí

Tá m’Oifig cláraithe le hOifig an Choimisinéara Cosanta Sonraí mar chomhlacht a mbíonn faisnéis faoi dhaoine ina sheilbh ar ríomhairí nó i gcomhaid. Tá m’Oifig tiomanta dá dualgais faoin reachtaíocht um chosaint sonraí a chomhlíonadh.

Caidreamh Seachtrach

Labhair mé ar an 28 Samhain 2008 ag ócáid a d’eagraigh Fóram Dátheangach Thuaisceart na Breataine Bige maidir le ról agus feidhmiú na hOifige. Tá Oifig Coimisinéara Teanga don Bhreatain á beartú ansin. Chas mé freisin ag an ócáid chéanna leis an Aire Oidhreacht agus Teanga nuacheaptha ansin, an tUasal Alun Ffred Jones.

Rinne mé agallamh poiblí faoi obair na hOifige ar an 4 Lúnasa 2008 leis an iriseoir aitheanta Póilín Ní Chiaráin. Tharla an t-agallamh os comhair lucht éisteachta sa Chultúrlann i mBéal Feirste mar chuid d’Fhéile an Phobail ansin. An scátheagras Gaeilge, Pobal, a d’eagraigh an ócáid mar chuid dá fheachtas ar son Acht Teanga do Thuaisceart Éireann.

D'fhreastail mé ar Chruinniú Cinn Bhliana Chumann Ombudsman na Breataine agus na hÉireann a tionóladh i nDún Éideann na hAlban ar an 9 Bealtaine 2008.

Lean m'Oifig le linn na bliana dá caidreamh dearfach le hOifig Choimisinéir na dTeangacha Oifigiúla i gCeanada.

STRAITÉIS 20 BLIAIN DON GHAELGE

Ghlac m’Oifig i mí Iúil 2008 le cuireadh ón ngrúpa comhairleach a bhí ceaptha le hoibriú ar ullmhú na straitéise 20 bliain don Ghaeilge le plépháipéar a chur ina láthair. Chas mé le baill an ghrúpa i Meán Fómhair 2008 lena raibh sa plépháipéar sin a phlé go mion leo.

Is iad na daoine seo a leanas a bhí i láthair thar ceann an ghrúpa chomhairligh ag an gcruinniú sin: An Dr. Peadar Ó Flatharta (Cathaoirleach), Fiontar, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath, An Dr. Caoilfhionn Nic Pháidín, Fiontar, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath, An tOllamh Colin Williams, Ollscoil Caerdydd, An tOllamh Joseph Lo Bianco, Ollscoil Melbourne agus An tOllamh François Grin, Ollscoil na Ginéive.

Dúirt mé leis an ngrúpa gurbh fhéidir go mbeadh ullmhú agus feidhmiú na straitéise a bhí faoina gcúram ar na gníomhartha ba thábhachtaí do thodhchaí na teanga ó bunaíodh an Stát dá leagfaí amach, agus dá leanfaí ansin, léarscáil bhóithre nua, chomhaontaithe a chinnteodh an todhchaí do theanga náisiúnta na tíre.

Seo a leanas achoimre ar chuid de na hargóintí a chuir mé i láthair an ghrúpa sa plépháipéar agus sa díospóireacht a lean é:

Caithfidh an straitéis teanga dul i ngleic leis an gcineál nua saoil anaithnid atá romhainn agus iarracht a dhéanamh múnlu a dhéanamh ar na toisí teanga a bhainfidh leis.

Creidim go bhfuil sé ríthábhachtach go mbeadh an straitéis sin iomlán cuimsitheach agus tras-rannach leis an tionchar is fearr a imirt agus go mbeadh spriocanna sonracha inti a bheadh uaillmhianach ach insroichte.

Tá sé riachtanach go mbeadh gníomhartha diongbháilte, stuama agus meáite aitheanta sa straitéis a thabharfadh an teanga ón imeall go háit níos lárnaí sa tsochaí. Is den riachtanas nach mbeadh an straitéis féin righin ná dolúbtha le gurbh fhéidir dul i ngleic le hathruithe a thiocthadh gan choinne nó nach féidir a shamhlú anois.

Cumas, Cearta, Deiseanna agus Ceannasaíocht

Chuipe sin, go ginearálta, creidim gur gá don straitéis beartais a rianú le cumas, cearta, deiseanna agus ceannasaíocht a fhorbairt a chinnteoidh méadú leanúnach ar an bpobal labhartha Gaeilge.

Go ginearálta freisin, samhlaím go gcaithfeadh:

- go mbeadh plean gníomhaíochta maidir le feidhmiú na straitéise mar dhlúthchuid den saothar le spriocanna soiléire agus le hamscálaí cuí;
- go mbeadh freagracht as feidhmiú na straitéise dílsithe sa leibhéal is sinsearaí den státchóras, i nGrúpa Ardleibhéil nó a chomhionann ag a mbeadh an t-údarás, an chumhacht agus na hacmhainní a bheadh riachtanach don chúram;

- go ndearfadh an straitéis meicníocht láidir, neamhspleách le monatóireacht a dhéanamh ar fheidhmiú na straitéise agus a sholáthródh tuairiscí rialta ar dhul chun cinn nó eile an phróisis sin;
- nach ligfí d'aon inní faoi na leasuithe reachtúla nó institiúideacha a bheadh riachtanach do cheartfheidhmiú na straitéise srian, treampán ná bac a chur ar ullmhú na straitéise is oiriúnaí don ghnó ríthábhachtach seo.

Ba cheart go mbeadh sé i gcoílár na straitéise a chinntiú go mbeadh gach cuid de chóras tacaíochta teanga an Stáit ag feidhmiú le lánéifeacht, go mbeadh torthaí na n-iarrachtaí sin á dtomhas agus á meas go rialta, agus go mbeidís á leasú nuair a chruthófaí gur ghá sin.

Go simplí, samhlaím gur cheart go bhforbrófaí sa straitéis na beartais éagsúla a bheadh riachtanach le cinntiú go mbeadh sé de cheart agus de dheis ag duine an Ghaeilge a shealbhú mar theanga (ó dhúchas sa Ghaeltacht agus/nó tríd an gcóras oideachais) agus go mbeadh sé de cheart ansin an teanga a úsáid sa tsochaí, go háirithe leis an státchóras.

An Ghaeltacht

Mholfainn go dtabharfadh an straitéis aghaidh ar na hathruithe córais agus institiúideacha a theastaíonn le hoiread tacaíochta agus ab fhéidir a sholáthar don teanga sna ceantair Ghaeltachta ina bhfuil sí fós ina teanga bheo phobail lena chinntiú:

- go leanfaí ag déanamh na rogha páistí a thógáil le Gaeilge mar theanga dhúchais, go méadófaí ar an líon daoine a dhéanfadh an rogha sin agus go gcuirfí na tacaíochtaí cuí ar fáil dóibh leis an rogha sin a fheidhmiú;
- go stopfaí meath na teanga mar uirlis chumarsáide i measc an phobail, go háirithe i measc an aosa óig agus go méadófaí arís, de réir a chéile, ar a húsáid mar theanga bheo phobail;
- go ndéileálfaí mar ábhar práinne le ceist na teanga sa chóras oideachais sa Ghaeltacht agus go gcuirfí seirbhísí uile an stáit ar fáil trí Ghaeilge sa Ghaeltacht; agus
- go n-aithneofaí na ceangail idir forbairt phobail, eacnamaíochta agus fostaíochta sna Gaeltachtaí agus a dtionchar sin ar inmharthanacht na teanga.

Oideachas

Dúirt mé i dtuarascáil bhliantúil m'Oifige don bhliain 2004 gur chreid mé go raibh géarghá le hathbhreithniú cuimsitheach, fuarchúiseach ar gach gné d'fhoghlaim agus de mhúineadh na Gaeilge sa chóras oideachais, le cinntiú go mbeadh sé mar thoradh ar mhór-infheistíocht leanúnach an Stáit sa teanga go mbeadh líofacht bhunúsach sa teanga ag daltaí ar fhágáil na scoile dóibh tar éis 13 bliana a chaitheamh ag foghlaim na teanga.

Dúirt mé freisin:

“Creidim gur gá breathnú go grinn ar gach gné d’fhoghlaim na teanga, – oiliúint múinteoirí, an curaclam, téacsleabhair agus áiseanna teagaisc, seirbhísí tacaíochta, an mhúinteoireacht, córais chigireachta agus scrúduithe san áireamh – agus córas comhtháite, forásach a fhorbairt a chinnteoidh go mbeidh líofacht sa teanga mar thoradh ar mhór-infheistíocht an stáit sa réimse seo den oideachas.”

Níor tháinig aon athrú intinne orm faoin ábhar seo ó shin.

Creidim nach féidir déileáil leis an gceist ríthábhachtach seo i gcomhthéacs na scoileanna sin amháin a mhúineann trí Ghaeilge. Tá straitéisí éagsúla riachtanach do scoileanna a fheidhmíonn trí Ghaeilge (sa Ghaeltacht agus lasmuigh di) agus do scoileanna eile na tíre a fheidhmíonn trí Bhéarla. Is ceart a bheith san airdeall nach bhfaigheann c.93% de pháistí scoile na tíre a gcuid oideachais trí mheán na Gaeilge.

Deis Úsáide

Má tá sé mar pholasaí ag an Stát tacú leis an teanga trí cheart agus deis sealbhaithe (ó dhúchas sa Ghaeltacht agus/nó tríd an gcóras oideachais) a sholáthar don phobal, leanann sé go nádúrtha as sin gur gá deis úsáide a sholáthar don té a roghnódh an teanga sin i mbun cumarsáide sa tsochaí go ginearálta agus go háirithe leis an stát agus lena bhaill.

Caithfear méadú a chur ar acmhainn nó ar inniúlacht an Stáit i soláthar deiseanna úsáide don teanga.

Creidim go dteastódh gníomh nó córas athchothromaithe leis an líon dóthanach sin d’fhoireann le hinniúlacht sa Ghaeilge a chinntiú sa státseirbhís agus sa tseirbhís phoiblí. Aimsíodh córas le cabhrú le hathchothromaíocht trasphobail a fheabhsú trí idirdhealú dearfach a spreagadh do Sheirbhís Phóilíneachta Thuaisceart Éireann de thoradh ar Thuarascáil Patten. Theastódh iarracht den chineál céanna a fheidhmiú anseo ar bhunús teanga, fiú ar feadh tréimhse shealadach, le tionchar dearfach a bheith aige in athchothromú a dhéanamh ar fhoireann le hinniúlacht sa Ghaeilge agus sa Bhéarla sa státchóras anseo.

Athbhreithniú ar an Acht

Creidim go mbeadh sé tráthúil athbhreithniú a dhéanamh ar Acht na dTeangacha Oifigiúla sa bhliain 2013 – deich mbliana tar éis a achtaithe.

Ceannasaíocht

Samhlaím freisin go gcaithfear beartais nua a cheapadh leis an mbearna a líonadh idir cearta teanga atá ar fáil agus úsáid na teanga go praiticiúil.

Tá gá go n-aithneodh an straitéis a thábhachtaí agus atá ceannasaíocht ó ionadaithe tofa ag an phobail, go háirithe i dTithe an Oireachtais, agus go leagfaí amach beartais leis an teanga a bhogadh óna hionad imeallach sa dioscúrsa polaitíochta faoi láthair go dtí áit níos lárnaí i ndíospóireachtaí agus in imeachtaí eile i ngnóthaí parlaiminteacha.

Creidim go dteastódh mórfheachtas leanúnach maidir le feasacht teanga le tuiscint an phobail a mhéadú ar thábhacht ár dteanga náisiúnta d'fhéiniúlacht na tíre.

Samhlaím gur cheart don straitéis beartais a cheapadh a thógfadh ar an múnla atá molta ag an Eagraíocht um Chomhar agus Fhorbairt Eacnamaíochta (OECD) i dtaca le comhtháthú shaothar na gcomhlachtaí poiblí agus go bhfeicfí mar chodanna d'olltionscnamh sainiúil, comhaontaithe amháin gach ceann de na gníomhaíochtaí aonair sin a bhfuil cosaint agus cur chun cinn na teanga ina gcroílár. D'fhéadfaí comhpháirtíochtaí a spreagadh freisin le geallsealbhóirí eile a thacaíonn leis an teanga lasmuigh de scóip an státhórais – Cumann Lúthchleas Gael, Comhaltas Ceoltóirí Éireann agus eagraíochtaí eile ina measc.

Ba láidre seasamh na teanga agus an misneach a bheadh ina todhchaí dá bhfeicfí go gcinnteodh beartais na straitéise 20 bliain go ndéanfaí ollíarracht aontaithe náisiúnta amháin as an iliomad beartas aonair, neamhspleách.

Ba cheart go mbeadh sé le tuiscint ón straitéis gur cuid dár n-oidhreacht í an teanga agus nár thug aon náisiún neamhspleách, ceannasach uaidh riamh dá thoil féin gné chomh lárnach sin dá dhúchas.

Maidir le scálaí ama, má fhoilsítear an straitéis am éigin le linn na bliana 2009 samhlaím gur cheart go sínfeadh an straitéis féin ó thús na bliana 2010 go dtí 2030, rud a d'fhágfadh roinnt ama le bunsocruithe a dhéanamh lena tabhairt i bhfeidhm. B'inmholta freisin go mbeadh spriocanna sainiúla aitheanta le bheith bainte amach in imeacht tréimhsí 6 bliana:

- 2016 (comóradh céad bliain Éirí Amach na Cásca),
- 2022 (comóradh céad bliain bhunú an Stáit),
- 2028 (comóradh céad bliain chéad teorainn na Gaeltachta).

FAIREACHÁN

Is cuid lárnach d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 iad na scéimeanna teanga mar go dtugtar deis do chomhlachtaí poiblí cur le líon, raon agus caighdeán na seirbhísí a chuirtear ar fáil trí Ghaeilge. Ar an mbealach seo tógann na scéimeanna teanga ar na dualgais dhíreacha atá leagtha ag an Acht ar chomhlachtaí poiblí agus feidhm reachtúil leis an méid a bhíonn aontaithe iontu.

I gcaitheamh na bliana leanadh de phróiseas léirmheasa agus iniúchta do chomhlachtaí poiblí a raibh scéimeanna teanga daingnithe acu. Feidhmíodh plean iniúchta a thóg san áireamh scéimeanna teanga a raibh a gcéad bhliain agus a dtrí bliain feidhme tagtha chun críche. I dteannta na hoibre seo, filladh ar dhá chomhlacht phoiblí a raibh gealltanais shonracha fós le comhlíonadh acu i ndiaidh léirmheas na bliana 2007.

Fearacht blianta eile bhí sé mar phríomhchuspóir le hiniúchadh na chéad bhliana aon bhaol forfheidhmithe a aithint go luath sa phróiseas agus aird cheannairí na gcomhlachtaí poiblí a dhíriú ar an méid a bhí tagtha chun solais de dheasca an phróisis faireacháin. Ina iomláine cuireadh tús le 28 léirmheas chéad bhliana le linn 2008 agus bhí 25 díobh siúd tugtha chun críche faoi dheireadh na bliana.

Feidhmíodh córas iniúchta níos leithne maidir le comhlachtaí poiblí a raibh tréimhse feidhme trí bliana a scéimeanna teanga tagtha chun críche. I gcaitheamh na bliana seo cuireadh tús le próiseas iniúchta do 21 comhlacht poiblí a d'aontaigh scéim teanga le linn 2005 agus bhí an próiseas tugtha chun críche i leith 15 comhlacht poiblí faoi dheireadh na bliana. Lorgaíodh cruthúnas agus dearbhuithe go raibh na gealltanais reachtúla a bhí tugtha sna scéimeanna teanga curtha i bhfeidhm ina n-iomláine. Chomh maith leis seo fiosraíodh na córais a bhí i bhfeidhm ag comhlachtaí poiblí chun a chinntiú go raibh sé d'acmhainn ag na heagraíochtaí éagsúla seirbhís trí Ghaeilge mar a bhí geallta a thabhairt don phobal.

Sa chás gur tháinig sé chun solais nach raibh gealltanais áirithe curtha i bhfeidhm ag na comhlachtaí poiblí, lorgaíodh míniú, réiteach agus amscála cuí uathu. Díol suntais é gur ghá é seo a dhéanamh in 11 cás nó 60% díobh seo a bhí faoi iniúchadh i rith na bliana. Minic go maith, d'éirigh linn teacht ar réiteach sásúil leis an gcomhlacht poiblí, ach theip orainn an méid sin a dhéanamh in dhá chás agus ní raibh de rogha againn ach dul i muinín próiseas imscrúdaithe.

Cé go raibh éagsúlacht mhór idir na deacrachtaí a tháinig chun cinn i bhforfheidhmiú scéimeanna teanga éagsúla, bhí sé le tabhairt faoi deara go raibh fadhb choitianta ann maidir le cúrsaí cumarsáide agus go háirithe suíomhanna gréasáin agus preasráitis. Ba dhíol suntais chomh maith gur theip ar roinnt comhlachtaí poiblí córais fheiliúnacha a bhunú nó a fheidhmiú chun a chinntiú go gcomhlíonfaí na gealltanais shonracha a bhí tugtha acu, san áireamh fáil a bheith ag an bpobal ar bhileoga eolais agus foirmeacha iarratais. Nuair a thugann comhlachtaí poiblí gealltanais reachtúla maidir le feabhas a chur ar líon agus ar raon na seirbhísí i nGaeilge, ní mór go gcuirfí córais shásúla i

bhfeidhm i dtaca le comhlíonadh na ngealltanas sin. Tháinig sé chun solais i roinnt cásanna, áfach, nach rabhthas airdeallach ar an mbunriachtanas seo.

Téama coitianta eile a tháinig chun cinn le linn ár bhfiosruithe ná an drogall a bhí ar roinnt eagraíochtaí fógraíocht mar ba cheart a dhéanamh ar na seirbhísí a bhí ar fáil trí Ghaeilge. Luíonn sé le réasún nach mbeidh ach toradh teoranta ar fhorbairt seirbhísí trí Ghaeilge mura gcuirtear an pobal ar an eolas maidir le teacht a bheith ar na seirbhísí sin. Pléadh an cás seo le riar maith eagraíochtaí, go háirithe agus deireadh tagtha le tréimhse feidhme na chéad scéime teanga.

Léirmheas déanta agus Tuairiscí eisithe 2008

Reviews completed and Reports issued 2008

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	Name of Public Body
An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe & Gaeltachta	Department of Community, Rural & Gaeltacht Affairs
Oifig an Uachtaráin	Office of the President
Oifig an Choimisiúin um Cheapacháin Seirbhíse Poiblí	Office of the Commission for Public Service Appointments
An Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta	Department of Arts, Sport and Tourism
Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí	Office of the Director of Public Prosecutions
An Chomhairle Ealaíon	The Arts Council
Oifig an Ombudsman agus Oifig an Choimisinéara Faisnéise	Office of the Ombudsman and Office of the Information Commissioner
Coiste Gairmoideachais Chontae Dhún na nGall	County Donegal Vocational Educational Committee
Údarás Áitiúla Chiarraí	Kerry Local Authorities
An tSeirbhís Chúirteanna	The Courts Service
Údarás Áitiúla Chontae Phort Láirge	Waterford County Local Authorities
An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil	Department of the Environment, Heritage and Local Government
Roinn an Taoisigh	Department of the Taoiseach
Ollscoil na hÉireann, Má Nuad	National University of Ireland, Maynooth
Ollscoil na hÉireann, Gaillimh	National University of Ireland, Galway
An tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí	Public Appointments Service
Ollscoil Luimnigh	University of Limerick
Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath	Dublin City Council
Coláiste na hOllscoile Corcaigh	University College, Cork
Údarás Áitiúla Mhaigh Eo	Mayo Local Authorities
An Bord Seirbhíse Ríomhaire Rialtais Áitiúil	Local Government Computer Services Board
An Roinn Cosanta	Department of Defence
Oifig an Choimisinéara Cosanta Sonraí	Office of the Data Protection Commissioner
An tÚdaráis Clárúcháin Maoine	Property Registration Authority
An Foras Riaracháin	Institute of Public Administration
Coimisiún Forbartha an Iarthair	Western Development Commission
An Bord Seirbhíse Bainistíochta Rialtais Áitiúla	Local Government Management Services Board
An Roinn Iompair	Department of Transport
Coiste Gairmoideachais Chathair Chorcaí	Cork City Vocational Education Committee
Oifig na nOibreacha Poiblí	Office of Public Works
An Bord um Chúnamh Dlíthiúil	Legal Aid Board
An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh	Department of Social and Family Affairs
Coiste Gairmoideachais Chathair na Gaillimhe	Galway City Vocational Education Committee
Údarás Áitiúla Thiobraid Árann Thuaidh agus Comhchoiste Leabharlann Chontae Thiobraid Árann	North Tipperary Local Authorities and County Tipperary Joint Libraries Committee

Oifig an Ard-Aighne; Oifig na nDréachtóirí Parlaiminte don Rialtas; Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit	Office of the Attorney General; Office of the Parliamentary Counsel to the Government; Chief State Solicitor's Office
Comhairle Contae Dhún Laoghaire-Ráth an Dúin	Dún Laoghaire-Rathdown County Council
Údarás Áitiúla an Chláir	Clare Local Authorities
An Bord Pleanála	An Bord Pleanála
Údarás Áitiúla Chorcaí	Cork Local Authorities
Údarás Áitiúla Ros Comáin	Roscommon Local Authorities
Údarás Áitiúla na hIarmhí	Westmeath Local Authorities
Comhairle Cathrach Chorcaí	Cork City Council

SCÉIMEANNA TEANGA FAOIN ACHT

Le linn na bliana 2008, dhaingnigh an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta 15 scéim teanga nua a chuimsigh 28 comhlacht poiblí. D'fhág sin go raibh 85 scéim teanga ar fad daingnithe faoi dheireadh 2008, a chuimsigh móriomlán de 155 comhlacht poiblí ó achtaíodh an reachtaíocht.

Ag deireadh na bliana 2008, bhí 52 dréachtscéim a raibh an próiseas comhaontaithe agus daingnithe fós le críochnú ina leith. Bhain 30 acu seo le hiarratas ar chomhlachtaí poiblí an chéad dréachtscéim teanga a ullmhú agus bhain 22 le hiarratais ar ullmhú an dara dréachtscéim. Is díol suntais é nach raibh scéim teanga nua aontaithe le haon cheann den 22 comhlacht poiblí a raibh a gcéad scéim teanga imithe “as feidhm” ag deireadh na bliana reatha.

Scéimeanna Daingnithe de réir Dáta Feidhme		
Bliain	Scéimeanna	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh
2004	01	01
2005	22	35
2006	18	36
2007	29	55
2008	15	28
Iomlán	85	155

Schemes Confirmed by Commencement Date		
Year	Schemes	Public Bodies Included
2004	01	01
2005	22	35
2006	18	36
2007	29	55
2008	15	28
Total	85	155

Céad dréachtscéim fós le daingniú		
Bliain	Dréachtscéim-eanna	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh
2005	16	25
2006	71	129
2007	42	79
2008	30	54

First draft scheme to be confirmed		
Year	Draft Schemes	Public Bodies Included
2005	16	25
2006	71	129
2007	42	79
2008	30	54

Dara dréachtscéim fós le daingniú		
Bliain	Dréachtscéim-eanna	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh
2007	20	33
2008	22	35

Second draft scheme to be confirmed		
Year	Draft Schemes	Public Bodies Included
2007	20	33
2008	22	35

Léirmheasanna / Iniúchtaí Críochnaithe		
Bliain	Scéimeanna	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh
2006	09	16
2007	25	43
2008	42	74
Iomlán	76	133

Reviews / Audits Completed		
Year	Schemes	Public Bodies Included
2006	09	16
2007	25	43
2008	42	74
Total	76	133

Scéimeanna daingnithe faoi dheireadh 2008

Schemes confirmed by the end of 2008

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	Name of Public Body	Dáta a thiochfaidh an Scéim i bhfeidhm / Commencement Date of the Scheme
An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe & Gaeltachta	Department of Community, Rural & Gaeltacht Affairs	22/09/2004
Oifig an Uachtaráin	Office of the President	28/04/2005
Oifig an Choimisiúin um Cheapacháin Seirbhíse Poiblí	Office of the Commission for Public Service Appointments	30/05/2005
An Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta	Department of Arts, Sport and Tourism	01/07/2005
Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí	Office of the Director of Public Prosecutions	01/07/2005
An Chomhairle Ealaíon	The Arts Council	01/07/2005
Oifig an Ombudsman agus Oifig an Choimisinéara Faisnéise	Office of the Ombudsman and Office of the Information Commissioner	01/07/2005
Coiste Gairmoideachais Chontae Dhún na nGall	County Donegal Vocational Educational Committee	01/07/2005
Údarás Áitiúla Chiarraí	Kerry Local Authorities	26/07/2005
An tSeirbhís Chúirteanna	The Courts Service	31/07/2005
Údarás Áitiúla Chontae Phort Láirge	Waterford County Local Authorities	01/08/2005
An Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil	Department of the Environment, Heritage and Local Government	15/08/2005
Údarás Áitiúla Chontae na Gaillimhe	County Galway Local Authorities	23/08/2005
Roinn an Taoisigh	Department of the Taoiseach	01/09/2005
Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, Limistéar an Iarthair	Health Service Executive, Western Area	01/09/2005
Ollscoil na hÉireann, Má Nuad	National University of Ireland, Maynooth	19/09/2005
Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo	Galway-Mayo Institute of Technology	28/09/2005
Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim	Office of the Revenue Commissioners	01/10/2005
Ollscoil na hÉireann, Gaillimh	National University of Ireland, Galway	01/10/2005
Údarás Áitiúla Dhún na nGall	Donegal Local Authorities	01/10/2005
An tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí	Public Appointments Service	03/10/2005
An Roinn Oideachais agus Eolaíochta	Department of Education and Science	01/12/2005
An Roinn Airgeadais	Department of Finance	01/02/2006
Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath	Dublin City University	03/04/2006
Seirbhís Oideachais Chontae Chiarraí	Kerry Education Services	15/05/2006
An Roinn Talmhaíochta agus Bia	Department of Agriculture and Food	01/06/2006
Ollscoil Luimnigh	University of Limerick	01/06/2006

An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí	Department of Justice, Equality and Law Reform	30/06/2006
Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath	Dublin City Council	13/07/2006
Coiste Gairmoideachais Chontae na Gaillimhe	County Galway Vocational Education Committee	01/08/2006
Óglaigh na hÉireann	The Defence Forces	01/09/2006
Comhairle Cathrach na Gaillimhe	Galway City Council	01/09/2006
Údaráis Áitiúla na Mí	Meath Local Authorities	01/09/2006
Údaráis Áitiúla Fhine Gall	Fingal Local Authorities	01/10/2006
An Roinn Cumarsáide, Fuinnimh agus Acmhainní Nádúrtha	Department of Communications, Energy and Natural Resources	02/10/2006
An Roinn Gnóthaí Eachtracha	Department of Foreign Affairs	01/12/2006
Banc Ceannais & Údarás Seirbhísí Airgeadais na hÉireann	Central Bank and Financial Services Authority of Ireland	01/12/2006
Coláiste na hOllscoile Corcaigh	University College Cork	01/12/2006
Comhairle Contae Átha Cliath Theas	South Dublin County Council	20/12/2006
Údaráis Áitiúla Mhaigh Eo	Mayo Local Authorities	22/12/2006
Comhairle Contae Liatroma	Leitrim County Council	01/01/2007
An Bord Seirbhísí Ríomhaire Rialtais Áitiúil	Local Government Computer Services Board	02/01/2007
An Roinn Cosanta	Department of Defence	26/02/2007
Oifig an Choimisinéara Cosanta Sonraí	Office of the Data Protection Commissioner	01/04/2007
An tÚdarás Clárúcháin Maoine	Property Registration Authority	02/04/2007
An Foras Riaracháin	Institute of Public Administration	10/04/2007
Coimisiún Forbartha an Iarthair	Western Development Commission	10/04/2007
An Bord Seirbhísí Bainistíochta Rialtais Áitiúil	Local Government Management Services Board	23/04/2007
An Roinn Iompair	Department of Transport	30/04/2007
Coiste Gairmoideachais Chathair Chorcaí	Cork City Vocational Education Committee	30/04/2007
Oifig na nOibreacha Poiblí	Office of Public Works	08/05/2007
An Bord um Chúnamh Dlíthiúil	Legal Aid Board	28/05/2007
An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh	Department of Social and Family Affairs	01/06/2007
Coiste Gairmoideachais Chathair na Gaillimhe	Galway City Vocational Education Committee	01/06/2007
Údaráis Áitiúla Thiobraid Árann Thuaidh agus Comhchoiste Leabharlann Chontae Thiobraid Árann	North Tipperary Local Authorities and County Tipperary Joint Libraries Committee	01/06/2007
Oifig an Ard-Aighne; Oifig na nDréachtóirí Parlaiminte don Rialtas; Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit	Office of the Attorney General; Office of the Parliamentary Counsel to the Government; Chief State Solicitor's Office	20/06/2007
Comhairle Contae Dhún Laoghaire-Ráth an Dúin	Dún Laoghaire-Rathdown County Council	01/07/2007
Údaráis Áitiúla an Chláir	Clare Local Authorities	20/08/2007
An Bord Pleanála	An Bord Pleanála	01/09/2007
Institiúid Teicneolaíochta Leitir	Letterkenny Institute of	26/09/2007

Ceanainn	Technology	
Coiste Gairmoideachais Chathair Bhaile Átha Cliath	City of Dublin Vocational Education Committee	01/10/2007
Údaráis Áitiúla Chorcaí	Cork Local Authorities	01/10/2007
Comhairle Cathrach Luimnigh	Limerick City Council	01/10/2007
Údaráis Áitiúla Ros Comáin	Roscommon Local Authorities	01/10/2007
Údaráis Áitiúla na hIarmhí	Westmeath Local Authorities	01/10/2007
Comhairle Cathrach Chorcaí	Cork City Council	31/10/2007
Coláiste Oideachais Eaglais na hÉireann	Church of Ireland College of Education	01/11/2007
An Phríomh-Oifig Staidrimh	Central Statistics Office	05/11/2007
Údaráis Áitiúla Lú	Louth Local Authorities	20/11/2007
Teagasc	Teagasc	01/01/2008
An Foras Áiseanna Saothair (FÁS)	The Training and Employment Authority (FÁS)	02/01/2008
An Crannchur Náisiúnta	The National Lottery	02/01/2008
Comhairle Contae Luimnigh	Limerick County Council	01/02/2008
An Coimisiún Reifrinn	The Referendum Commission	06/03/2008
Bord Soláthair an Leictreachais	Electricity Supply Board	17/03/2008
An tÚdarás um Ard-Oideachas	Higher Education Authority	01/06/2008
Údaráis Áitiúla Chontae Mhuineacháin	Monaghan Local Authorities	01/06/2008
Comhairle Cathrach Phort Láirge	Waterford City Council	01/06/2008
Leabharlann Chester Beatty	Chester Beatty Library	15/06/2008
Údaráis Áitiúla an Longfoirt	Longford Local Authorities	01/07/2008
An Bord um Fháisnéis do Shaoránaigh	Citizens Information Board	07/07/2008
Oifig an Stiúrthóra um Fhorfheidhmiú Corparáideach	Office of the Director of Corporate Enforcement	14/07/2008
Údaráis Áitiúla Chontae Chill Dara	Kildare Local Authorities	08/09/2008
Coiste Gairmoideachais Chontae Átha Cliath	County Dublin Vocational Education Committee	01/10/2008
Údaráis Áitiúla Cheatharlach	Carlow Local Authorities	01/10/2008

Dréachtscéimeanna le daingniú / Draft Schemes to be confirmed

Dara Scéim / Second Scheme

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	Name of Public Body	Dáta a d'Éag* / Date Expired*	Tréimhse (míonna) ón Dáta Éaga / Period (months) Expired
An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe & Gaeltachta	Department of Community, Rural & Gaeltacht Affairs	22/09/2007	15
Oifig an Uachtaráin	Office of the President	28/04/2008	8
Oifig an Choimisiúin um Cheapacháin Seirbhíse Poiblí	Office of the Commission for Public Service Appointments	30/05/2008	7
An Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta	Department of Arts, Sport and Tourism	01/07/2008	6
Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí	Office of the Director of Public Prosecutions	01/07/2008	6
An Chomhairle Ealaíon	The Arts Council	01/07/2008	6
Oifig an Ombudsman agus Oifig an Choimisinéara Faisnéise	Office of the Ombudsman and Office of the Information Commissioner	01/07/2008	6
Coiste Gairmoideachais Chontae Dhún na nGall	County Donegal Vocational Educational Committee	01/07/2008	6
Údarás Áitiúla Chiarraí	Kerry Local Authorities	26/07/2008	5
An tSeirbhís Chúirteanna	The Courts Service	31/07/2008	5
Údarás Áitiúla Chontae Phort Láirge	Waterford County Local Authorities	01/08/2008	5
An Roinn Comhshaoil, Oidhreacht agus Rialtais Áitiúil	Department of the Environment, Heritage and Local Government	15/08/2008	4
Údarás Áitiúla Chontae na Gaillimhe	County Galway Local Authorities	23/08/2008	4
Roinn an Taoisigh	Department of the Taoiseach	01/09/2008	4
Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, Limistéar an Iarthair	Health Service Executive, Western Area	01/09/2008	4
Ollscoil na hÉireann, Má Nuad	National University of Ireland, Maynooth	19/09/2008	3
Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo	Galway-Mayo Institute of Technology	28/09/2008	3
Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim	Office of the Revenue Commissioners	01/10/2008	3
Ollscoil na hÉireann, Gaillimh	National University of Ireland, Galway	01/10/2008	3
Údarás Áitiúla Dhún na nGall	Donegal Local Authorities	01/10/2008	3
An tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí	Public Appointments Service	03/10/2008	3
An Roinn Oideachais agus Eolaíochta	Department of Education and Science	01/12/2008	1

* Nuair a théann scéim “in éag” (alt 15(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla), fanann forálacha na scéime i bhfeidhm go dtí go ndaingnítear scéim nua (alt 14(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla).

* When a scheme “expires” (section 15(1) of the Official Languages Act), the scheme’s provisions remain in force until a new scheme has been confirmed (section 14(3) of the Official Languages Act).

Dréachtscéimeanna le daingniú / Draft Schemes to be confirmed

An Chéad Scéim / First Scheme

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	Name of Public Body	Dáta an Fhógra / Date Notice Issued	Tréimhse ó Dháta an Fhógra (míonna) / Period Elapsed from Date of Notice (months)
Coiste Gairmoideachais Chontae an Chláir	County Clare Vocational Education Committee	30/07/2006	29
Údarás Áitiúla Thiobraid Árann Theas	South Tipperary Local Authorities	30/07/2006	29
Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste	Office of the Comptroller and Auditor General	21/09/2006	27
An Ceoláras Náisiúnta	National Concert Hall	21/09/2006	27
Dánlann Náisiúnta na hÉireann	National Gallery of Ireland	21/09/2006	27
Amharclann na Mainistreach (An Chuideachta Amharclann Náisiúnta Teoranta)	Abbey Theatre (National Theatre Society Ltd.)	21/09/2006	27
An Oifig um Chlárú Cuideachtaí	Companies Registration Office	21/09/2006	27
An tÚdarás Comhionannais	Equality Authority	21/09/2006	27
Oifig Chláraitheoir na gCara-Chumann	Office of the Registrar of Friendly Societies	21/09/2006	27
Coimisiún na Scrúduithe Stáit	State Examinations Commission	21/09/2006	27
An Binse Comhionannais	Equality Tribunal	21/09/2006	27
Institiúid Teicneolaíochta Thamhlachta	Institute of Technology, Tallaght	21/09/2006	27
Institiúid Teicneolaíochta Trá Lí	Institute of Technology, Tralee	21/09/2006	27
Coiste Gairmoideachais Chontae Chorcaí	Cork County Vocational Education Committee	21/09/2006	27
An Roinn Sláinte agus Leanaí	Department of Health and Children	27/09/2006	27
Leabharlann Náisiúnta na hÉireann	National Library of Ireland	27/09/2006	27
Ard-Mhúsaem na hÉireann	National Museum of Ireland	27/09/2006	27
Suirbhéireacht Ordanáis Éireann	Ordnance Survey Ireland	27/09/2006	27
An Chomhairle Oidhreachta	Heritage Council	27/09/2006	27
Údarás Áitiúla Shligigh	Sligo Local Authorities	27/09/2006	27
Bord Scannán na hÉireann	Irish Film Board	31/03/2007	21
Foras na Mara	Marine Institute	10/06/2007	19
Údarás Áitiúla Laoise	Laois Local Authorities	10/06/2007	19
Údarás Áitiúla Uíbh Fhailí	Offaly Local Authorities	10/06/2007	19
Údarás Áitiúla Loch Garman	Wexford Local Authorities	10/06/2007	19
Údarás Áitiúla Chill Mhantáin	Wicklow Local Authorities	10/06/2007	19
Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte	The Health Service Executive	10/06/2007	19
Údarás Áitiúla an Chabháin	Cavan Local Authorities	17/06/2007	18
Údarás Áitiúla Chill Chainnigh	Kilkenny Local Authorities	17/06/2007	18
An Garda Síochána	An Garda Síochána	03/10/2007	15

GEARÁIN

Don tré bliain as a chéile, cuireadh beagnach 600 cás nua faoi mo bhráid sa bhliain 2008 inar chreid baill den phobal go raibh cúis ghearáin acu de bharr deacrachta nó faidhbe le seirbhís trí Ghaeilge ón státchóras.

Fuarthas comhréiteach ar chuid mhór de na gearáin sin tríd an gcóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán a fheidhmíonn m’Oifig. Tá achoimre ar na cásanna nár réitíodh ar an mbealach sin sa chéad chaibidil eile den tuarascáil seo (Imscrúduithe).

Is ceart a rá nár bhain na gearáin ar fad chun na hOifige le linn na bliana le sárú ar dhualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2008 agus, mar an gcéanna le blianta eile, gur bhain tuilleadh le deacrachtaí agus fadhbanna níos ginearálta gnó a dhéanamh trí Ghaeilge le heagraíochtaí stáit.

I measc na nithe a ndearnadh gearán fúthu, bhí roinnt mhaith (9%) a bhain le deacrachtaí le hainm agus seoladh i nGaeilge – iad a bheith míchruinn, i mBéarla nó nach raibh córas ríomhaireachta in oiriúint don síneadh fada.

Bhí roinnt eile gearán a bhain le córas idirghníomhach ar líne a bheith ar fáil i mBéarla, agus gan fáil a bheith air i nGaeilge. Is faoi scéim nó plean teanga faoin Acht a thagann aon dualgas ar chomhlacht poiblí córas den chineál seo a bheith ar fáil agus mar sin braitheann na dualgais atá ar chomhlacht poiblí ina leith faoin Acht ar a bhfuil daingnithe in aon scéim teanga dá chuid. Agus sin ráite, is bealach an-éifeachtach é córas ar líne le seirbhísí i nGaeilge a chur ar fáil ar bheagán acmhainn foirne.

Bhain 18% de na gearáin le heaspa Gaeilge ar chomharthaíocht nó ar fhógraíocht, 26% le sárú ar fhorálacha i scéimeanna teanga, 12% le freagraí i mBéarla ar chomhfhreagras i nGaeilge agus 3% le heaspa Gaeilge ar chomharthaí bóthair. Bhí méid áirithe gearán chomh maith a bhain le bileoga nó ciorcláin i mBéarla amháin (10%) agus le sárú ar fhorálacha d’achtacháin eile a bhain le stádas nó le húsáid na Gaeilge (4%).

Ní raibh údarás oifigiúil ag m’Oifig dul i ngleic le fadhbanna maidir le húsáid na Gaeilge ar chomharthaíocht, stáiseanóireacht nó fogairtí taifeadta béil toisc nach raibh feidhm phraiticiúil le linn na bliana leis na rialacháin úra sa réimse sin. Tá na rialacháin chuí déanta ag an Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta agus beidh éifeacht phraiticiúil leo ón 1 Márta 2009. Toisc nach bhfuil fógraíocht ná comharthaí bóthair san áireamh faoi na rialacháin, níl aon údarás ag m’Oifig maidir leis na gnóthaí sin.

Ó thaobh na tíreolaíochta de, is ó Chontae Bhaile Átha Cliath is mó a tháinig gearáin. Ón nGaeltacht a tháinig 32% de na gearáin agus tháinig an 68% eile ó lasmuigh den Ghaeltacht.

GEARÁIN: DEACRACHTAÍ AGUS FADHBANNA - STAITISTICÍ

Gearáin le linn 2008

Gearáin nua 2008	596
Gearáin tugtha ar aghaidh ó 2007	22
Móriomlán gearán – fadhbanna agus deacrachtaí	618

	2006	2007	2008
Comhairle tugtha maidir le gearáin	285	282	329
Gearáin fiosraithe agus críochnaithe	294	378	271
Gearáin tugtha ar aghaidh go dtí 2009	60	22	18
IOMLÁN	639	682	618

Céatadán Gearán de réir cineáil

	2006	2007	2008
Easpa Gaeilge ar chomharthaí bóthair	16%	13%	3%
Fadhb le hainm agus/nó seoladh i nGaeilge	16%	10%	9%
Bileoga nó ciorcláin i mBéarla amháin	5%	10%	10%
Easpa Gaeilge i gcomharthaíocht/i bhfógraíocht	6%	9%	18%
Freagraí i mBéarla ar chumarsáid i nGaeilge	14%	8%	12%
Foilseacháin i mBéarla amháin	3%	3%	4%
Alt 8 – Na Cúirteanna/Riaradh an Cheartais	-	-	1%
Achtacháin eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge-	-	-	4%
Foráil de scéim teanga (san áireamh cártaí aitheantas, suíomh gréasáin agus foirmeacha)	23%	23%	26%
Eile (cúiseanna aonair)	17%	24%	13%
IOMLÁN	100%	100%	100%

Gearáin de réir Contae

	2006	2007	2008
Baile Átha Cliath	38%	32%	38%
Gaillimh	17%	24%	22%
Ciarraí	4%	12%	5%
Dún na nGall	7%	6%	2%
Liatroim	3%	5%	6%
Maigh Eo	-	-	2%
Cill Mhantáin	4%	2%	4%
An Mhí	2%	2%	4%
Cill Dara	-	-	2%
Eile	25%	17%	15%
IOMLÁN	100%	100%	100%

Gearáin: An Ghaeltacht agus Lasmuigh den Ghaeltacht

	2006	2007	2008
An Ghaeltacht	30%	40%	32%
Lasmuigh den Ghaeltacht	70%	60%	68%
IOMLÁN	100%	100%	100%

Gearáin de réir cineál Comhlachta Phoiblí

	2006	2007	2008
Ranna & Oifigí Rialtais	27%	23%	26%
Údaráis Áitiúla	28%	27%	19%
Údaráis Sláinte	6%	9%	7%
Eagraíochtaí eile Stáit	39%	41%	48%
IOMLÁN	100%	100%	100%

IMSCRÚDUITHE

Is é atá i gceist le himscrúdú ná fiosrúchán oifigiúil atá seolta ar bhonn foirmiúil, reachtúil de réir na bhforálacha san Acht. Tá an t-údarás agus na cumhachtaí cuí chuige seo tugtha dom mar Choimisinéir Teanga faoin Acht, ní hamháin i gcásanna inar dóigh liom gur theip ar chomhlachtaí poiblí a ndualgais reachtúla a chomhlíonadh faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla, ach chomh maith leis sin faoi aon achtacháin eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge.

Is féidir imscrúdú a dhéanamh bunaithe ar ghearán ó aon duine, ar iarratas ón Aire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta nó ar mo thionscnamh féin.

Próiseas Foirmiúil é an córas imscrúdaithe a thógann cuid mhaith ama agus acmhainní ar an gcomhlacht poiblí atá i gceist agus ar m’Oifig. Dá bhrí sin, is iondúil go ndéantar iarracht an gearán a réiteach ar dtús trí chóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán na hOifige.

Tá dualgas reachtúil ar chomhlachtaí poiblí agus ar dhaoine ar leith ar oifigigh de chomhlachtaí poiblí iad comhoibriú leis an imscrúdú, agus faisnéis nó taifid dá gcuid a bhaineann le hábhar an imscrúdaithe a thabhairt dom. Is iondúil go n-iarrtar tuairisc i scríbhinn ar an ábhar ar an gcomhlacht poiblí chomh maith. Má iarraim ar aon duine ar leith teacht i mo láthair le faisnéis ó bhéal a thabhairt, bíonn an duine sin i dteideal na ndíolúintí agus na bpríbhleáidí céanna le finné os comhair na hArd-Chúirte.

Forálann an tAcht d’fhíneáil nach mó ná €2,000 agus/nó príosúnacht ar feadh téarma nach faide ná 6 mhí a ghearradh ar dhuine a chiontófaí i gcúirt as diúltú a bheith ag comhoibriú le himscrúdú, as loiceadh ina d(h)ualgas comhoibriú le himscrúdú nó as bac a chur le hobair imscrúdaithe.

Is féidir go ndéanfaí imscrúdú i gcásanna ina líomhnaítear gur theip ar chomhlacht a dhualgais reachtúla a chomhlíonadh i dtaca le:

- forálacha díreacha an Achta
- rialacháin déanta faoin Acht
- scéim teanga atá daingnithe faoin Acht
- aon fhoráil d’aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge.

Ciallaíonn “achtachán” reacht nó ionstraim arna déanamh faoi chumhacht a thugtar le reacht.

Tá dualgas reachtúil orm faoin Acht tuarascáil a eisiúint chuig na páirtithe cuí i gcás ina seolaim imscrúdú. Bíonn mo chinneadh i leith an ghearáin agus na moltaí cuí sa tuarascáil sin. Is féidir achomharc a dhéanamh chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh laistigh de cheithre seachtaine.

Seoladh 17 imscrúdú nua le linn 2008. Bhí dhá imscrúdú le críochnú ón mbliain 2007. Mar sin, bhí 19 imscrúdú idir lámha ar fad le linn na bliana 2008 agus bhí dhá cheann acu

sin nach raibh críochnaithe faoi dheireadh na bliana. Dá bhrí sin, tá achoimre ar 17 imscrúdú sa tuarascáil seo.

Líon na n-Imscrúduithe	2007	2008
Tógtha ar aghaidh ón mbliain roimhe	0	2
Imscrúduithe seolta	<u>12</u>	<u>17</u>
Iomlán idir lámha	12	19
Tógtha ar aghaidh go dtí an chéad bhliain eile	<u>2</u>	<u>2</u>
Iomlán críochnaithe	10	17

Is ceart a thuiscint go soiléir nach bhfuil sna hachoirí seo ar na himscrúduithe ach cuntais ghairide ar chásanna a bhí in amanna casta agus teicniúil agus a bhí bunaithe go minic ar argóintí dlíthiúla agus praiticiúla. Achoimrí atá iontu ar na tuarascálacha oifigiúla a eisíodh i nGaeilge faoi réir Alt 26 den Acht chuig na páirtithe cuí de thoradh na n-imscrúduithe.

Is sna tuarascálacha oifigiúla sin, agus iontu sin amháin, atá na tuairiscí údarásacha ar na himscrúduithe.

ACHOIMRÍ AR IMSCRÚDITHE 2008

An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh

Ábhar an Imscrúdaithe

An bhfuil an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh ag sárú na ndualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 maidir le cur i gcrích Scéim Teanga na Roinne fad is a bhaineann sé leis na gealltanais atá sonraithe in Alt 2.5(c) agus Alt 4.9(a) den Scéim sin maidir le cumas chóras ríomhaireachta na Samhla Seachadta Seirbhíse (SSS) dul i ngleic leis an nGaeilge agus ceist rogha teanga a bheith ar fhoirm a eisítear go huathoibríoch de thoradh ar chlárú breith linbh?

Cúlra

Rinneadh gearán liom i nDeireadh Fómhair 2008 gur chuir an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh in iúl i scríbhinn don ghearánach i Meán Fómhair 2008 nach raibh ar chumas an chórais ionchurtha sonraí le haghaidh liúntais leanaí an síneadh fada a láimhseáil agus, mar sin, nárbh fhéidir ainmneacha a iníne a chlárú mar atá siad ar an teastas breithe (Róise Máire) agus go gcaithfí Roise Maire a úsáid.

Tháinig beirt ghearánach eile chugam go luath ina dhiaidh sin maidir leis an gceist chéanna – síntí fada ar lár ó ainmneacha/sloinnthe a bpáistí nuachláraithe.

Ba léir, chomh maith, ó na cóipeanna d’fhoirmeacha a soláthraíodh dom, nach raibh deis chun rogha teanga a chlárú ar an bhfoirm chlárúcháin a eisíodh go huathoibríoch nuair a saolaíodh na leanaí áirithe seo.

Ba é tuairim na ngearánach gur chóir go mbeadh ar chumas chóras ríomhaireachta na Roinne an síneadh fada a láimhseáil agus ainmneacha/sloinnthe a bpáistí a úsáid mar a bhí siad cláraithe ar a dteastais bhreithe. Mheas an chéad ghearánach go raibh ailt ar leith i Scéim Teanga na Roinne (a tháinig i bhfeidhm ar an 1 Meitheamh 2007) a leag dualgais ar an Roinn ina leith seo – Alt 2.5(c) agus Alt 4.9(a).

Is mar seo a leanas atá an dá mhír sin den Scéim Teanga dhaingnithe:

“2.5 Seachadadh seirbhíse trí mheán na Gaeilge faoi láthair

Is tuairisc í seo an méid seo a leanas ar an tseirbhís trí na modhanna éagsúla atá in úsáid faoi láthair

(c) Eisiúint uathoibríoch na bhfoirmeacha rogha teanga

Tá aistriú leictreonach na sonraí clárúcháin bhreithe ó Oifig Chláraitheora Ghinearálta chuig Seirbhísí Aitheantais Chliant na Roinne faoi láthair agus chuig an gcóras Sochair Leanaí ina dhiaidh sin trí mheán na Samhla Seachadadh Seirbhíse (SSS) i mbun oibre. Eisíonn Sochar Leanaí foirm éilimh chuig an

éilitheoir, ag baint leasa as sonraí breithe. Áirítear leis an bhfoirm seo ceist um rogha teanga.”

Agus

“4.9(a) Córas iarratais arna bhforbairt faoin SSS

Táthar ag forbairt na gcóras seo le cumas feabhsaithe um láimhseáil teanga, agus is féidir leo dul i ngleic leis an nGaeilge.”

Rinne m’Oifig iarracht an cás seo a réiteach ar bhonn neamhfhoirmiúil leis an Roinn ach in ainneoin chomhoibriú na Roinne, níor éirigh linn comhréiteach a aimsiú. Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh ar an 7 Samhain 2008 ar mo thionscnamh féin ach ba iad na gearáin ó bhaill den phobal a spreag mé chun é seo a dhéanamh.

Freagra na Roinne

An Córas Ríomhaireachta SSS

Dúirt an Roinn gur mheas sí go raibh an dualgas reachtúil maidir leis an gcóras ríomhaireachta SSS a bheith in ann dul i ngleic leis an nGaeilge agus síntí fada a úsáid á shásamh aici. Mhínigh an Roinn nach i bhfolús a fheidhmíonn an córas SSS:

“Tá cuid de na sonraí custaiméara ar a n-oibríonn an córas SSS á roinnt i bpáirt le córais agus le fearais arbh é is stair dóibh nár cuireadh in oiriúint go lánchumasach iad maidir le tacair carachtair a thacaíonn le húsáid na sínte fada. Chun gur féidir na sonraí sin a roinnt go comhoiriúnach thar chórais uile na Roinne, tá sé de nós againn faoi láthair sínte fada agus comharthaí idirdhealaitheacha eile a bhaint d’ainmneacha, de sheoltaí agus de shonraí eile a bhíonn á roinnt eadrainn.”

Maidir le sonraí i nGaeilge a sheoltar chuici ó Oifig an Ard-Chláráitheora dúirt an Roinn:

“I gcás sonraí a thagann isteach chun na Roinne ó Oifig an Ard-Chláráitheora (GRO), baintear na sínte fada amach sula ndéantar na sonraí a uasdátú chuig príomhbhunachar sonraí custaiméirí na Roinne... Fágann sin gur féidir leis an gcóras comhfhreagras a eisiúint ‘as Gaeilge’, ach gur gan sínte fada a bheidh na sonraí a chuirfear isteach go huathoibríoch sa chomhfhreagras sin maidir le hainm agus le seoladh an chustaiméara...”

Deis Roghnaithe Teanga ar Fhoirm

Dhearbhaigh an Roinn nach n-ofráiltear an rogha teanga ar fhoirmeacha ach i gcás an chéad pháiste ag máthair:

“Ó 2003 i leith, ar chlárú bhreith linbh, aistrítear sonraí na máthar agus an linbh araon go leictreonach ó Oifig an Ard-Chláráitheora go dtí an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh.

I gcás nach mbíonn Sochar Linbh i gcomhair linbh eile á fháil ag an máthair, déantar foirm iarratais neamhiomlán a réiteach agus a eisiúint... tá ceist san fhoirm sin maidir le cén teanga in ar rogha leis an iarrthóir cumarsáid a fháil ón Roinn amach anseo, mar atá, Gaeilge nó Béarla.”

Tá cás iomlán difriúil i gceist má bhí páiste ag an máthair roimhe sin agus má tá sochar linbh á fháil aici cheana féin:

“I gcás gur custaiméir reatha le Sochar Linbh an mháthar nua, ní gá iarratas ar bith a chur isteach agus ní eisítear foirm iarratais chuici ar an ábhar sin... Eisítear litir mar fhaisnéis chun na máthar, á cur ar an eolas i dtaobh na híocaíochta breise. Eisítear an litir sin as Gaeilge i gcás gur thug an custaiméir le fios don oifig um Shochar Linbh gur fearr léi cumarsáid as Gaeilge.”

Dúirt an Roinn leis an imscrúdú gur mheas sí go raibh “eisiúint uathoibríoch foirmeacha éilimh do mháithreacha nua nach bhfuair Sochar Linbh roimhe seo ag obair mar a bhíodhas ag súil nuair a bhí an córas á cheapadh” agus go “sásaíonn an córas sin na caighdeáin a leagtar síos” faoi Alt 2.5(c) dá Scéim Teanga.

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

An Córas Ríomhaireachta SSS

Dhearbhaigh an Roinn nach raibh aon fhadhb ag an gcóras SSS síntí fada na Gaeilge a ionramháil. Dhearbhaigh sí freisin nach raibh aon deacracht ag an gcóras sin síntí fada a ionramháil i bhfaisnéis a bhain le hainmneacha agus le seoltaí.

Ba é croí na hargóna ag an Roinn nach bhféadfaí leas iomlán a bhaint as cumas an chórais SSS ainmneacha agus seoltaí Gaeilge le síntí fada a ionramháil fad is a bhí na sonraí sin á roinnt i gcoitinne le córais eile nach raibh de chumas acu an síneadh fada a láimhseáil.

Maidir le sonraí i nGaeilge le síntí fada a sheoltar chuici ó Oifig an Ard-Chláráitheora ar chlárú breith linbh, dhearbhaigh an Roinn go mbaintear amach na síntí fada go gníomhach sula gcuirtear na sonraí sin i bpríomh-bhunachar sonraí custaiméirí na Roinne.

Mhínigh an Roinn don imscrúdú go mbeadh an cleachtas reatha maidir le síntí fada a bhaint de bhunachair sonraí na Roinne ag imeacht as de réir a chéile, de réir mar a bheadh níos mó córas á n-aistriú go dtí an córas nua SSS agus fearais eile níos nua-aimseartha chlódóireachta agus phróiseála á gceannach.

Forléiriú ar Ghealltanais na Scéime Teanga

Tar éis cás iomlán na Roinne a mheá go cúramach, chonacthas don imscrúdú go raibh cleachtas oibre na Roinne sa ghnó seo ag teacht salach ar an bhforléiriú cruinn ar ghealltanais na Scéime.

Chonacthas don imscrúdú nuair a dúirt an Roinn ina Scéim gurbh fhéidir leis an gcóras SSS *“dul i ngleic leis an nGaeilge”* gur chiallaigh sin gurbh fhéidir an síneadh fada a úsáid sa chóras.

Ní fhacthas don imscrúdú gur shásaigh sé gealltanais na Scéime gurbh i “gcorp” an chomhfhreagrais i nGaeilge amháin a d’fhéadfaí feidhm a bhaint as cumas an chórais SSS an Ghaeilge a ionramháil agus go gcaithfí gach síneadh fada a bhaint as ainmneacha agus seoltaí sula bhféadfaí an chumarsáid sin a dhéanamh.

Ceart ar Ainm

Ní fhacthas don imscrúdú go raibh sé de cheart leasú gan chead a dhéanamh ar ainm i nGaeilge le síneadh fada ar mhaithe le héascaíocht riaracháin nó ríomhaireachta nuair a bheadh clárú le haghaidh liúntas linbh i gceist. Agus ní fhacthas gurbh fhéidir sin a dhéanamh nuair a thug Scéim Teanga a bhí daingnithe go reachtúil le fios gurbh fhéidir leis an gcóras ríomhaireachta cuí *“dul i ngleic leis an nGaeilge.”*

Is ceart a choinneáil i gcuimhne freisin nach mír bhreise roghnach é síneadh fada na Gaeilge is féidir a chur isteach nó a fhágáil amach go randamach nó nuair a bhuaileann an fonn duine. Is cuid lárnach de struchtúr na teanga é. Is cuid dhílis d’ainm baiste agus de shloinne duine i nGaeilge aon síneadh fada atá riachtanach le haghaidh cheartlitriú na bhfocal sin.

Tá tábhacht ar leith leis an mbealach a chláraítear ainm agus sloinne páiste do liúntas leanaí sa mhéid is go bhfuil an clárú céanna mar bhunchloch le haghaidh gníomhartha eile, eisiúint uimhir phearsanta seirbhíse poiblí san áireamh.

Má bhí brí dáiríre le clárú oifigiúil i dtaisce shibhialta lárnach, chonacthas don imscrúdú nár cheart d’eilimint ar bith den státchóras *“chun a críocha gnó féin”* leasuithe a dhéanamh ar fhaisnéis ar bith gan cead an duine lenar bhain an fhaisnéis sin.

Chonacthas don imscrúdú freisin nach raibh aon eisceacht déanta sa Scéim Teanga a chiallódh nár ghá don Roinn na córais teicneolaíochta faisnéise sin a ndúradh fúthu gurbh fhéidir leo *“dul i ngleic”* leis an nGaeilge a úsáid. Chomh maith leis sin, bhí sé ríshoiléir nach raibh foráil curtha sa Scéim a dúirt gur le himeacht aimsire a d’úsáidfí an síneadh fada i nGaeilge ar ainmneacha, ar shloinnnte agus ar shonraí eile a bheadh á n-aistriú chuig an Roinn ó Oifig an Ard-Chláráitheora ar chlárú breith linbh.

Deis Roghnaithe Teanga ar Fhoirm Maidir le Clárú Breith Linbh

Mhínigh an Roinn go n-eisítear a leithéid d'fhoirm éilimh le ceist faoi rogha teanga an chustaiméara chuig gach máthair nua nuair a aistrítear sonraí maidir le breith linbh nua ó Oifig an Ard-Chláraitheora chuig an Roinn go huathoibríoch.

Ní foirm éilimh a eisítear, áfach, má tá sochar linbh á fháil cheana féin ag an máthair do pháiste nó do pháistí eile, dar leis an Roinn.

Cé gur mhaígh an Roinn gur *“litir mar fhaisnéis”* a bhí sa chumarsáid seo, chonacthas don imscrúdú gur foirm a bhí i gceist. Go deimhin luaitear an focal *“form”* trí huair sa leagan i mBéarla a bhí seolta chuig an imscrúdú ag gearánach: *“Please check the detail... and return this form to us. If the details are correct there is no need to return the form.”* Agus in íochtar na foirme: *“Explanations and terms used in this form are intended...”*

Chonacthas don imscrúdú freisin nach raibh aon teorannú déanta i ngealltanais na Scéime i bhfo-alt 2.5(c) a dúirt gur ar bhreith an chéad pháiste amháin a thairgfí rogha teanga chumarsáide do mháthair i dtaca le gnóthaí sochar linbh de.

Ghlac an t-imscrúdú leis nárbh *“fhoirm éilimh”* den chineál a ndearnadh tagairt di i bhfoclaíocht fo-alt 2.5(c) den Scéim Teanga a bhí i gceist sa mhéid is nár bhraith an t-éileamh ar an bhfoirm a chomhlánú ná a sheoladh ar ais.

Níor léir don imscrúdú go raibh dualgas reachtúil ar an Roinn, de réir na ngnáthrialacha forléirithe, an bhrí a bhaint as an ngealltanais i bhfo-alt 2.5(c) go gcaithfeadh sí ceist rogha teanga a thairiscint ar an *“bhfoirm”* seo nárbh *“fhoirm éilimh”* í.

Agus cé nach bhfacthas don imscrúdú go raibh an Roinn ag sárú an ghealltanais áirithe seo sa Scéim, ní raibh aon amhras ach go mbeadh sé inmholta don Roinn athmhachnamh a dhéanamh maidir lenar cheart – fiú mura raibh dualgas reachtúil uirthi ina leith – rogha teanga chumarsáide a thairiscint do mháithreacha nuair a sheolfaí foirm faisnéise chucu faoi athrú ar an sochar linbh i gcás páiste nuashaolaithe, go háirithe dóibh sin nár tugadh an rogha dóibh roimhe sin faoin gcóras reatha.

Fionnachtana an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas fionnachtana an imscrúdaithe:

- Go raibh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh ag sárú an dualgais reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 18(1) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 maidir le cur i gcrích Scéim Teanga na Roinne fad is a bhain sé leis an ngealltanais i bhfo-alt 4.9(a) den Scéim Teanga sin maidir le húsáid na Gaeilge i gcóras teicneolaíocht faisnéise na Samhla Seachadta Seirbhíse (SSS).

- Nach raibh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh ag sárú an dualgais reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 maidir le cur i gcrích Scéim Teanga na Roinne fad is a bhain sé leis an ngealltanas i bhfo-alt 2.5(c) den Scéim Teanga sin maidir le ceist rogha teanga ar fhoirm éilimh a d’eiseofaí de thoradh ar chlárú breith linbh.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go dtógfadh an Roinn Gnóthaí Sóisialaigh agus Teaghlaigh na céimeanna cuí láithreach le cinntiú go mbeadh a dualgas reachtúil faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus an gealltanas atá sonraithe i bhfo-alt 4.9(a) dá Scéim Ghaeilge á gcomhlíonadh go hiomlán agus go cuí aici.
2. Go leagfadh an Roinn amach plean oibre di féin a chinnteodh gurbh iad na leaganacha cruinne amháin de shonraí clarúcháin bhreithe ó Oifig an Ard-Chláráitheora, le síneadh fada nó síntí fada na Gaeilge san áireamh, a d’úsáidfí do ghnóthaí sochar linbh trí chóras na Samhla Seachadta Seirbhíse (SSS).
3. Go n-aithneodh an Roinn sa phlean oibre a ndéantar tagairt dó ag moladh 2 thuas go bhfuil an cleachtas atá aici faoi láthair maidir le síntí fada a bhaint d’ainmneacha agus sonraí eile a bhaineann leis an bpróiseas d’íocaíochtaí sochar linbh ag sárú cearta teanga.
4. Go gcuirfí an plean oibre a ndéantar tagairt dó i moladh 2 agus 3 thuas i ngníomh sa tréimhse ama is giorra a bheadh riachtanach chuige sin faoi réir cibé socruithe riaracháin agus ríomhaireachta a mbeadh gá leo.
5. Go gcinnteodh an Roinn go ndéanfaí athchlárú arís láithreach ar shonraí eolais a bhain leis an triúr gearánach sa chás seo le síntí fada san áireamh go cuí.
6. Go ndéanfadh an Roinn athmhachnamh – as a stuaim féin agus gan dualgas reachtúil a bheith i gceist – maidir lenar cheart di tagairt a dhéanamh do rogha teanga chumarsáide a bheith ar fáil do mháithreacha nuair a sheolfaí foirm faisnéise chucu faoi athrú ar an sochar linbh i gcás páiste nuashaolaithe, go háirithe dóibh sin nár tugadh an rogha dóibh roimhe sin faoin gcóras reatha.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phone dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 7 Samhain 2008

Tuarascáil eisiithe: 30 Nollaig 2008

An Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí

Ábhar an Imscrúdaithe

An bhfuil sárú déanta nó á dhéanamh ag an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí ar an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca le gealltanais áirithe de chuid Scéim Teanga na Roinne a bhaineann leis an láithreán gréasáin agus atá sonraithe in Alt 4.12 den Scéim?

Cúlra

Tá gealltanais reachtúil mar seo a leanas maidir le húsáid na Gaeilge ar láithreán gréasáin na Roinne Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí leagtha amach in Alt 4.12 de Scéim Teanga na Roinne sin a tháinig i bhfeidhm ar an 30 Meitheamh 2006:

4.12 Láithreán Gréasáin

“Tá láithreán gréasáin na Roinne ag dul faoi phróiseas athdheartha faoi láthair. Cé gur féidir leis an leagan reatha den láithreán gréasáin ábhar Gaeilge a óstáil, tá sé réasúnta tearc in ábhar Gaeilge. Faoi réir aon chuntar a fhéadfaidh a bheith áit eile sa doiciméad seo, tá beartaithe go ndéanfaidh láithreán gréasáin athsheolta na Roinne i bhfad níos mó ábhair dhátheangaigh a óstáil.”

Mar chuid de léirmheas ar chéad bhliain feidhme Scéim na Roinne i mí Dheireadh Fómhair 2007, cuireadh in iúl do m’Oifig go raibh an láithreán gréasáin athsheolta agus go raibh na príomh-cheannteidil uile ar na leathanaigh éagsúla i nGaeilge. Dúradh chomh maith go raibh an t-ábhar statach go léir ar an leathanach baile, mar aon leis an bpríomhiontráil ar an leathanach sin, ar fáil go dátheangach agus go rabhthas ar tí níos mó ábhair a chur ar fáil go dátheangach. Cuireadh in iúl go raibh aistritheoir nua á earcú ag an Roinn agus go rabhthas ag súil go mbeadh ar a c(h)umas cur leis an ábhar i nGaeilge ar an suíomh gréasáin.

Ar an 13 Feabhra 2008, rinne duine den phobal gearán liom faoina laghad Gaeilge a bhí ar láithreán gréasáin na Roinne. Rinne m’Oifig teagmháil leis an Roinn faoin gearán. Tugadh tréimhse 6 seachtaine don Roinn dul chun cinn a léiriú maidir leis an ngnó seo.

I litir dar dáta an 10 Aibreán 2008, chuir an Roinn in iúl do m’Oifig gur samhlaíodh di, tráth seolta a Scéime, *“go mbeadh níos mó ábhair Gaeilge ar ár suíomh gréasáin faoi seo. Chuir cúrsaí nach raibh neart againn orthu isteach ar sin, áfach, agus laghdaíodh ar an ráta dul chun cinn a rabhamar ag súil leis, de dheasca sin.”*

Ba do dheacrachtaí na Roinne aistritheoir a earcú a thagair na *“cúrsaí nach raibh neart againn orthu”*. Cuireadh in iúl go raibh an próiseas earcaíochta d’aistritheoir inmheánach nua *“geall le bheith curtha i gcrích”* agus, ar an mbonn sin, beartaíodh go ndéanfaí athbhreithniú ar an dul chun cinn arís ar an 14 Iúil 2008. Dúirt an Roinn freisin

gurbh í an taithí a bhí aici *“nach leor an soláthar seirbhísí aistriúcháin Gaeilge de chaighdeán inghlactha atá ar fáil do chomhlachtaí poiblí chun freastal ar an éileamh atá cruthaithe ag Acht an dTeangacha Oifigiúla 2003.”*

Rinne m’Oifig teagmháil leis an Roinn arís ar an 17 Iúil ag lorg mionsonraí ar an dul chun cinn a bhí déanta idir an dá linn. Níor tugadh aon eolas faoi aon dul chun cinn ó thaobh ábhar statach, sean nó nua, a bheith aistrithe go hincriminteach agus níor léir ón suíomh go raibh aon fhoirm iarratais de chuid na Roinne ar fáil ar an suíomh i nGaeilge. Cuireadh in iúl *“go bhfuil an próiseas chun an dara haistritheoir inti a earcú ag glacadh níos mó ama ná mar a bhíodhas ag súil leis ar dtús.”*

Rinne m’Oifig gach iarracht teacht ar chomhréiteach leis an Roinn trí phróiseas neamhfhoirmiúil ó mhí na Nollag 2007 i leith ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin. Bheartaigh mé nach raibh aon rogha eile agam ach imscrúdú a thionscnamh ar an 18 Lúnasa 2008.

Freagraí na Roinne

Níor ghlac an Roinn leis ina céad fhreagra ar an imscrúdú go raibh na gealltanais a bhí leagtha amach ina Scéim Ghaeilge maidir leis an láithreán gréasáin sáraithe aici. Dúradh:

“Is amhlaidh go bhfuil an Roinn tar éis bheith ag gabháil go gníomhach do bheith ag obair chun ár ngealltanais a chomhlíonadh ó thosach feidhme ár scéime.”

Dúirt an Roinn go raibh i gceist aici seirbhísí aistriúcháin lasmuigh den Roinn a úsáid chun cuidiú léi a suíomh gréasáin athsheolta a phobalú i nGaeilge, ach gur *“chuir ar tharla nuair a rinneamar aistritheoirí den sórt sin a fhostú i ndáil le jabanna eile aistriúcháin an oiread sin díomá orainn gur chinneamar ar an dara haistritheoir in-tí a earcú, le cabhair ón tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí, chun cuidiú linn ár ngealltanais maidir leis an suíomh gréasáin a chomhlíonadh.”* Bhí lámh ag naonúr ball d’fhoireann na Roinne, ar a laghad, sa phróiseas earcaíochta sin sa tréimhse ó Lúnasa 2007 go dtí gur tháinig deireadh gan rath leis an bpróiseas i Lúnasa 2008 nuair a dhiúltaigh an duine a bhí aimsithe don phost glacadh leis.

Ina dara freagra ar an imscrúdú, dúirt an Roinn go raibh sí den tuairim go raibh comhlíonadh na ngealltanais a leagadh amach ina Scéim coinníollach ar, agus ag brath ar, na hacmhainní ba ghá chuige sin a bheith ar fáil go tráthúil. D’airigh an Roinn mar acmhainní riachtanacha seirbhísí creidiúnaithe aistriúcháin agus foireann leis na scileanna Gaeilge ba ghá.

Agus dréacht den tuarascáil seo (gan osradharc, fionnachtana ná moltaí) á bhreathnú ag an Roinn d’fhonn earráidí, míthuiscintí nó míchruinnis a leigheas, dúirt an Roinn gur mhór an trua é dá dtuigfeadh léitheoirí na tuarascála go raibh easpa measa ag an Roinn ar na haistritheoirí creidiúnaithe. Dúirt an Roinn freisin go bhfacthas di nach raibh *“an croí-fhíoras go ndearnamar cinneadh an dara haistritheoir in-tí a earcú – infheistíocht a léirigh tiomantas na Roinne dá scéim Ghaeilge – tugtha ar bord agat.”*

Dúirt an Roinn:

“B’in í an chúis nár roghnaíomar aistritheoirí ó lasmuigh a fháil chun an obair a bhí leagtha amach againn don aistritheoir nua sin a dhéanamh.”

D’iarr an Roinn go dtabharfaí léiriú níos cothroime sa tuarascáil chríochnaitheach ar *“ár n-iarrachtaí macánta chun córas aistriúcháin buan inmharthana a chur ar bun sa Roinn.”*

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Tá gealltanais ar leith tugtha in Alt 4.12 de Scéim na Roinne maidir le húsáid na Gaeilge ar shuíomh gréasáin na Roinne agus spriocanna ama ar leith luaite leis na gealltanais sin. Athsheoladh an suíomh gréasáin i mBealtaine 2007 agus bheifí ag súil go mbeadh sé á *“phobalú le leagan dátheangach den ábhar statach nua go léir a thaispeánfar ar an láithreán tar éis a athsheolta”* ón uair sin ar aghaidh.

Ba leor féachaint ar an suíomh gréasáin ag tráth seolta an imscrúdaithe agus arís ag tráth ullmhaithe na tuarascála ar an imscrúdú le feiceáil nach raibh éirithe leis an Roinn na gealltanais a bhí tugtha a chur i ngníomh, agus d’admhaigh an Roinn *“nach bhfuil an méid téacs Gaeilge curtha ar ár suíomh gréasáin againn agus a rabhamar ag súil leis nuair a chuireamar tús lenár scéim.”*

Sheán an Roinn gur sárú é sin ar ghealltanais na Scéime. Ba é croí na hargóna ag an Roinn go raibh coinníollacha ag baint leis na gealltanais ina Scéim agus go raibh réamhfhógra chuige sin tugtha in Alt 4.12 nuair a dúradh go raibh na gealltanais maidir le *“i bhfad níos mó ábhair dhátheangaigh”* a óstáil ar an suíomh *“faoi réir aon chuntar a fhéadfaidh a bheith áit eile sa doiciméad seo.”*

Ba léir don imscrúdú go raibh coinníollacha áirithe curtha le gealltanais na Scéime agus gurbh fhéidir gur dhualgais neamhiomlána iad. An bhuncheist a tháinig chun cinn, áfach, ná ar chruthaigh an fhaisnéis a sholáthair an Roinn don imscrúdú gur chuir easpa seirbhísí creidiúnaithe aistriúcháin, mar aon le heaspa foirne leis na scileanna riachtanacha Gaeilge a bheith ar fáil go tráthúil, an oiread sin de threampán nó de bhac ar an Roinn nach bhféadfadh sí gealltanais sin na Scéime a chur i ngníomh?

Seirbhísí Creidiúnaithe Aistriúcháin

Faoi scáth Fhoras na Gaeilge a forbraíodh an córas oifigiúil creidiúnaithe le haghaidh aistritheoirí. Dhearbhaigh Foras na Gaeilge do m’Oifig go raibh 98 duine ar an bpainéal aistritheoirí creidiúnaithe faoi Dheireadh Fómhair 2007 nuair a dhearbhaigh an Roinn do m’Oifig go raibh an suíomh gréasáin athseolta aici.

Mhaígh an Roinn nach raibh sé á rá aici nach raibh aon mhuinín aici as cumas bhaill uile an phainéil chreidiúnaithe aistritheoirí. Thug sí cur síos mion, áfach, ar dheacrachtaí a

tháinig i mbealach na foirne ansin seirbhís shásúil aistriúcháin a aimsiú go seachtrach ag tráthanna sular tháinig “*pobalú*” an tsuímh ghréasáin le téacs i nGaeilge i gceist.

Ní raibh aon amhras ann ach go bhfuair an t-imscrúdú teachtaireachtaí measctha ón Roinn maidir lena dearcadh i leith na n-aistritheoirí creidiúnaithe. Ba léir don imscrúdú nach ndearna an Roinn aon iarracht dáiríre duine/daoine ón bpainéal aistritheoirí creidiúnaithe a lorg go gníomhach le haistriúchán a dhéanamh ar théacs don suíomh gréasáin athdheartha.

Fuair mé mar chinneadh fíorais é nár lorg an Roinn duine/daoine ón bpainéal aistritheoirí creidiúnaithe leis an tasc aistriúcháin seo a chomhlíonadh agus, dá réir, nárbh fhéidir gur cuireadh teorainn le cumas na Roinne an gealltanais Scéime seo a chomhlíonadh go cuí de bharr nach raibh seirbhís chreidiúnaithe aistriúcháin ar fáil.

Foireann leis na Scileanna Riachtanacha Gaeilge

Sa bhreis ar sheirbhísí creidiúnaithe aistriúcháin, luadh “*foireann leis na scileanna riachtanacha Gaeilge*” a bheith ar fáil go tráthúil mar ní a theorannódh cumas na Roinne a gealltanais i dtaca leis an suíomh gréasáin a chomhlíonadh.

Mar mhalairt ar úsáid a bhaint as aistritheoirí ón bpainéal aistritheoirí creidiúnaithe, chinn an Roinn “*ar an dara haistritheoir in-tí a earcú... chun cuidiú linn ár ngealltanais maidir leis an suíomh gréasáin a chomhlíonadh.*”

Chonacthas don imscrúdú nár seoladh an iarracht earcaíochta go dtí Lúnasa 2007. Chiollaigh sin nach bhféadfaí spriocanna ama an ghealltanais seo a chomhlíonadh go cuí trí shaothar an aistritheora inmheánaigh nua. Bhí tús le cur le pobalú an láithreáin ghréasáin le hábhar Gaeilge/dátheangach “*laistigh de 3 mhí ó athsheoladh an láithreáin gréasáin*”, .i. i mí Lúnasa 2007, trí mhí tar éis an athsheolta i mBealtaine 2007. Dá réir sin, d’fhéadfaí a rá go raibh téarmaí an ghealltanais á mbriseadh cheana féin ag an tráth a raibh an iarracht earcaíochta ag tosú.

Níor chuir an Roinn aon chás i láthair an imscrúdaithe a léireodh go raibh sé dodhéanta aistritheoir a earcú. Ba é cás na Roinne gur theip ar an iarracht a rinne sí. Agus dréacht de thuarascáil an imscrúdaithe (gan osradharc, fionnachtana ná moltaí) á bhreathnú aici, dúirt an Roinn, ó tharla go raibh cinneadh déanta aici aistritheoir inmheánach nua a earcú, gur beartaíodh gan aistritheoirí seachtracha a fháil chun an obair ar an láithreán gréasáin a dhéanamh – obair a bhí leagtha amach don aistritheoir nua sin. Ní fhacthas dom gur leor an cinneadh tabhairt faoi phróiseas earcaíochta le haistritheoir nua a cheapadh leis an dualgas a bhí daingnithe in Alt 4.12 den Scéim a leasú, a mhaolú ná a laghdú.

Aistritheoirí Seachtracha nó Aistritheoirí Inmheánacha

D’admhaigh an Roinn gur fágadh an cúram maidir leis an suíomh gréasáin a phobalú le téacs i nGaeilge/dátheangach ar leataobh ar feadh bliana fad is a bhí an iarracht earcaíochta ar bun agus thug sí míniú ar an gcúis a bhí leis sin, .i. nár cheart aistritheoir

seachtrach a lorg don obair fad is a bhí súil aici aistritheoir inmheánach a chur i mbun na hoibre. Ach fiú nuair a theip ar an iarracht sin, níor léir gur cinneadh tabhairt faoin tasc ar aon bhealach eile.

Níor thug an Roinn aon léargas don imscrúdú faoi aon phlean a bheith aici déileáil leis an gceist go dtí go raibh dréacht de ttuarascáil an imscrúdaithe seo á bhreithniú ag an Roinn. Dúradh ag an tráth sin go raibh an Roinn *“ag féachaint as an nua ar conas a chomhlíonfaimid ár ndualgais faoinár scéim Ghaeilge”* ós rud é nár éirigh léi go nuige sin an dara haistritheoir inmheánach a earcú.

Léirigh an fhaisnéis a cuireadh ar fáil don imscrúdú gur chosúil gur laige sa chur chuige maidir le pleanáil éifeachtach agus éifeachtúil an tionscnaimh, seachas ganntanas aistritheoirí creidiúnaithe mar aon le foireann leis na scileanna riachtanacha Gaeilge, ba chúis leis na deacrachtaí i gcomhlíonadh ghealltanais ar leith seo na Scéime.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca le gealltanais áirithe de chuid Scéim Teanga na Roinne a bhaineann leis an láithreán gréasáin agus atá sonraithe in Alt 4.12 den Scéim.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go dtógfadh an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí na céimeanna cuí láithreach le cinntiú go mbeadh a dualgais reachtúla faoin Acht agus na gealltanais atá sonraithe in Alt 4.12 dá Scéim Ghaeilge á gcomhlíonadh go hiomlán aici.
2. Go leagfadh an Roinn amach plean oibre di féin:
 - Le tús a chur lena suíomh gréasáin a phobalú le leaganacha dátheangacha/Gaeilge d’ábhar statach mar atá geallta sa Scéim Teanga;
 - Le foirmeacha a bheadh ceaptha d’úsáid an phobail i gcoitinne a chur ar fáil i nGaeilge air, ar bhonn incriminteach; agus go gcuirfí an plean oibre sin i ngníomh a luaithe agus ab fhéidir.
3. Gan dochar do mholadh 2 thuas i dtaca le cur i ngníomh na ngealltanais a luaithe agus ab fhéidir, go gcinnteodh an Roinn go mbeadh na gealltanais sin curtha i bhfeidhm go hiomlán agus go cuí sula rachadh Scéim trí bliana na Roinne in éag i Meitheamh 2009, ar a dhéanaí.

4. Go nglacfaidh an Roinn leis nach leasódh ná nach laghdódh feidhmiú mholtaí an imscrúdaithe seo aon dualgas reachtúil nó dlíthiúil eile a bheadh ar an Roinn sin i leith na Gaeilge.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 18 Lúnasa 2008

Tuarascáil eisithe: 9 Nollaig 2008

An Roinn Oideachais agus Eolaíochta

Ábhar an Imscrúdaithe

An amhlaidh go bhfuil nó nach bhfuil forálacha áirithe in Alt 6 agus i bhfo-alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998 - ar forálacha iad a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla á gcomhlíonadh i dtaca le soláthar foilseachán áirithe (treoracha do mhúinteoirí i leith na n-ábhar iar-bhunscoile) de chuid na Roinne Oideachais agus Eolaíochta do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil?

Cúlra

Rinne príomhoide iar-bhunscoile – ar scoil aitheanta í a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil – gearán oifigiúil liom nach raibh fáil ar leaganacha Gaeilge de threoirlínte do mhúinteoirí de chuid na Roinne Oideachais agus Eolaíochta i leith na n-ábhar iar-bhunscoile. Bhí na foilseacháin seo ar fáil go saoráideach trí Bhéarla i gcás roinnt mhaith ábhar mar sheirbhís taca do scoileanna a d’fheidhmigh trí mheán na teanga sin.

An Reachtaíocht

Tá forálacha ar leith san Acht Oideachais 1998 ar forálacha iad a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge, mar atá Alt 6(i) agus (k) agus fo-alt 7(2)(d):

Alt 6. *“Gach duine a mbeidh baint aige nó aici leis an Acht seo a chur i ngníomh, beidh aird aige nó aici ar na cuspóirí seo a leanas ar dá mbun a d’achtaigh an tOireachtas an tAcht seo:*

- (i) Cuidiú le réadú beartas agus cuspóirí náisiúnta i ndáil le leathadh an dátheangachais i sochaí na hÉireann agus go háirithe go mbainfi úsáid níos mó as an nGaeilge ar scoil agus sa phobal;*
- (k) Riachtanais teanga agus chultúrtha mac léinn a chur chun cinn ag féachaint do roghanna a dtuismitheoirí.”*

Alt 7(2) *“Gan dochar do ghinearáltacht fho-alt (1), is feidhm de chuid an Aire gach ceann díobh seo a leanas:*

- (d) seirbhísí taca trí Ghaeilge a sholáthar do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d’aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin.”*

San alt léiriúcháin, Alt 2 den Acht sin, deimhnítear go bhfolaíonn “feidhmeanna” cumhachtaí agus dualgais agus foráiltear mar seo a leanas in Alt 2(3): *“Aon tagairt san Acht seo do chomhlíonadh feidhmeanna, folaíonn sí, i leith cumhachtaí agus dualgas, tagairt d’fheidhmiú cumhachtaí agus do chomhall dualgas.”*

San alt léiriúcháin, Alt 2 den Acht, tá míniú tugtha freisin ar “*seirbhísí taca*” mar a leanas: “*ciallaíonn ‘seirbhísí taca’ na seirbhísí a chuireann an tAire ar fáil do mhic léinn nó dá dtuismitheoirí, do scoileanna nó do lárionaid oideachais de réir alt 7 agus folóidh sé aon cheann nó gach ceann de na nithe seo a leanas:*

- (m) seirbhísí taca curaclaim agus seirbhísí comhairleacha foirne, agus*
- (n) cibé seirbhísí eile a shonraítear leis an Acht seo nó is cúí leis an Aire...”*

An tImscrúdú

Ba iad seo a leanas na foilseacháin a bhí mar fhócas ag an imscrúdú a seoladh ar an 16 Deireadh Fómhair 2008:

- Cóipeanna crua de na treoirlínte do gach ábhar iar-bhunscoile a bhí á mhúineadh trí Ghaeilge, agus
- Cóipeanna leictreonacha ar shuíomh gréasáin na Roinne Oideachais agus Eolaíochta de na treoirlínte do gach ábhar iar-bhunscoile a bhí á mhúineadh trí Ghaeilge.

Tharraing m’Oifig an cás seo anuas ar bhonn neamhfhoirmiúil leis an Roinn ach níor éirigh leis an iarracht sin comhréiteach a aimsiú.

Freagra na Roinne

Ba é seasamh na Roinne nár shárú ar aon fhoráil a bhain le stádas nó le húsáid na Gaeilge san Acht Oideachais 1998 a bhí ann treoirlínte do mhúinteoirí a sholáthar i mBéarla amháin.

Dúirt an Roinn freisin nach raibh na treoirlínte ar fáil i nGaeilge d’ábhar ar bith (ach amháin an Ghaeilge) i gcóip chrua ná i bhfoirm leictreonach ag an iar-bhunleibhéal.

Statisticí

Léirigh tábla a chuir an Roinn ar fáil go raibh treoirlínte i mBéarla ar fáil do 20 ábhar ag leibhéal na hArdteistiméireachta agus do 14 ábhar ag leibhéal an Teastais Shóisearaigh.

Costas

Dúirt an Roinn go mbainfeadh costas measta de €250,000 leis na treoirlínte a chur ar fáil i nGaeilge.

Alt 6 den Acht Oideachais 1998

Ba é seasamh na Roinne gur ghnó don Aire Oideachais agus Eolaíochta é a chinneadh céard í an tslí ab fhearr leis na cuspóirí in Alt 6 den Acht a bhaint amach agus go mbeadh ord tosaíochta ag brath ar na hacmhainní a bheadh ar fáil.

Léirigh an Roinn raon beartas a bhí ar bun aici chun tacú leis an nGaeilge agus dúirt sí:

“... I bhfianaise na teorann atá leis an maoiniú foriomlán atá ar fáil don oideachas agus i bhfianaise na dtosaíochtaí iomaitheacha atá ann i gcomhair acmhainní, is den riachtanas é go ndírítear an infheistíocht ar an áit ag a mbeidh an uasmhéid tionchair straitéisigh agus sochair d’fhoghlaimoírí aici. Sa chomhthéacs sin, measaimid gur tosaíocht níos mó é tabhairt faoi na seirbhísí atá léirithe thuas (.i. an raon beartas) ná infheistiú in aistriú doiciméad nach bhfuil dírithe ar mhic léinn, ar thuismitheoirí ná ar an bpobal i gcoitinne.”

Alt 7 den Acht Oideachais 1998

Maidir le hAlt 7 den Acht Oideachais, dúirt an Roinn:

“Tugann Alt 7(2)(d) den Acht Oideachais cumhacht don Aire seirbhísí taca trí Ghaeilge a sholáthar do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d’aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin, agus éilíonn Alt 7(4)(a)(i) ar an Aire aird a bheith aige ar na hacmhainní atá le fáil. Éilíonn Alt 7(2)(a) soláthar seirbhísí taca ‘de réir mar is cuí leis an Aire agus de réir an Achta seo’. Leagtar amach in Alt 2 den Acht go dtagann seirbhísí taca curaclaim agus seirbhísí comhairleacha foirne laistigh den sainmhíniú ‘seirbhísí taca’. Ní ghlacaimid leis, áfach, go leagann sé seo dualgas ar an Aire gach aon seirbhís taca a sholáthar trí mheán na Gaeilge, go háirithe seirbhísí atá dírithe ar mhúinteoirí amháin. Is ceadaithe don Aire teacht ar thuairim réasúnta maidir leis na seirbhísí taca a ba chóir a sholáthar trí Ghaeilge, i bhfianaise forálacha Alt 6 agus 7 den Acht.

Is feidhm (seachas dualgas) de chuid an Aire é seirbhísí taca a sholáthar. I dtaca leis sin tarlóidh sé go dosheachanta go mbeidh líon éileamh á ndéanamh ar an Aire agus iad in iomaíocht lena chéile. Is gnó don Aire, agus don Aire amháin é, na héilimh iomaitheacha sin a thabhairt chun réitigh agus a chinneadh céard iad na seirbhísí oideachasúla agus taca a sholáthrófar. Níl aon dul as ag an Aire sa chás seo ach rogha a dhéanamh. Is sa chás go mbeadh an rogha sin dírialta, guagach, neamhréasúnach nó mí-réasúnta, agus sa chás sin amháin, a d’fhéadfaí a rá go mbeadh an tAire ag gníomhú go neamhdhleathach agus (dá réir sin) ag sárú an Ailt.”

Cinntí agus Fasaigh Chúirte

Thug an Roinn léargas ar chinntí agus ar fhasaigh chúirte a mhaígh sí a thacaigh lena seasamh:

“Ní féidir a rá go bhfuil an tAlt sáraithe ag an Aire as siocair amháin go ndearna sé a rogha i slí ar leith. Sa mhéid is go bhfuil cinnte ag an Aire tosaíocht a thabhairt do sheirbhísí oideachasúla áirithe (seirbhísí taca ina measc) thar seirbhísí [taca] eile, tá sé tar éis gníomhú go dleathach agus de réir a chumhachtaí agus a fheidhmeanna. Níl bunús leis an tuairim gur sáraíodh an tAlt as siocair amháin gur roghnaigh an tAire gan seirbhísí taca áirithe a sholáthar (i mBéarla nó i nGaeilge).

Mar a nótáil An Breitheamh Costello (i gcomhthéacs eile) i Donegal Fuel & Supply Company v The Londonderry Port & Harbour Commissioners [1994] IIR 24 ag leathanach 40:

‘The Harbour Commissioners have a statutory duty to raise income and to supply it in fulfilment, inter alia, of the powers to maintain and repair quays and piers. That income may not be sufficient to repair and maintain every part of their undertaking and the Harbour Commissioners must have a discretion of how its income is to be used’

D’achoirigh an Ardchúirt an scéal i CK -v- The Northern Area Health Board (i gcomhthéacs na nAchtanna Sláinte) áit ar ghlac an Breitheamh Finnegan leis:

‘The decision as to the services which ought to be provided in any particular case is an administrative one. However, the decision as to the services to be provided must not be capricious or arbitrary...This Court acting on a judicial review application however is not to substitute its decisions for that of the decision maker merely because it considers that it would have made a different decision...’

Tairiscint

D’ainneoin a seasaimh nach raibh sí ag sárú aon fhorála d’aon achtacháin a bhain le stádas nó úsáid teanga oifigiúla, rinne an Roinn tairiscint tús a chur le próiseas le leaganacha Gaeilge a sholáthar de na treoirlínte de réir a chéile ach na hacmhainní a bheith ar fáil.

Osradharc ar an Imscrúdú

An cheist a bhí le freagairt san imscrúdú seo ná seo: ó tharla go raibh sraith de 34 treoirlínte curaclaim trí Bhéarla soláthraithe ag an Roinn, an raibh dualgas reachtúil uirthi faoin Acht Oideachais 1998 na treoirlínte sin a sholáthar trí Ghaeilge mar sheirbhísí taca do scoileanna aitheanta a chuir teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d’aon scoil aitheanta eile a d’iarrfadh soláthar den sórt sin?

Seirbhísí Taca

Ó tharla go ndúirt an Roinn leis an imscrúdú go raibh na treoirlínte do mhúinteoirí dírithe go sainiúil ar bhreis cabhrach a thabhairt do mhúinteoirí, agus ar eiseamláirí a thabhairt agus saothrú a dhéanamh ar an gcur chuige a bheadh le húsáid agus an siollabas á chur i bhfeidhm, chonacthas dom nach raibh amhras ar bith ach gur mar “*sheirbhísí taca*” de réir fhorálacha an Achta a cuireadh ar fáil iad.

Ag tagairt do na cuspóirí reachtúla nár mhór don Aire aird a bheith aige orthu, dúirt an Roinn gur ghnó don Aire é a chinneadh céard í an tslí ab fhearr leis na cuspóirí sin a bhaint amach agus céard í an tslí ab fhearr le hacmhainní a chur in ord tosaíochta le súil leis na cuspóirí seo a bhaint amach.

Chonacthas don imscrúdú gur “*feidhm*” de chuid an Aire é seirbhísí taca a sholáthar faoi Alt 7, agus gur fholaiigh “*feidhmeanna*” cumhachtaí agus dualgais. Foráiltear i bhfo-alt

2(3): “Aon tagairt san Acht seo do chomhlíonadh feidhmeanna, foláionn sí, i leith cumhachtaí agus dualgas, tagairt d’fheidhmiú cumhachtaí agus do chomhall dualgas.”

Tá an forléiriú sin ag teacht le cinntí agus le fasaigh chúirte.

In *Sinnott v. Minister for Education* [2001] IESC 63 rinne an Príomh-Bhreitheamh Keane, C.J., an tagairt seo a leanas do na cosantóirí (An Roinn Oideachais):

*“They acknowledge that, by virtue of s. 7(1) of the 1998 Act, the Minister is **obliged** to ensure, subject to the provisions of this Act, that there is made available to each person resident in the State, including a person with a disability or who has other special educational needs, support services and a level and quality of education appropriate to meeting the needs and abilities of that person...”* [Béim curtha leis].

Sa chás céanna, *Sinnott v. Minister for Education* [2001] IESC 63, tagraíonn Hardiman, J., do roinnt alt éagsúil de chuid an Achta Oideachais 1998, ina measc fo-alt 7(1)(a), agus deir sé: *“It appears that these provisions, together with those of the Equal Status Act, 2000 and the Education (Welfare) Act, 2000 **impose duties** on public authorities which may be relevant to a person in the position of...”* [Béim curtha leis].

Chonacthas don imscrúdú freisin gur bhain an tagairt i bhfo-alt 7(4)(a)(i) den Acht Oideachais 1998 le haird a bheith ag an Aire ar na hacmhainní a bheadh ar fáil le linn dó a fheidhmeanna a chomhall go ginearálta agus nach raibh sé teoranta do, ná ceangailte ar bhealach ar bith ar leith ná ar bhealach ar bith sainiúil, leis an bhfeidhm a bhain le soláthar “seirbhísí taca” trí Ghaeilge seachas le soláthar seirbhísí taca go ginearálta.

Dúirt an Roinn freisin gur éiligh fo-alt 7(2)(a) soláthar seirbhísí taca *“de réir mar is cú leis an Aire agus de réir an Achta seo.”*

Thug seo sinn chuig croí na hargóna san imscrúdú seo nuair a dúirt an Roinn: *“Ní ghlacaimid leis, áfach, go leagann sé seo dualgas ar an Aire gach aon seirbhís taca a sholáthar trí mheán na Gaeilge, go háirithe seirbhísí atá dírithe ar mhúinteoirí amháin. Is ceadaithe don Aire teacht ar thuairim réasúnta maidir leis na seirbhísí taca a ba chóir a sholáthar trí Ghaeilge, i bhfianaise forálacha Alt 6 agus 7 den Acht.*

Is feidhm (seachas dualgas) de chuid an Aire é seirbhísí taca a sholáthar...”

Is cinnte go bhfuil discríd ag an Aire maidir le cinntí faoi sholáthar seirbhísí taca go ginearálta faoi fho-alt 7(1)(a) agus fo-alt 7(2)(a) agus de réir na n-acmhainní atá ar fáil (fo-alt 7(4)(a)(i)). Chonacthas don imscrúdú, áfach, dá gcinnfeadh an tAire seirbhísí taca áirithe a sholáthar faoi na fo-ailt sin, nach mbeadh aon rogha aige ach na seirbhísí taca céanna sin a sholáthar trí Ghaeilge faoi fho-alt 7(2)(d).

Chonacthas don imscrúdú freisin gurbh ag an tráth a ndéanadh sé an cinneadh maidir le soláthar seirbhísí taca go ginearálta a bheadh rogha ag an Aire seirbhísí áirithe a sholáthar nó gan a sholáthar de réir na n-acmhainní a bheadh ar fáil. Saor-rogha a bheadh ansin.

Ach a luaithe agus a chinnfeadh sé seirbhís taca áirithe a sholáthar trí Bhéarla d'fhorálfadh fo-alt 7(2)(d) go gcuirfí an tseirbhís taca sin ar fáil trí Ghaeilge.

Nótáil an t-imscrúdú na fasaigh chúirte ar thagair an Roinn dóibh. Ó tharla go bhfuil, dar le léirmhíniú an imscrúdaithe ar an bhforáil reachtúil, éifeacht shainordaitheach ag fo-alt 7(2)(d) i gcás go bhfuil cinneadh déanta ag an Aire seirbhísí taca áirithe a sholáthar trí Bhéarla, níl saor-rogha ag an Aire ag an bpointe sin. Níl discríd i gceist ná cinneadh riaracháin le déanamh.

Tá an tAire freagrach as riaradh acmhainní a Roinne ach caithfidh sé na hacmhainní sin a riaradh i gcomhréir leis na socrúithe reachtúla atá daingnithe san Acht ag an Oireachtas.

Tá tábhacht mhór le treoirlínte do mhúinteoirí i dteanga na scoile a bheith ar fáil do mhúinteoirí fiú leis an téarmaíocht i nGaeilge a bheadh á húsáid sna siollabais agus sna scrúduithe a chur os a gcomhair agus cleachtadh a thabhairt dóibh ar a húsáid.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Go raibh agus go bhfuil an fhoráil i bhfo-alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998 ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla á sárú ag an Roinn Oideachais agus Eolaíochta i dtaca le soláthar na dtreoirlínte atá i gceist san imscrúdú seo do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d'aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcloífeadh sí feasta lena feidhmeanna reachtúla faoi fho-alt 7(2)(d) den Acht Oideachais 1998.
2. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcuirfí leagan Gaeilge ar fáil de na treoirlínte éagsúla d'ábhair atá á dteagasc trí Ghaeilge agus a bhfuil treoirlínte i mBéarla ar fáil dóibh cheana féin ag an iar-bhunleibhéal.
3. Gan dochar don dualgas iomlán a mheas mé a bheith i gceist, go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcuirfí Moladh 2 (thuas) i bhfeidhm mar a leanas:
 - Go mbeadh leagan Gaeilge de na treoirlínte ar fáil roimh dheireadh na bliana 2009 i gcás ar a laghad an tríú cuid de na hábhair chúí is coitianta a theagascar trí Ghaeilge.

- Go mbeadh leagan Gaeilge de na treoirlínte ar fáil roimh dheireadh na bliana 2010 i gcás ar a laghad dhá thrían de na hábhair chuí is coitianta a theagasctar trí Ghaeilge.
 - Go mbeadh leagan Gaeilge de na treoirlínte ar fáil roimh dheireadh na bliana 2011 i gcás gach ábhair chuí a theagasctar trí Ghaeilge.
4. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta go gcuirfí leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach gach uair a chuirfí treoirlínte d'aon ábhar breise ar fáil i mBéarla.
 5. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta gach uair a dhéanfaí nuashonrú nó leasuithe nó athfhoilsiú ar leaganacha nua de na treoirlínte i mBéarla go ndéanfaí amhlaidh ag an am céanna le leaganacha trí Ghaeilge.
 6. Sa chás is go gcuirfí treoirlínte do mhúinteoirí i mBéarla ar fáil go leictreonach ar shuíomh gréasáin na Roinne Oideachais agus Eolaíochta, nó ar aon suíomh gréasáin eile faoi scáth nó faoi stiúir na Roinne sin, nó go gcuirfí an foilseachán ar fáil i bhformáid eile (mar shampla CD-ROM), go ndéanfaí amhlaidh leis an leagan Gaeilge go comhuaineach i gcás treoirlínte nua-fhoilsithe nó de réir na scálaí ama i Moladh 3 (thuas) i gcás an riaráiste atá le haistriú.
 7. Go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Eolaíochta nach n-úsáidfí aon ní i bhfionnachtain ná i moltaí an imscrúdaithe seo le laghdú ná moill a chur ar na bearta chun tacú leis an nGaeilge a liostáil sí ina litir dar dáta 19 Samhain 2008 chuig an imscrúdú seo.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 16 Deireadh Fómhair 2008

Tuarascáil eisithe: 30 Nollaig 2008

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca le gealltanais áirithe de chuid Scéim Teanga na Roinne sin, mar atá, Alt 2.8 den Scéim a dheimhníonn go bhfuil an láithreán gréasáin ag www.npws.ie ar fáil go dátheangach?

Cúlra

Tá an gealltanais reachtúil seo a leanas i Scéim Teanga na Roinne Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil, a tháinig i bhfeidhm ar an 15 Lúnasa 2005:

*“2.8 Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra
Bainistíonn an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta na freagrachtaí ar Stát na hÉireann faoin dlí Náisiúnta agus Eorpach ó thaobh an dúlra a chaomhnú. Tá an láithreán gréasáin ag www.npws.ie ar fáil ar bhonn dátheangach.”*

Tháinig sé chun solais le linn léirmheas m’Oifige ar chéad bhliain feidhme Scéim Teanga na Roinne i mí na Nollag 2006 nach raibh an láithreán gréasáin ar bhonn dátheangach.

Rinne m’Oifig gach iarracht teacht ar chomhréiteach leis an Roinn ar a raibh i gceist anseo trí phróiseas neamhfhoirmiúil idir mí na Nollag 2006 agus mí an Mhárta 2008 ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin a chinntiú go mbeadh an suíomh gréasáin ar bhonn dátheangach.

I mí Eanáir 2008 rinne duine den phobal gearán liom faoin gceist chéanna. Bheartaigh mé ag an bpointe áirithe sin gan tosú ar imscrúdú láithreach toisc gur thug an Roinn le fios go rabhthas ag déileáil leis an gceist. Ar an 31 Márta 2008, áfach, níor léir go raibh aon chuid den láithreán gréasáin ar fáil i nGaeilge. Bheartaigh mé nach raibh aon rogha eile agam ach imscrúdú a sheoladh ar an 31 Márta 2008.

Freagra na Roinne

Dheimhnigh an Roinn gur suíomh gréasáin aonteangach Béarla a bhí in www.npws.ie nuair a bhí athbhreithniú na chéad bhliana á dhéanamh ar fhorfheidhmiú na Scéime Teanga. Thug an Roinn le fios gur seoladh suíomh gréasáin athfhorbartha na Seirbhíse Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (NPWS) ar an 1 Márta 2007. Ba léir gur mar shuíomh aonteangach Béarla amháin a rinneadh an athfhorbairt ar an suíomh sin.

Dúirt an Roinn leis an imscrúdú:

“Cé go n-aithníonn an Roinn an gá lena chinntiú go mbeidh an láithreán gréasáin á fhorbairt agus a chothabháil go leanúnach chun a cuid tiomantas atá leagtha amach

ina Scéim Ghaeilge a chomhlíonadh, bhí brú suntasach oibre ar an NPWS le déanaí agus acmhainní teoranta ar fáil le dul i ngleic le réimse leathan tiomantas i leith dhualgais chaomhnú dúlra na hÉireann. Mar thoradh air sin, ní i gcónaí a bhí an t-am a theastaigh le dul i ngleic leis na fadhbanna teicniúla a bhain leis an láithreán gréasáin ar fáil. Rinneadh gach iarracht, áfach, leis na hacmhainní teoranta a bhí ar fáil, dul i ngleic leis an gceist seo.”

Sa bhreis ar an míniú sin thuas, dúirt an Roinn:

1. *“Glacann an Roinn go hiomlán leis an bhfreagracht atá uirthi ábhar Gaeilge a chur ar fáil ar an láithreán gréasáin www.npws.ie.*
2. *Ó athsheoladh an www.npws.ie nua i mí an Mhárta 2007, tá go leor déanta le hábhar statach Gaeilge a fhorbairt le haghaidh an láithreáin ghréasáin.*
3. *Tháinig réimse suntasach fadhbanna teicniúla aníos, áfach, agus an láithreán gréasáin á fhorbairt. Mar thoradh air sin, ní raibh an leagan Béarla den láithreán ag feidhmiú go hiomlán agus cuireadh an-mhoill ar an ábhar Gaeilge a bhogadh go dtí an láithreán gréasáin nua.*
4. *Mar a cuireadh in iúl d’oifig an Choimisinéara Teanga an 1 Aibreán 2008, áfach, tá na fadhbanna teicniúla réitithe agus cuireadh tús leis an ábhar aistriithe Gaeilge a úaslódáil go dtí an láithreán ag an bpointe sin.*
5. *Rinneadh athbhreithniú ar an ábhar Gaeilge ar an láithreán gréasáin ag an bpointe sin agus rinneadh cinneadh tuilleadh ábhair a aistriú. Tá coinne leis an ábhar sin a bheith faighte ar ais ón aistritheoir go luath i mí na Bealtaine agus déanfar é an uaslódáil go dtí an láithreán gréasáin go gairid ina dhiaidh sin.”*

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Ba léir gur dhearbhaigh an Roinn go raibh “láithreán gréasáin ag www.npws.ie ar fáil ar bhonn dátheangach” (Alt 2.8 den Scéim). Ba léir gur seoladh leagan úr, nua-aimseartha den suíomh i mBéarla amháin i Márta 2007, beag beann ar an dualgas reachtúil a bhí ar an Roinn faoin Scéim Teanga an suíomh gréasáin a bheith ar fáil ar bhonn dátheangach.

Ba chosúil go mbeadh sé níos tairbhí don Roinn bunús dátheangach a chur faoin suíomh gréasáin úrnua le linn a fhorbartha seachas, mar a tharla, é a sholáthar i mBéarla agus dul i ngleic ansin le fadhbanna a thiocthadh chun cinn lena aistriú go suíomh a bheadh ar bhonn dátheangach.

Fiú nuair a díriodh aird ar an gcás seo, níor léir don imscrúdú gur thug an Roinn faoin tionscnamh leis an dúthracht agus díograis a theastaigh le suíomh gréasáin a sholáthar a bheadh dátheangach go fírinneach. Rinneadh tagairt d’fhadhbanna teicniúla le freastalaí, deacrachtaí le huirlis bhainistíochta don suíomh agus d’easpa foirne. Níor leor aon cheann, nó fiú gach ceann acu sin le chéile, mar leithscéal chun dualgas atá daingnithe go reachtúil a leasú, a mhaolú, a mhoilliú ná a chur ar ceal.

Agus an t-imscrúdú ag tosú i dtús mhí Aibreáin 2008, ba léir gur thóg an Roinn céimeanna le roinnt den ábhar ar an suíomh gréasáin a sholáthar go dátheangach. Agus

bailchríoch á cur ar an tuarascáil i Meitheamh 2008, ba léir fós nach raibh ach cuid bheag den suíomh á tairiscint ar bhonn dátheangach.

I ndeireadh an lae, tuigeadh don imscrúdú go raibh tús curtha le próiseas chun an suíomh gréasáin a sholáthar ar bhonn dhátheangach ach gur mhór idir a laghad a bhí ar fáil i nGaeilge agus an méid a bhí á sholáthar i mBéarla. Ní fhacthas don imscrúdú go raibh aon chúis nach bhféadfadh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil a dualgas reachtúil a chomhlíonadh go cuí agus suíomh gréasáin a thairiscint ar bhonn dátheangach mar a bhí geallta ina Scéim Teanga.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Go raibh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil ag sárú an dualgais reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 nuair nach raibh an láithreán gréasáin ag www.npws.ie ar fáil go dátheangach mar a bhí geallta in Alt 2.8 de Scéim Teanga na Roinne sin.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil go dtógfadh sí na céimeanna cuí láithreach leis an dualgas reachtúil maidir leis an láithreán gréasáin a sholáthar ar bhonn dátheangach.
2. Go leagfadh an Roinn amach plean le spriocanna cinnte ama maidir le forbairt an tsuímh ghréasáin ar bhonn dátheangach, agus go gcuirfí an plean sin i bhfeidhm sa tréimhse ama ba lú a bhí réasúnta chuige sin.
3. Go mbeadh sé mar aidhm ag an Roinn sa tionscnamh seo a chinntiú go mbeadh an leagan Gaeilge den suíomh chomh foirfe, chomh húsáideach agus chomh hiomlán leis an leagan Béarla.
4. Go nglacfadh an Roinn leis go mbeadh sé de cheart ag Oifig an Choimisinéara Teanga filleadh uirthi dá mba ghá, in am trátha, le cinntiú go raibh an gealltanais i Scéim Teanga na Roinne á chomhlíonadh maidir leis an suíomh gréasáin a bheith ar fáil ar bhonn dhátheangach.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d’achomharc.

Imscrúdú seolta: 31 Márta 2008

Tuarascáil eisithe: 13 Meitheamh 2008

An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca le gealltanais áirithe de chuid Scéim Teanga na Roinne sin (2004-2007), mar atá in Alt 4.2 den Scéim (i gcás agallaimh Roinne trí Ghaeilge nó trí Bhéarla) agus in Alt 4.4 (i gcás seirbhísí agus cúrsaí de chuid an Aonaid Oilúna trí Ghaeilge agus trí Bhéarla)?

Cúlra

Seo a leanas na sleachta ábhartha as forálacha Scéim Teanga na Roinne a tháinig i bhfeidhm ar an 22 Meán Fómhair 2004:

“Beidh agallaimh Roinne trí Ghaeilge nó trí Bhéarla ar fáil don fhoireann, faoi réir ag na daoine sin a bheidh ag dul faoi agallamh fógra a thabhairt roimh ré maidir leis an teanga is rogha leo. Ní bheidh feidhm ag an rogha seo, áfach, i gcás gur ceanglas ar leith í an Ghaeilge don phost a bheidh i gceist.” (Alt 4.2 den Scéim)

“Go mbeidh gach seirbhís agus cúrsa a sholáthraíonn an tAonad Oilúna ar fáil trí Ghaeilge agus trí Bhéarla, de réir mar a iarrtar sin.” (Alt 4.4 den Scéim)

D’eisigh an Roinn fógra maidir le comórtas inmheánach d’ardú céime chuig post Príomhoifigigh ar an 9 Samhain 2007. Níor cheanglas ar leith í an Ghaeilge don phost a bhí i gceist. Rinneadh gearán liom ar an 12 Samhain 2007 nach raibh aon tagairt san fhógra sin d’agallaimh trí Ghaeilge nó trí Bhéarla a bheith ar fáil don fhoireann. Ní raibh aon deis tugtha ar an bhfógra ná ar an bhfoirm iarratais don fhoireann eolas a thabhairt maidir lena rogha teanga. Rinne m’Oifig teagmháil neamhfhoirmiúil leis an Roinn ar an lá céanna sin le haird a dhíriú ar an gceist.

Ar an 13 Samhain 2007, d’eisigh an Roinn soiléiriú ar an bhfógra don fhoireann chuí inar dúradh, inter alia, i ríomhphost:

“...Ba chóir d’iarrthóirí atá ag iarraidh agallamh a dhéanamh trí Ghaeilge teagbháil a dhéanamh leis an Rannán Pearsanra maidir le sonraí na socrúithe a bheidh i gceist.”

Bhí an gearánach den bharúil nárbh ionann a raibh thuas sa ríomhphost sin ón Roinn agus gealltanais na Scéime. Chreid an gearánach go raibh oibleagáid bhreise nach raibh ag teacht leis an Scéim á cur ar an té a lorgódh agallamh trí Ghaeilge seachas ar an té a roghnódh agallamh trí Bhéarla agus go raibh tagairt san fhógra maidir le *“sonraí na socrúithe a bheidh i gceist”*, rud a thabharfadh le fios nár ghá gurbh ionann ar bhealach éigin an socrú seo agus an socrú don té a roghnódh an t-agallamh trí Bhéarla.

I dtráth an ama chéanna, tháinig sé chun solais dom go raibh foráil i bhfógra eile tamaillín roimhe sin gur trí Bhéarla a bheadh agallaimh áirithe (do phost mar Phríomhoifigeach Cúnta) mura lorgódh iarrthóirí ar leith agallaimh trí Ghaeilge. Tháinig ceist eile chun cinn maidir le cúrsa oiliúna d'iarrthóirí na gcomórtas seo a bheith á thairiscint trí Bhéarla amháin.

Bhí an cheist faoi agallaimh a bheith ar fáil i rogha teanga na n-iarrthóirí tagtha chun solais le linn phróiseas léirmheasa m'Oifige i dtaobh fhorfheidhmiú Scéim Teanga na Roinne. Ó tharla gur chuimsigh an cás seo meascán de ghearán agus d'obair mhonatóireachta na hOifige seo, agus nuair nár éirigh le hiarrachtaí neamhfhoirmiúla an cás a réiteach, bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh ar an 30 Samhain 2007.

Dearcadh na Roinne

Rogha Teanga d'Agallaimh (Alt 4.2 den Scéim Teanga)

San fhaisnéis a chuir an Roinn ar fáil don imscrúdú, dúradh:

“Tar éis dúinn comhairle dlí a fháil sa chás, is é seasamh na Roinne nach féidir sárú a bheith i gceist i ndáil le halt 4.2 den Scéim ach amháin má dhiúltaíonn an Roinn agallamh a chur ar fáil i nGaeilge nó i mBéarla do dhuine a roghnaíonn a leithéid agus a thugann fógra roimhré maidir leis an teanga is rogha léi/leis.

Is léir go leagann alt 4.2 de Scéim na Roinne dualgas ar iarrthóirí a rogha teanga a chur in iúl don Roinn. Tá an fhoireann go maith ar an eolas faoin bhforáil sin agus tá bealaí éagsúla chun an rogha sin a chur in iúl.”

Mhínigh an Roinn gurb é an nós a bhí ann ná agallaimh do phostanna sna Forbacha a réachtáil trí Ghaeilge, áit a raibh an Ghaeilge mar theanga oibre go príomha. I gcás postanna i mBaile Átha Cliath agus i dTobar an Choire, áit a bhfuil an Béarla mar theanga oibre go príomha: *“is é taithí na Roinne go roghnaíonn formhór mór na n-iarrthóirí – iarrthóirí le líofacht Gaeilge san áireamh – dul faoi agallamh i mBéarla”.*

“Meastar go bhfuil sé réasúnta go nglacfaí leis mar bhunús oibre freisin go gcuirfidh baill foirne le líofacht i nGaeilge, a dteastaíonn uathu dul faoi agallamh i nGaeilge do phostanna a bhfuil Béarla mar theanga oibre iontu, an rogha sin in iúl don Roinn le go mbeifear in ann socruithe d'agallamh i nGaeilge a dhéanamh.”

Dúirt an Roinn freisin:

- Gur eagraíodh comórtas amháin ina raibh sé ráite gur trí Bhéarla a bheadh na hagallaimh mura lorgófaí a mhalairt, .i. an comórtas do Phríomhoifigigh Chúnta do phoist i mBaile Átha Cliath/Tobar an Choire/Baile Chathail, ach nár ghlac an Roinn leis gur sárú a bhí ansin ar an bhforáil sa Scéim;
- Nár lorg aon duine agallamh trí Ghaeilge do chomórtas na bPríomhoifigeach;
- Nár lorg aon duine agallamh trí Ghaeilge do na poist mar Phríomhoifigigh Chúnta i mBaile Átha Cliath/Tobar an Choire/Baile Chathail;

- As na 10 gcomórtas d’arduithe céime inmheánacha a d’eagraigh an Roinn ó tháinig an Scéim Teanga i bhfeidhm, nár léirigh ach duine amháin an rogha chun dul faoi agallamh i nGaeilge agus gur ndearnadh socrú dá réir;
- Nach dtiocfadh inniúlacht bord agallaimh sa Ghaeilge agus sa Bhéarla araon i gceist ach amháin dá léireodh ball/baill foirne gur rogha leo dul faoi agallamh i nGaeilge.

Dúirt an Roinn go raibh sé socraithe aici go n-úsáidfí *“foirm iarratais leasaithe amach anseo do chomórtais inmheánacha d’arduithe céime a thabharfaidh deis d’iarrthóirí a rogha teanga a chur in iúl (ach amháin i gcás gur ceanglas ar leith í an Ghaeilge don phost a bheidh i gceist).”* Dúradh go raibh an chéim seo beartaithe *“d’fhonn cabhrú leis an bhfoireann agus an polasaí reatha a shoiléiriú”* seachas mar dhualgas de bhun nó de bhua aon fhorála i Scéim Teanga na Roinne.

Seirbhísí agus Cúrsaí Oiliúna (Alt 4.4 den Scéim Teanga)

Sa chéad ocht gcomórtas inmheánacha d’arduithe céime a d’eagraigh an Roinn ó tháinig an Scéim Teanga i bhfeidhm, cuireadh na seirbhísí agus cúrsaí ón Aonad Oiliúna ar fáil trí Ghaeilge agus trí Bhéarla. Níor tharla sin i gcás an dá chomórtas deiridh – do Phríomhoifigigh agus Príomhoifigigh Chúnta.

Ghlac an Roinn leis gur sárú a bhí i soláthar na gcúrsaí seo trí Bhéarla amháin ar an bhforáil in Alt 4.4 den Scéim Teanga. Ba chun leas na foirne é dul chun cinn leis an oiliúint i mBéarla amháin sa chás ar leith seo, a dúirt an Roinn:

“...chuaigh an Roinn chuig an margadh ar thóir oiliúna trí Ghaeilge agus trí Bhéarla do Phríomhoifigigh Cúnta ach níor éirigh linn ach oiliúint trí Bhéarla a aimsiú. Bhí an oiliúint do Phríomhoifigigh mar leathnú ar sin.”

Dúirt an Roinn gur *“go bunúsach de bharr an amscála gairid a bhí le sásamh ag an Roinn”* nach raibh aon chomhlacht ábalta riachtanais i dtaobh na hoiliúna trí Ghaeilge a shásamh. Léirigh eolas ó chomhaid na Roinne go ndearnadh teagmháil le cúig chomhlacht ag lorg tairiscintí oiliúna uathu. Tugadh níos lú ná ceithre lá oibre dóibh chun tairiscint a réiteach. Ní dharna aon chomhlacht tairiscint an tseirbhís oiliúna a sholáthar cé go ndúirt dhá chomhlacht go mbeadh sé ar a gcumas an tseirbhís a sholáthar trí Ghaeilge ach go raibh an fógra róghearr. Chinn an Roinn an oiliúint a sholáthar i mBéarla amháin.

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Rogha Teanga d’Agallaimh (Alt 4.2 den Scéim Teanga)

Chuir an fhoráil seo tús le réimeas nua i ngnóthaí pearsanra na Roinne sa mhéid is gur chuir sí dualgas reachtúil feasta ar an Roinn a chinntiú go mbeadh *“agallaimh Roinne trí Ghaeilge nó trí Bhéarla ar fáil don fhoireann, faoi réir ag na daoine sin a bheidh ag dul faoi agallamh fógra a thabhairt roimh ré maidir leis an teanga is rogha leo.”*

Mar thoradh ar chomhairle ó Oifig an Ard-Aighne, dúirt an Roinn:

“Is é seasamh na Roinne freisin, a bhfuil comhairle dlí ar fáil mar thacaíocht dó, nach féidir sárú a bheith i gceist i ndáil le halt 4.2 ach amháin má dhiúltaíonn an Roinn agallamh a chur ar fáil i nGaeilge do dhuine a iarrann a leithéid...”

Rinne mé an fhoráil féin sa Scéim Teanga a mheas go cúramach. De réir na ngnáthrialacha forléirithe, bhí sé le tuiscint ar ghnáthbhrí na bhfocal in Alt 4.2 go mbeadh saor-rogha tugtha agallamh a lorg i gceachtar den dá theanga oifigiúla agus go mbeadh an tsaor-rogha sin le sonrú ar fhoirm iarratais i leith an phoist a bheadh i gceist. Ba ghá an tsaor-rogha a bheith ann ó tharla go ndúradh go gcaithfeadh na hiarrthóirí “fógra a thabhairt roimhré” maidir leis an rogha teanga. Conas ab fhéidir leo an fógra sin a thabhairt mura raibh deis chuige sin curtha ar fáil dóibh? Ar an Roinn a thit sé a chinntiú go mbeadh deis chothrom agus chomhionann soláthraithe do na daoine sin a bheadh ag dul faoi agallamh leis an rogha a dhéanamh agus a chur in iúl.

Ar an dara dul síos, conas a thuigfeadh an té a bheadh i mbun na hagallaimh a shocrú arbh agallamh i mBéarla nó i nGaeilge a bheadh á éileamh ag duine ar leith mura mbeadh an rogha curtha in iúl ar an bhfoirm iarratais? Níorbh ann dáiríre don tsaor-rogha a thugtar in Alt 4.2 dá gcuirfí dualgas ar leith orthu siúd amháin a bheadh ag lorg agallaimh trí Ghaeilge an rogha sin a chur in iúl nó dá mbeadh sé ráite gur trí Bhéarla a bheadh na hagallaimh mar réamhshocrú mura lorgófaí a mhalairt go gníomhach.

Ní fhacthas dom go gcomhlíonfadh cur chuige na Roinne an ceanglas a bhí daingnithe san fhoráil seo. Chonacthas dom go raibh léirmhíniú na Roinne ar na dualgais a chuir Alt 4.2 uirthi róchúng, rótheoranta agus rólitriúil. Ní fhacthas dom go raibh doiléire ag baint leis an dualgas a chuir an fhoráil seo ar an Roinn maidir le cothromaíocht agus comhionannas a chinntiú dóibh siúd a roghnódh teanga oifigiúil amháin seachas teanga oifigiúil eile d’agallaimh arduithe céime.

Rinne an Roinn tagairt dá *“taithí”* *“go roghnaíonn formhór mór na n-iarrthóirí - iarrthóirí le líofacht Ghaeilge san áireamh - dul faoi agallamh i mBéarla do phostanna i mBaile Átha Cliath nó i dTobar an Choire...”* Ba é an fothéacs a bhraith mé anseo ná sa chás gur ó mhiondram a theastódh agallaimh i nGaeilge gur socrú eisceachtúil dóibhsean a dhéanfaí ach iadsan a n-iarratas eisceachtúil a dhéanamh ar agallamh i nGaeilge. Ghearr an nósmaireacht agus an *“taithí”* seo trasna ar an mbrí a bhain mé as Alt 4.2 ós rud é gur chuir an fhoráil seo tús le réimeas nua i ngnóthaí pearsanra na Roinne.

Seirbhísí agus Cúrsaí Oiliúna (Alt 4.4 den Scéim Teanga)

D’admhaigh an Roinn gur sháraigh sí an fhoráil in Alt 4.4 den Scéim Teanga nuair a soláthraíodh cúrsaí oiliúna trí Bhéarla amháin i gcás an dá chomórtas d’arduithe céime – do Phríomhoifigigh agus do Phríomhoifigigh Chúnta. Dá bhrí sin, sháraigh sí Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

Theip ar an Roinn aon tairiscint do sholáthar na hoiliúna a fháil de bharr an amscála ghairid agus chinn an Roinn an oiliúint a sholáthar i mBéarla amháin. Chonacthas don imscrúdú go raibh easpa pleanála mar chroílár na faidhbe anseo. Faoi smacht na Roinne féin amháin a bhí ceist “an amscála gairid” agus an “*brú ama*” dar thagair an Roinn.

Bhí roghanna eile a d’fhéadfadh an Roinn a dhéanamh le cinntiú nach sáródh sí a dualgas reachtúil faoin Scéim agus faoin Acht, san áireamh an comórtas a chur ar athló go sealadach go dtí go mbeadh sí ábalta a dualgas i leith na hoiliúna trí Ghaeilge agus trí Bhéarla a chomhlíonadh. I ndeireadh an lae, chonacthas don imscrúdú nár leor ar chor ar bith d’aon chomhlacht poiblí “brú ama” a tharla de thoradh easpa pleanála a thairiscint mar bhreithiúnas láncheart chun foráil reachtúil a bheadh daingnithe le dlí a chealú, a mhaolú ná a leasú.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca le gealltanais áirithe de chuid Scéim na Roinne Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta (2004-2007), mar atá in Alt 4.2 den Scéim (i gcás agallaimh Roinne trí Ghaeilge nó trí Bhéarla) agus in Alt 4.4 (i gcás seirbhísí agus cúrsaí de chuid an Aonaid Oiliúna trí Ghaeilge agus trí Bhéarla).

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

- Go gcloífeadh an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta go cuí feasta leis na dualgais reachtúla atá daingnithe in Alt 4.2 den Scéim:
 - Trína chinntiú go mbeadh deis chothrom agus chomhionann soláthraithe do gach iarrthóir a rogha maidir le teanga oifigiúil d’agallamh arduithe céime a dhéanamh agus a chur in iúl ar fhoirmeacha iarratais i ngach comórtas tar éis dháta na tuarascála ar an imscrúdú;
 - Trína chinntiú nach gcuirfí aon chúram ná aon chiotáí bhreise ar dhuine ar mhian leis/léi teanga oifigiúil amháin a roghnú sna gnóthaí seo thar mar a thabhoífaí dá roghnódh sé/sí an teanga oifigiúil eile a úsáid;
 - Trína chinntiú nach bhféadfadh duine ar mhian leis/léi teanga oifigiúil amháin a roghnú d’agallaimh Roinne seachas an teanga eile a bheith faoi mhíbhuntáiste de thoradh na rogha sin nó toisc nár roghnaigh sé/sí an teanga oifigiúil eile;
 - Trína chinntiú i roghnú na mball do bhoird agallaimh go mbeadh aird chuí tugtha ar inniúlacht ar an nGaeilge agus ar an mBéarla le gurbh féidir le gach iarratasóir i gcomórtas a bheith lánchinnte go mbeadh cothromaíocht

agus combhionannas teanga i gceist agus nach mbeadh sé/sí faoi mhíbhuntáiste de thoradh a rogha teanga oifigiúil ná toisc nár roghnaigh sé/sí an teanga oifigiúil eile.

- Go gcloífeadh an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta go cuí feasta leis na dualgais reachtúla atá daingnithe in Alt 4.4 den Scéim trína chinntiú go mbeadh gach seirbhís agus cúrsa a sholáthródh an tAonad Oiliúna ar fáil trí Ghaeilge agus trí Bhéarla, de réir mar a iarrfaí sin, san áireamh gach cúrsa a d’eagrófaí mar thaca le comórtais inmheánacha arduithe céime.
- Go gcinnteodh an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta nach mbeadh duine a d’fhreastalódh ar chúrsa oiliúna d’ardú céime i dteanga oifigiúil amháin faoi aon mhíbhuntáiste toisc nach ar chúrsa sa teanga oifigiúil eile a d’fhreastail sé/sí.
- Go n-eiseodh an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta nóta eolais chuig baill foirne na heagraíochta ar fad a luaithe agus ab fhéidir, ach laistigh de shé seachtaine ó dháta tuarscáil an imscrúduithe, ar a dhéanaí, ag deimhniú go mbeadh, de réir dualgais reachtúil faoin Scéim Teanga, deis tugtha feasta ar gach foirm iarratais d’iarratasóirí a rogha teanga oifigiúil d’agallaimh le haghaidh comórtais arduithe céime a chur in iúl agus go mbeadh gach cúrsa oiliúna mar thaca le comórtais arduithe céime á sholáthar feasta i nGaeilge agus i mBéarla.
- Go nglacfaidh an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta leis nach mbainfeadh fionnachtain agus moltaí na tuarascála seo le comórtais do phoist i gcás gur cheanglas ar leith í an Ghaeilge don phost a bheadh i gceist.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarscáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d’achomharc.

Shoiléirigh an Roinn i scríbhinn tar éis an tuarscáil ar an imscrúdú a bheith faighte aici gur le hoifigigh na Roinne amháin a bhain riaradh gnóthaí pearsanra agus nár bhain an cúram seo leis an Aire.

Imscrúdú seolta: 30 Samhain 2007
Tuarscáil eisithe: 21 Bealtaine 2008

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar *Resourcing the Planning System* ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach?

Cúlra

Rinneadh gearán liom ar an 15 Aibreán 2008 gur fhoilsigh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil páipéar comhairliúcháin dar teideal *Resourcing the Planning System* i mBéarla amháin. Bhí an gearánach den bharúil gur cheart go mbeadh leagan dátheangach nó cóip i nGaeilge den doiciméad iomlán ar fáil go comhuaineach leis an leagan Béarla de réir fhorálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

De réir Alt 10(a) den Acht sin, tá dualgas ar chomhlacht poiblí, an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil san áireamh, a chinntiú go bhfoilseofar go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla aon doiciméad a dhéanann sé nó a dhéantar faoina údarás ina leagtar amach “tograí beartais phoiblí.”

Ós rud é nár éirigh le m’Oifig an gearán a réiteach ar bhonn neamhfhoirmiúil leis an Roinn, bheartaigh mé imscrúdú a thionscnamh ar an 16 Meitheamh 2008.

Cás na Roinne Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

Níor ghlac an Roinn leis gur sárú ar Alt 10(a) den Acht ná gur sárú ar Scéim Ghaeilge na Roinne é foilsíú an doiciméid i mBéarla amháin. Tugadh le fios gur foilsíodh an cháipéis chomhairliúcháin phoiblí seo de bharr cinneadh rialtais ar an 7 Márta 2008.

Thug an Roinn an míniú seo a leanas ar an bhfoilseachán:

“Ba é cuspóir an pháipéir ná chun ‘an bonnmhíniú maidir le hathbhreithniú agus nuashonrú a dhéanamh ar tháillí iarratas pleanála ar chineálacha éagsúla d’fhorbairt agus d’úsáid talaimh a leagan amach, agus na cineálacha feabhsuithe seirbhíse ar chóir go mbeadh baill an phobail ag súil leo in éiric aon mhéaduithe sna táillí.’”

Ba é cás na Roinne ná gur bhain cáipéisí a dtagraítear dóibh faoi Alt 10(a) den Acht le tograí beartais *“oifigiúla m.sh. páipéir Ghlasa/Bhána, seachas páipéir chomhairliúcháin”*.

Bhí an méid seo a leanas le rá ag an Roinn mar mhíniú ar an dearcadh sin:

“Cé gur féidir le páipéar comhairliúcháin tograí beartais a leagan amach, ní léiríonn sé seasamh beartais phoiblí agus cuirtear ar fáil don phobal é d’fhonn togra beartais a threorú / a fhorbairt a thuilleadh tríd an phróiseas comhairliúcháin.”

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Ba léir go raibh roinnt bunriachtanas ann le doiciméad a thabhairt faoi scáth Alt 10(a) den Acht:

- Chaithfeadh doiciméad a bheith i gceist.
- Chaithfeadh an doiciméad sin a bheith foilsithe agus ciallaíonn sin go gcaithfeadh teacht a bheith ag an bpobal air.
- Chaithfeadh gur doiciméad de chuid comhlachta phoiblí faoin Acht é “*a dhéanfaidh sé nó a dhéanfar faoina údarás.*”
- Chaithfeadh “*tograí beartais phoiblí*” a bheith sa doiciméad.

Ba léir gur doiciméad é Resourcing the Planning System agus gur foilsíodh an doiciméad sin. Ba léir, chomh maith, gur faoi údarás comhlachta phoiblí a tháinig faoi scáth an Achta a rinneadh an doiciméad.

Maidir le “*tograí beartais phoiblí*” a bheith sa doiciméad, ní thugtar sainmhíniú ar leith ar na focail sin san Acht. Is cosúil go n-áirítear doiciméid chomhairliúcháin sa mhéid seo, ina measc Páipéir Bhána is Ghlasa agus dréachtphleananna forbartha, ach gan a bheith teoranta dóibh sin, ina gcuirtear tograí maidir le polasaí poiblí i láthair lena meas agus go bhfuil seans ann go gcuirfear nó nach gcuirfear i bhfeidhm mar pholasaí iad.

Cé go ndearna an Roinn an argóint gur bhain Alt 10(a) den Acht le tograí “oifigiúla” beartais phoiblí, níl aon tagairt don fhoclaíocht sin san Acht agus, mar sin, ní fhacthas dom gurbh fhéidir an focal sin a úsáid le linn sainmhíniú a dhéanamh ar an bhforáil san Alt. Sa bhreis air sin, ba dheacair dom a chreidiúint ar aon nós nach nglacfaí leis gur togra “oifigiúil” beartais phoiblí a bheadh in aon doiciméad a raibh cinneadh rialtais tógtha ina leith, mar a bhí sa chás seo.

Is féidir an argóint a dhéanamh gur doiciméad a thagann faoi scáth Alt 10(a) den Acht atá i gceist a luaithe agus a fhoilsíonn comhlacht poiblí faoi scáth an Achta doiciméad a bhaineann le beartas poiblí agus nuair atá tograí sa doiciméad sin - is cuma an nglacfar nó an ndiúltófar dóibh i ndeireadh an lae. Bhraith mé, fad is a bhí tograí i leith beartais phoiblí sa doiciméad, gur leor sin lena thabhairt faoi bhrí an Ailt seo den Acht.

Tar éis dom grinnstaidéar a dhéanamh ar an doiciméad sa chás seo, ba léir dom gur phlécháipéis é mar chuid de phróiseas comhairliúcháin agus go raibh tograí beartais phoiblí ann. Ní raibh aon cheist ann ach gur beartas poiblí é leibhéal na dtáillí a ghearrfaí sa phróiseas pleanála. Dá bhrí sin, chonacthas dom go raibh na bunriachtanais uile ann le gurbh fhéidir a rá gur tháinig an doiciméad faoi Alt 10(a) den Acht.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla amháin a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar Resourcing the Planning System ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil go gcloífeadh sí feasta lena dualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.
2. Go gcinnteodh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil sa chás is go mbeadh aon doiciméad ina leagfaí amach tograí beartais phoiblí á fhoilsíú aici nó faoina húdarás feasta go bhfoilseofaí a leithéid go comhuaineach i ngach cearn de na teangacha oifigiúla, mar atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, agus nach rachfaí chun cinn ar chúis ar bith le foilsíú doiciméid den chineál atá i gceist anseo murabh fhéidir a bheith lánchinnte go mbeadh an dualgas sin á chomhlíonadh go cuí.
3. Go seolfadh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil nóta eolais (i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach) laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig baill foirne sin na Roinne a d’fhéadfadh a bheith freagrach as doiciméid ina leagfaí amach tograí beartais phoiblí a ullmhú le foilsíú, ina ndeimhneofaí an méid seo:
 - Go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh an Roinn a dualgas reachtúil faoi Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 sa chás seo agus;
 - Go raibh sé mar dhualgas ar an Roinn a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d’achomharc.

Imscrúdú seolta: 16 Meitheamh 2008

Tuarascáil eisithe: 1 Lúnasa 2008

An Roinn Iompair

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Roinn Iompair an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla amháin a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar 2020 Vision – Sustainable Travel and Transport: Public Consultation, ar doiciméad é ina leagtar amach tograí beartais phoiblí, ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach?

Cúlra

Tháinig sé chun solais, de bharr fiosrúcháin a rinne m’Oifig mar chuid dá dualgas faireacháin faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla, nach raibh fáil ar leagan Gaeilge den doiciméad comhairliúcháin phoiblí ar a dtugtar “2020 Vision – Sustainable Travel and Transport” nuair a sheol an tAire Iompair é ar an 25 Feabhra 2008.

De réir Alt 10(a) den Acht, tá dualgas ar chomhlachtaí poiblí, an Roinn Iompair san áireamh, a chinntiú go bhfoilseofar aon doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla.

Lorg m’Oifig an doiciméad i nGaeilge ar shuíomh gréasáin ar leith a bhí bunaithe don tionscnamh seo www.sustainabletravel.ie. Ní raibh ar fáil ar an suíomh gréasáin ag an tráth sin ach an leagan Béarla den fhoilseachán agus fógra go mbeadh an leagan Gaeilge “*ag teacht go gairid.*” Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh ar an 28 Feabhra 2008.

An Chéad Fhreagra ón Roinn

Cé nach raibh an Roinn “*soiléir go cinnte*” go raibh dualgas uirthi faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla an doiciméad seo a fhoilsiú go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla, dúradh go mbeadh an próiseas dátheangach comhairliúcháin phoiblí le bheith “*i dtiúin le sprid an Achta.*”

Cé gur mhaígh an Roinn nach raibh sí “*soiléir go cinnte*” faoina dualgas faoin Acht, dúradh sa cháipéis a seoladh chuig cuideachtaí éagsúla ar thóir tairiscintí leis an doiciméad a dhearadh, a ullmhú agus a chlóbhualadh: “*The Department is bound by the provisions of the Official Languages Act 2003. Under this Act we must publish and print the document simultaneously in Irish and English.*”

Ba é croí na hargóna ag an Roinn gur loic an chuideachta thráchtála ar ar bronnadh an conradh, an doiciméad a sholáthar go dátheangach agus, faoin tráth ar tháinig sé seo chun solais, go raibh sé “*dodhéanta an imeacht a chur ar ceal agus tugadh an bhreith chun dul ar aghaidh leis an leagan Gaeilge a fháil chomh luath agus is féidir ina dhiaidh sin*”. Bhí sé socraithe gurbh é an tAire Iompair a sheolfadh an próiseas comhairliúcháin phoiblí os comhair grúpa aionna. Shocraigh mé tuilleadh eolais a lorg ón Roinn don imscrúdú.

Dara Freagra na Roinne

Mhínigh an Roinn ansin gur chun leagan Béarla amháin den doiciméad a sholáthar a rinne gach cuideachta tairiscintí praghsála, cé go raibh foilseachán dátheangach ag teastáil ón Roinn. Tugadh le fios go ndearna an Roinn *“macnamh ar na tairiscintí go léir agus cuireadh san áireamh go láidir an tairiscint ó XXXX mar gur tugadh faoi dearadh go raibh siad in ann seirbhísí aistriúcháin a chur ar fáil...”*

Dúirt an Roinn gur cuireadh an leagan Gaeilge ar fáil don phobal ar an 18 Márta 2008 agus go bhfuarthas cead an Aire an sprioc ama le haghaidh aighneachtaí a chur siar trí seachtaine chun tuilleadh ama a thabhairt dóibh siúd a dteastódh uathu aighneachtaí a dhéanamh i nGaeilge. Ba léir go raibh moill de bheagnach trí seachtaine idir foilsíú an leagain Bhéarla agus an leagain Ghaeilge den doiciméad seo.

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Níl amhras ar bith ann ach gur doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí é Páipéar Glas a d’eiseodh roinn rialtais. Ba léir gur theip ar an Roinn Iompair an dualgas reachtúil a leagtar uirthi faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla a chomhlíonadh go cuí sa chás seo.

Maidir le míniú na Roinne gur theip ar an gcuideachta thráchtála ar ar bronnadh an conradh d’ullmhú an doiciméid é a sholáthar i nGaeilge agus i mBéarla, i ndeireadh an lae ba ghnó don Roinn amháin é a chinntiú go gcloifeadh sí lena dualgais reachtúla. Níor leor mar leithscéal fadhbanna, fiú dá mb’fhadhbanna iad a maíodh nach raibh faoi smacht iomlán na Roinne féin, le cealú, laghdú ná leasú a dhéanamh ar dhualgas reachtúil a bheadh daingnithe i ndlí ag an Oireachtas.

Ní raibh leagan críochnúil den doiciméad ar fáil i nGaeilge go dtí an 18 Márta 2008, beagnach trí seachtaine tar éis sheoladh oifigiúil an leagain Bhéarla. Dúirt an Roinn go mbeadh sé “dodhéanta” an seoladh a chur ar athló go dtí go mbeadh leaganacha i nGaeilge agus i mBéarla ar fáil.

Gníomh inmholta a bhí i gcinneadh na Roinne go gcuirfí fad trí seachtaine leis an tréimhse ina nglacfaí le haighneachtaí ón bpobal i dtaca leis an bPáipéar Glas. Tuigtear don imscrúdú go ndeachaigh an Roinn i gcostas leis an síneadh ama seo a phoibliú. Ní raibh fáil, áfach, ach ar an leagan Béarla den doiciméad ag an tráth is mó a raibh aird agus díospóireacht air sna meáin chumarsáide tar éis a sheolta agus ina fhianaise sin, ní fhéadfaí a bheith ag brath go gceapfadh pobal na Gaeilge gur cheart dóibh lánmhúinín a bheith acu go mbeadh an aird chéanna ar aighneachtaí i nGaeilge agus a bheadh ar aighneachtaí i mBéarla.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an Roinn Iompair an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar 2020 Vision – Sustainable Travel and Transport: Public Consultation ar doiciméad é ina leagtar amach tograí beartais phoiblí, ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an Roinn Iompair sa chás is go mbeadh aon doiciméad ina leagfaí amach tograí beartais phoiblí á fhoilsíú aici nó faoina húdarás feasta go bhfoilseofaí a leithéid go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla, mar atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla, agus nach rachfaí chun cinn ar chúis ar bith le foilsíú doiciméid den chineál atá i gceist anseo murarbh fhéidir a bheith lánchinnte go mbeadh an dualgas seo á chomhlíonadh go cuí.
2. Go seolfadh an Roinn Iompair meamram eolais laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig baill foirne na Roinne a d’fhéadfadh a bheith freagrach feasta as doiciméid ina leagfaí amach tograí beartais phoiblí a ullmhú lena bhfoilsíú, ina ndeimhneofaí an méid seo:
 - Go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh an Roinn a dualgas reachtúil faoi Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 sa chás seo; agus
 - Go raibh sé mar dhualgas ar an Roinn a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.
3. Go seolfaí cóip den mheamram eolais thuasluaite chugam mar Choimisinéir Teanga a luaithe agus a d’eiseofaí é.
4. Go gcinnteodh an Roinn Iompair go gcloífeadh sí feasta lena dualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d’achomharc.

Imscrúdú seolta: 28 Feabhra 2008
Tuarascáil eisithe: 20 Bealtaine 2008

An Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar Páipéar Glas faoin Rialtas Áitiúil ar doiciméad é ina leagtar amach tograí beartais phoiblí ag tráth nach raibh a chomhionann de chruinnleagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach?

Cúlra

Mar chuid de dhualgas reachtúil m’Oifige faireachán a dhéanamh ar chomhlíonadh Acht na dTeangacha Oifigiúla, díriodh m’aird i mBealtaine 2008 ar dhoiciméad dar teideal Páipéar Glas faoin Rialtas Áitiúil a ullmhaíodh faoi scáth na Roinne Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil agus a seoladh ar an 22 Aibreán 2008.

De réir Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla, tá dualgas ar chomhlachtaí poiblí, an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil san áireamh, a chinntiú go bhfoilseofar aon doiciméad ina leagtar amach *“tograí beartais phoiblí”* go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla.

Chuir an Roinn in iúl, tar éis fiosrúchán neamhfhoirmiúil ó m’Oifig, gur ullmhaíodh achoimre fheidhmeach i mBéarla agus i nGaeilge den doiciméad agus gur foilsíodh sin go comhuaineach sa dá theanga. Thug an Roinn le fios freisin go raibh dréacht neamhcheartaithe de leagan Gaeilge ullmhaithe i bhfoirm Word ach nach raibh fáil ar leagan foirfe clóbhuailte i nGaeilge ar chomhchaighdeán agus go comhuaineach leis an leagan Béarla ag tráth an tseolta. Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh ar an 13 Bealtaine 2008.

Freagra na Roinne

Ba léir ó fhreagra na Roinne go raibh sé i gceist go mbeadh leaganacha Béarla agus Gaeilge den doiciméad iomlán á bhfoilsíú go comhuaineach:

“Agus an Roinn ag réiteach le haghaidh an pháipéar a fhoilsíú, rinneadh cinnte de go mbeadh an Páipéar Glas foilsithe sa dá theanga oifigiúil de réir Alt 10 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla.”

Cé go raibh an Roinn i dteagmháil le seacht gcuideachta aistriúcháin i dtús na bliana, ba chosúil nach raibh ach cuideachta amháin ar fáil le tabhairt faoin tasc nuair a bhí an buntéacs réidh le haistriú. Dúirt an Roinn:

“Ar an 13 Márta seoladh an téacs chuig comhlucht aistriúcháin. Tugadh le fios don Roinn go dtógfadh sé 20-21 lá oibre leis an aistriúchán a chur ar fáil. Ar an bhonn sin, socraíodh go sheolfai an Páipéar Glas ar an Mháirt 22 Aibreán. Bheirfeadh sé sin

seachtain bhreise, ar a laghad, don Roinn dearadh a chuir ar an doiciméad. Ar thoscaí nar bhain leis an Roinn, cuireadh moill ar an obair aistriúcháin.”

Thug an Roinn léargas freisin ar a tuiscint faoin gcúis nach bhféadfadh sí foilsíú an doiciméid a chur ar athló go dtí go mbeadh na leaganacha Gaeilge agus Béarla araon ar fáil lena bhfoilsíú go comhuaineach:

“Tugadh cuireadh do chuile méara, cathaoirleach chontae agus bainisteoir contae agus cathrach sa tír teacht chuig an seoladh ar an 22ú Aibreán agus ní fhéadfaí sin a chur ar cheal. Leis na dualgaisí faoin Acht a chomhlíonadh rinneadh cinnte de go mbeadh fáil ar chóip Gaeilge den cháipéis ar an 22ú Aibreán. Bhí cóipeanna crua ar fáil ag an seoladh preas agus níos déanaí ag an seoladh oifigiúil ar na lá sin. Bhí an Páipéar ar fáil ar shuíomh idirlíon na Roinne ar an lá céanna. De bharr na deacrachtaí aistriúcháin áfach, cóipeanna neamh-cheartuithe a bhí iontu seo.”

Léirigh an Roinn freisin gur foilsíodh *“achóimre dátheangach ar an lá chéanna agus scaipeadh é seo go forleathan.”* Breis agus seachtain tar éis na hócáide seolta a chuir an chuideachta aistriúcháin an leagan iomlán ceartaithe den doiciméad ar fáil.

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Níl aon amhras ar bith ann ach gur doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí é Páipéar Glas a d’eiseodh roinn rialtais. Ní dhearna an Roinn aon chás nach raibh dualgas reachtúil uirthi i gcás an doiciméid seo. Ba léir gur theip ar an Roinn an dualgas reachtúil sin a chomhlíonadh go hiomlán agus go cuí. Tugadh mar mhíniú air sin go raibh moill leis an aistriúchán go Gaeilge a bhí á dhéanamh ar théacs an doiciméid ag cuideachta thráchtála.

Is dualgas soiléir reachtúil é faoi Alt 10 den Acht go mbeadh an doiciméad iomlán á fhoilsíú go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla. Ní shásaíonn achóimre fheidhmeach dhátheangach an dualgas sin agus is léir nach leor cóipeanna neamhcheartaithe clóscríofa i bhfoirm Word den leagan Gaeilge nuair atá leagan iomlán cruinn agus ceartaithe, atá deartha agus clóbhuailte go gairmiúil, snasta á chur ar fáil den leagan Béarla.

Chonacthas don imscrúdú nach mbeadh aon locht ar chruinnleagan Gaeilge den doiciméad a bheith ar fáil clóscríofa i bhfoirm Word dá mbeadh an leagan Béarla á sholáthar amhlaidh. Mar an gcéanna, ba leor an doiciméad a sholáthar i bhfoirm leictreonach i nGaeilge fad is gur go leictreonach amháin a bhí an doiciméad á sholáthar i mBéarla. Cothromaíocht agus comhionannas teanga atá mar chuspóir ag Alt 10 den Acht i gcás an lín theoranta de chroí-fhoilseacháin a thagann faoi scáth na míre sin den reachtaíocht.

Maidir leis na *“deacrachtaí aistriúcháin”* ar thagair an Roinn dóibh, chonacthas don imscrúdú go bhféadfaí an cás a dhéanamh gur mhó de dheacracht phleanála a bhí i gceist

ná deacracht aistriúcháin. Níor fhág dáta seolta an doiciméid ar an 22 Aibreán mórán spáis le déileáil le fadhbanna gan choinne.

Is minic a bhíonn comhlachtaí poiblí ag brath ar sheirbhísí aistriúcháin seachtracha, ach tá rogha eile i gcásanna áirithe nár mhiste a scrúdú, go speisialta i ranna móra rialtais ina mbeadh cuid mhaith tascanna aistriúcháin le comhlíonadh, is é sin, an acmhainn aistriúcháin sin a fhorbairt go himmheánach trí aistritheoir gairmiúil a fhostú ar an bhfoireann.

I ndeireadh an lae, sa chás seo ba ar an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil amháin a bhí sé a chinntiú go gcloífeadh sí lena dualgais reachtúla. Níor leor mar leithscéal fadhbanna, fiú dá mb'fhadhbanna iad nach raibh faoi smacht iomlán na Roinne féin, le cealú, laghdú ná leasú a dhéanamh ar dhualgas reachtúil a bheadh daingnithe i ndlí ag an Oireachtas.

Chonacthas don imscrúdú gur ghníomh dearfach pleanála i dtionscnaimh foilsitheoireachta den chineál seo a bheadh ann a chinntiú nach mbeadh aon amhras ar bith ach go mbeadh na leaganacha i nGaeilge agus i mBéarla ar fáil don ócáid seolta sula n-eiseofaí go poiblí cuirí chuig an ócáid féin. Ní fhacthas don imscrúdú go mbeartófaí dul chun cinn le hócáid seolta den chineál seo mura mbeadh an leagan críochnaitheach den doiciméad i mBéarla ar fáil go cinnte.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar Páipéar Glas faoin Rialtas Áitiúil ar doiciméad é ina leagtar amach tograí beartais phoiblí ag tráth nach raibh a chomhionann de chruinnleagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil go gcloífeadh sí feasta lena dualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.
2. Go gcinnteodh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil sa chás is go mbeadh aon doiciméad ina leagfaí amach tograí beartais phoiblí á fhoilsíú aici nó faoina húdarás feasta go bhfoilseofaí a leithéid go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla, mar atá daingnithe in Alt 10(a) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla agus nach rachfaí chun cinn ar chúis ar bith le foilsíú doiciméid den

chineál atá i gceist anseo mura bhféadfaí a bheith lánchinnte go mbeadh an dualgas seo á chomhlíonadh go cuí.

3. Go seolfadh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil meamram eolais laistigh de 6 seachtaine ó dháta na thuarscáil an imscrúdaithe seo chuig baill foirne sin na Roinne a d'fhéadfadh a bheith freagrach feasta as doiciméid ina leagfaí amach tograí beartais phoiblí a ullmhú le foilsíú, ina ndeimhneofaí an méid seo:
 - Go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh an Roinn a dualgas reachtúil faoi Alt 10(a) d'Acht na dTeangacha Oifigúla 2003 sa chás seo;
 - Go raibh sé mar dhualgas ar an Roinn a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.
4. Go gcuirfeadh an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil cóip den mheamram eolais a dtagraítear dó i moladh 3 thuas chugam mar Choimisinéir Teanga a luaithe agus a d'eiseofaí é.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarscáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 13 Bealtaine 2008

Tuarscáil eisiithe: 13 Meitheamh 2008

An Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe i bhfo-alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i gcás cumarsáid i scríbhinn a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme trí chor poist i mBéarla amháin a eisiúint i mí Lúnasa 2008 maidir le heolas a bhí ar ríomhaire glúine a goideadh i mí Aibreáin 2007?

Cúlra

Leagann fo-alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 dualgas ar chomhlachtaí poiblí, an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh san áireamh, a chinntiú gur i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge, a dhéanfar an chumarsáid i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne, más chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme atá an chumarsáid sin.

Rinne oifigeach de chuid na Roinne Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh teagmháil ar an nguthán le m'Oifig ar an 12 Lúnasa 2008 ag lorg comhairle faoin dualgas teanga a bhain le fo-alt 9(3) den Acht i gcomhthéacs litreach a bhí le heisiúint chuig na daoine a measadh go raibh a gcuid sonraí ar ríomhaire glúine a goideadh. Tugadh comhairle don oifigeach go gcaithfeadh cor poist faisnéise chuig an bpobal i gcoitinne nó chuig aicme den phobal i gcoitinne a bheith i nGaeilge nó dátheangach.

Rinne ball den phobal gearán foirmiúil liom ina dhiaidh sin, ag rá gur cheart go mbeadh cóip i nGaeilge nó cóip dhátheangach de litir na Roinne faoi na ríomhairí a goideadh seolta chuici de réir fhorálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla.

Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh ar an 12 Meán Fómhair 2008 ar mo thionscnamh féin ach ba é gearán ó bhall den phobal a spreag mé é seo a dhéanamh.

Cás na Roinne

Dheimhnigh an Roinn gur seoladh litreacha i mBéarla amach ach gur seoladh leaganacha Gaeilge chuig roinnt de chustaiméirí na Roinne ar tuigeadh ina dtaobh gur rogha leo an Ghaeilge a úsáid ina gcuid gnóthaí oifigiúla.

Níor ghlac an Roinn leis gur sháraigh sí fo-alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla sa chás mar nach cumarsáid faisnéise a tháinig faoi scáth an fho-ailt sin a bhí sna litreacha a eisíodh.

Go hachomair, mar mhíniú ar an seasamh sin, dúirt an Roinn:

“Ar an 1 Lúnasa 2008, tar éis don Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste a chur in iúl don Roinn go raibh sonraí pearsanta leasa shóisialaigh custaiméirí ar cheann dá ríomhairí glúine a bhí ar iarraidh, ghlac an Roinn cinneadh scríobh chuig gach duine, faoi seach, de na custaiméirí a bhí i gceist, ag cur in iúl dó/di cén fhaisnéis ar leith a bhain leis/léi a bhí ar an ríomhaire glúine sin.

Dá bhíthin sin, ba litir phearsanta chuig custaiméirí roghnaithe ina dteanga roghnaithe a bhí sa litir sin – litir Bhéarla nó litir Ghaeilge, mar a bhain le cúinsí pearsanta gach custaiméara, faoi seach.

Agus an cinneadh sin á dhéanamh, tugadh aird ar an gcineál áirithe cumarsáide a bhí ann agus ar an gcomhairle ghinearálta a sholáthraigh Oifig an Choimisinéir Teanga de bhun ceist maidir le hábhar a bhain le Cáinainéis a eisiúint i Lúnasa 2007”.

(Is fíor gur chuir m’Oifig comhairle ar an Roinn ar an 20 Lúnasa 2007 agus í ag eisiúint eolais ar an gcáinainéis chuig pinsinéirí. Ós rud é gur aicme den phobal iad pinsinéirí, thug m’Oifig comhairle don Roinn go raibh an chosúlacht ar an scéal go dtiocfadh cumarsáid chuig pinsinéirí faoi Alt 9(3).)

Ghlac an Roinn leis gur aicme den phobal i gcoitinne *“daoine a dtéann scéimeanna leasa shóisialaigh na Roinne chun leasa dóibh”.*

Níor ghlac sí leis, áfach, gurbh amhlaidh do na *“daoine áirithe ar leith a raibh faisnéis phearsanta a bhain leo ar an ríomhaire atá ar iarraidh”.*

Mar thacaíocht dá seasamh gur litir phearsanta chuig gach custaiméir ar leith a bhí i gceist, thug an Roinn le fios gur eisíodh leaganacha éagsúla den litir.

Chinn mé go raibh sé tábhachtach cóipeanna a fháil de na leaganacha éagsúla den chumarsáid a eisíodh sa chás seo mar aon le figiúirí i leith an lín a eisíodh i ngach cás. Seo a leanas na staitisticí cuí:

	Béarla	Gaeilge
Litir A (Custaiméirí a íoctar le seic nó trí Oifig an Phoist)	247,207	8
Litir B (Custaiméirí a íoctar trí chuntas bainc)	93,093	10
Iomlán	340,300	18
Céatadán	99.995%	0.005%

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Dá mbeadh an chumarsáid atá faoi chaibidil san imscrúdú seo á déanamh leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne, ba leor sin lena tabhairt faoi scáth na forála i bhfo-alt 9(3) den Acht.

Níor leis an bpobal i gcoitinne a rinneadh an chumarsáid sin mar nár scaipeadh ar gach duine/áitreabh ar fud na tíre í.

Ar le haicme den phobal i gcoitinne a rinneadh an chumarsáid seo?

Níorbh ea go cinnte, a dúirt an Roinn. Litir phearsanta a bhí inti chuig gach custaiméir faoi seach a raibh faisnéis phearsanta dá c(h)uid ar an ríomhaire glúine a bhí ar iarraidh, bunaithe ar a c(h)úinsí áirithe féin, a dúirt an Roinn.

Ghlac an Roinn leis gurbh aicme den phobal i gcoitinne a bhí sa dream a ndeachaigh scéimeanna leasa shóisialaigh chun leasa dóibh ach níor mheas sí gurbh ionann agus aicme den phobal i gcoitinne na daoine ar leith a raibh faisnéis phearsanta a bhain leo ar an ríomhaire glúine a goideadh.

Is léir ó ghnáthbhrí na bhfocal gurb é atá i gceist le “aicme” sa chás seo ná rang, catagóir, earnáil, bailiúchán, cineál, sórt, grúpa, tacar nó baicle de dhaoine ón bpobal a bhfuil nasc, gné nó ceangal comónta eatarthu. D’fhéadfadh aon duine aonarach a bheith áirithe i measc cuid mhór aicmí éagsúla den phobal i gcoitinne, mar shampla mar phinsinéir, mar chéimí ollscoile, mar dhuine dífhostaithe, mar dhuine faoi mhíchumas, srl. D’fhéadfadh duine a bheith mar chuid d’aicme áirithe den phobal i gcoitinne go buan nó de thuras na huair.

Chonacthas don imscrúdú go ndearna cinneadh an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste daoine áirithe a rangú le chéile nó, i bhfocail eile, aicme acu a roghnú de thuras na huair i gcomhair iniúchta, “aicme den phobal i gcoitinne” a dhéanamh den ghrúpa sin.

An grúpa sin de 340,318 custaiméir de chuid na Roinne a raibh a gcuid sonraí pearsanta ar an ríomhaire glúine a chuaigh ar iarraidh, ba léir gur chruthaigh gníomh na gadaíochta/imeacht an ríomhaire glúine ceangal comónta eatarthu. Cónasc é sin a rinne “aicme den phobal i gcoitinne” díobh.

Rinne an Roinn an cás gur litir phearsanta a bhí sa chumarsáid *“chuig gach custaiméir faoi seach... bunaithe ar a c(h)úinsí áirithe féin.”* Cinnte, bhí ainm agus seoladh gach duine ar leith ar an litir a fuair sé/sí, ach ba mheicníocht seachadta é sin agus níor leor an difríocht sin le litir phearsanta a dhéanamh den bhuneolas céanna a bhí á dháileadh ar an tríú cuid de mhilliún duine a raibh ceangal comónta eatarthu.

Ní raibh aon sonraí pearsanta in aon cheann de na litreacha a dhéanfadh idirdhealú pearsanta idir na litreacha sin, mar shampla: uimhir PSP an chustaiméara ná cineál ná méid na híocaíochta a bhí á déanamh leis/léi. Chreid mé sa chás is go mbeadh a leithéid d’idirdhealú déanta go bhféadfaí a rá gur litir phearsanta a bhí i gceist.

Ba é cuspóir na cumarsáide ag an Roinn, dar leis an imscrúdú, faisnéis a thabhairt d’aicme den phobal i gcoitinne a raibh eolas fúthu ar ríomhaire glúine a bhí ar iarraidh. Chinn an Roinn dhá rannóg a dhéanamh den *“aicme sin den phobal i gcoitinne”* ach níor

mheas an t-imscrúdú gur leor sin le laghdú a dhéanamh ar rangú na ndaoine sin mar *“aicme den phobal i gcoitinne.”*

Cé go raibh comhairle lorgtha agus faighte ag an Roinn roimh ré ó m’Oifig i leith scaipeadh na faisnéise seo, bheartaigh an Roinn gan glacadh leis an gcomhairle sin agus an ceart sin aici.

Chonacthas don imscrúdú, áfach, nach raibh aon fhianaise ann ar bhealach ar bith gur d’aon ghnó a sháraigh an Roinn a dualgas reachtúil sa chás seo ach go ndearna sí forléiriú dlíthiúil ar an bhforáil sin den Acht nach raibh ag teacht le cuspóirí agus toil an Oireachtais in achtú na reachtaíochta.

Bhí an Roinn i mbun cumarsáide sa chás seo le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don aicme sin, dar leis an imscrúdú seo, agus bhí aici géilleadh do na dualgais teanga i bhfo-alt 9(3) den Acht dá réir sin.

Fionnachtain

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe i bhfo-alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i gcás cumarsáid i scríbhinn a dhéanamh le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don aicme trí chor poist a eisiúint i mí Lúnasa 2008 maidir le heolas a bhí ar ríomhaire glúine a goideadh i mí Aibreáin 2007.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh go gcloífeadh sí feasta lena dualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.
2. Go gcinnteodh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh sa chás is go mbeadh aon chumarsáid á déanamh leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt, go gcloífi leis an bhforáil atá leagtha amach i bhfo-alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, is é sin go mbeadh an chumarsáid i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge.
3. Go seolfadh an Roinn Gnóthaí Sóisialacha agus Teaghlaigh meamram eolais (i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach) laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig baill foirne sin na Roinne a d’fhéadfadh a bheith freagrach feasta as cumarsáid a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt, ina ndeimhneofaí an méid seo:

- Go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh an Roinn a dualgas reachtúil faoi fho-alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigúla 2003 sa chás seo; agus
- Go raibh sé mar dhualgas ar an Roinn a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d’achomharc.

Imscrúdú seolta: 12 Meán Fómhair 2008

Tuarascáil eisiithe: 11 Nollaig 2008

An Chomhairle Oidhreachta

Ábhar an Imscrúdaithe

An raibh an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) den Acht Oidhreachta 1995 maidir le líon leordóthanach d'fhoireann na Comhairle Oidhreachta a bheith inniúil ar úsáid na Gaeilge chun go mbeifí in ann seirbhís a sholáthar trí Ghaeilge chomh maith lena soláthar trí Bhéarla á chomhlíonadh?

Cúlra

Rinne ball den phobal teagmháil le m'Oifig i mí Dheireadh Fómhair 2007 faoina laghad Gaeilge a bhí ar shuíomh gréasáin na Comhairle Oidhreachta. Rinne ball foirne de chuid m'Oifigse teagmháil ar an teileafón leis an gComhairle le heolas a lorg, ach tugadh le fios di nach raibh fostaí ar bith ag an gComhairle a raibh dóthain Gaeilge aige nó aici le labhairt i nGaeilge léi.

Tá foráil ar leith san Acht Oidhreachta 1995 a bhaineann le fostú foirne sa Chomhairle Oidhreachta (Alt 18(1)) agus ceanglas ar leith i gceist maidir le hinniúlacht ar an nGaeilge agus ar an mBéarla:

“The Council shall employ its own staff (an adequate number of whom should be competent in the Irish language so as to provide service through Irish as well as English...)”

Tá sé curtha mar dhualgas reachtúil ormsa in Alt 21(f) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 imscrúdú a dhéanamh *“chun a fháil amach an amhlaidh nach raibh nó nach bhfuil aon fhoráil d'aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla á comhlíonadh.”* Ba léir gurbh fhoráil d'achtachán a bhain le stádas nó le húsáid na Gaeilge é Alt 18(1) den Acht Oidhreachta. Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh ar an 25 Deireadh Fómhair 2007.

Cás na Comhairle Oidhreachta

Sheol an Chomhairle tuairisc i scríbhinn chugam ar an 28 Samhain 2007 agus tuilleadh faisnéise ar an 12 Nollaig 2007. Ar iarratas ón gComhairle, chas mé le hionadaithe de chuid na heagraíochta ar an 23 Eanáir 2008 agus, i bhfianaise an chruinnithe sin, sheol an Chomhairle faisnéis bhreise chugam ar an 18 Feabhra inar admhaigh sí nach raibh an fhoráil reachtúil maidir le ceapadh líon leordóthanach foirne le hinniúlacht ar úsáid na Gaeilge á comhlíonadh aici. Bhí buanfhoireann de 15 ag an gComhairle.

Thairg an Chomhairle sraith de mholtaí a bheifí sásta a fheidhmiú le dul i ngleic leis an sárú ar an dualgas reachtúil:

“Táimid ag súil go mór neamhláithreach bhall foirne a labhraíonn Gaeilge a réiteach chomh luath agus is féidir ag brath ar an líon foirne agus ar choinníollacha earcaíochta.

Táimid sásta moladh a dhéanamh go n-éascóidh na gníomhartha seo a leanas réiteach ar an gcás:

1. *Go n-earcofaí ball foirne amháin a mbeidh sainscileanna Gaeilge aige/aici... Theastódh ceadú áfach ón Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil agus ón Roinn Airgeadais. Gan aon cheadú mar sin ann, mholfai go mbeadh inniúlacht sa Ghaeilge riachtanach maidir le haon post a thioctfaidh chun cinn go dtí go gcomhlíonfar an ceanglas reachtaíochta. Mura n-éireoidh linn iarrthóir oiriúnach a earcú, bheadh ar an gComhairle Oidhreachta duine a earcú don chomórtas sin gan an ceanglas teanga.
(Ní féidir an fhoireann shealadach atá fostaithe faoi láthair a chuir as áit mar gheall ar thabhairt isteach comórtais den chineál sin, mar sin d'fhéadfadh sé go mbeadh comórtais oscailte riachtanach go dtí go mbeidh deis ag an bhfoireann shealadach atá ann faoi láthair dul in iomaíocht do na poist atá acu anois).*
2. *Ba chóir go gcuirfí oiliúint go leibhéal bunúsach Gaeilge ar an bhfoireann go léir a chuirfeadh ar a gcumas aon cheist a dhíriú chuig an duine cuí.*
3. *Go mbaifidh suas le 20% den fhoireann meánleibhéal inniúlachta amach a chuirfidh ar a gcumas deileáil le ceisteanna simplí.”*

Maidir le seirbhís trí Ghaeilge ar shuíomh gréasáin na Comhairle, dúradh:

“Ba mhaith liom a dhearbhuí go bhfuil na doiciméid bheartais go léir ar fáil trí Ghaeilge seachas an páipéar beartais ar Rialacháin Tógála a scríobhadh i 1999 agus nach bhfuil mórán baint aige le hábhar sa lá atá inniu ann... Is é beartas na Comhairle Oidhreachta agus is ceanglas reachtúil é go gclófar na doiciméid bheartais go léir i nGaeilge. Is é beartas na Comhairle Oidhreachta go mbeidh na doiciméid bheartais ar fáil ar an láithreán gréasáin. Tá laithreán gréasáin nua á fhorbairt ag an gComhairle Oidhreachta faoi láthair agus cuirfeadh leibhéal Gaeilge níos fearr ar fáil don phobal.”

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

D'fhéadfaí an cas a dhéanamh gur shamhlaigh an tOireachtas in achtú Alt 18(1) den Acht Oidhreachta go mbeadh an Chomhairle Oidhreachta ag soláthar seirbhíse go dátheangach agus chuige sin gur ghá líon leordhóthanach foirne le hinniúlacht ar úsáid na Gaeilge. Ba léir gur samhlaíodh nár leor gur trí chonraitheoirí nó trí chomhairleoirí seachtracha amháin a sheachadfaí seirbhís trí Ghaeilge ach gur trí bhaill foirne na heagraíochta a bheadh an tseirbhís trí Ghaeilge á tairiscint. Ní raibh aon amhras ann ach go ndearna an Chomhairle faillí sa ghnó seo in imeacht na mblianta agus go raibh an eagraíocht ag feidhmiú lasmuigh de na teorainneacha reachtúla a leag an tOireachtas síos di sa chúram seo.

Ba ríshoiléir gur ghá don Chomhairle plan a ullmhú láithreach agus a chur i bhfeidhm le dul i ngleic leis an sárú reachtúil seo agus gach céim a bhí indéanta a thógáil a luaithe agus ab fhéidir le go mbeadh an eagraíocht ag feidhmiú de réir thoil reachtúil an Oireachtais.

Ba léir go gcaithfí déileáil le ceist an *“líon leordhóthanach”* foirne le hinniúlacht ar úsáid na Gaeilge nuair a bheadh aon cheapachán nua á dhéanamh. Ní fhéadfadh aon ghlacadh ar bith a bheith le coincheap na Comhairle go bhféadfadh sí duine a earcú gan an ceanglas teanga *“mura n-éiríonn linn iarrthóir oiriúnach a earcú”*. Ní féidir a rá gur ceanglas *“à la carte”* é an ceangal reachtúil teanga in Alt 18(1) den Acht Oidhreachta.

Ba mhasla don Oireachtas é agus neamhaird iomlán ar dhualgais aitheanta reachtúla a bheadh ann aon duine breise gan inniúlacht ar úsáid na Gaeilge a cheapadh ar fhoireann na Comhairle go dtí go mbeadh an líon leordhóthanach foirne sin le hinniúlacht ar úsáid na Gaeilge i mbun oibre ann.

Sa ghearrthéarma, ba léir gur cheart don Chomhairle tús áite a thabhairt do phlean gníomhaíochta le soláthar seirbhíse trí Ghaeilge na heagraíochta a fhorbairt trí úsáid a bhaint as conraitheoirí nó gníomhairí ar conradh, dá mba ghá, nó trí aon bhealach cuí eile a bheartófaí. Níor cheart, áfach, go bhfeicfí sin mar mhalairt ar an dualgas reachtúil i dtaobh baill foirne le hinniúlacht ar úsáid na Gaeilge a bheith fostaithe, ach mar ghníomh eatramhach, gearrthéarmach.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Ní raibh an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) den Acht Oidhreachta 1995 maidir le líon leordhóthanach d’fhoireann na Comhairle Oidhreachta a bheith inniúil ar úsáid na Gaeilge chun go mbeifí in ann seirbhís a sholáthar trí Ghaeilge chomh maith lena soláthar trí Bhéarla á chomhlíonadh.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go n-ullmhódh agus go gcuirfeadh an Chomhairle Oidhreachta plean i bhfeidhm le cinntiú go mbeadh an eagraíocht ag comhlíonadh an cheanglais atá daingnithe in Alt 18(1) den Acht Oidhreachta 1995 a luaithe agus ab fhéidir maidir le hinniúlacht ar úsáid na Gaeilge a bheith ag líon leordhóthanach dá foireann lena seirbhís a sholáthar trí Ghaeilge chomh maith lena soláthar trí Bhéarla.
2. Go mbeadh plean sin na Comhairle Oidhreachta ina léarscáil bhóithre leis an eagraíocht a threorú óna hionad reatha neamhreachtúil go ceann scríbe ina mbeadh sí dílis don dualgas reachtúil atá daingnithe sa dlí ag an Oireachtas agus go ndéanfaí an t-aistear sin a chríochnú laistigh den tréimhse ama is giorra.
3. Go gcinnteodh an Chomhairle Oidhreachta go mbeadh inniúlacht ar úsáid na Gaeilge riachtanach i gcás aon duine a cheapfaí ar fhoireann na heagraíochta feasta go dtí go mbeadh líon leordhóthanach foirne ag an eagraíocht lena seirbhís a sholáthar trí Ghaeilge chomh maith lena soláthar trí Bhéarla agus go mbeadh sin

amhlaidh ba chuma ar mar thoradh é ar phost nó ar phoist nua a bheith cruthaithe agus ceadaithe don Chomhairle nó de bharr folúntas/folúntais sa bhuanfhoireann reatha a bheith le líonadh.

4. San idirlinn, dá mba ghá, mar ghníomh eatramhach, gearrthéarmach go dtí go mbeadh an ceanglas reachtúil teanga á chomhlíonadh go hiomlán, go dtabharfadh an Chomhairle Oidhreachta tús áite d'iarrachtaí cuí le soláthar seirbhíse trí Ghaeilge na heagraíochta a fhorbairt trí úsáid a bhaint as conraitheoirí nó gníomhairí ar conradh, nó ar aon bhealach cuí eile a bheartófaí deiseanna foghlama Gaeilge don bhuanfhoireann reatha san áireamh agus go mbeadh soláthar leaganacha Gaeilge/dátheangacha de shuíomh gréasáin, bróisiúir, bileoga, foirmeacha iarratais agus eile na heagraíochta ina chuid den tseirbhís sin.
5. Go gcuirfeadh an Chomhairle Oidhreachta an Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil agus an Roinn Airgeadais ar an eolas faoi fhionnachtain agus moltaí an imscrúdaithe agus faoin sárú leanúnach a bheadh ar dhualgais reachtúla faoi Alt 18(1) den Acht Oidhreachta go dtí go mbeadh moltaí an imscrúdaithe curtha i bhfeidhm go hiomlán.
6. Go dtuigfeadh an Chomhairle Oidhreachta go mbeadh sé de cheart ag Oifig an Choimisinéara Teanga filleadh arís in am trátha, dá mba chúig, le deimhin a dhéanamh go rabhthas ag cloí leis an dualgas teanga atá daingnithe in Alt 18(1) den Acht Oidhreachta ar foráil d'achtachán í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 25 Deireadh Fómhair 2007

Tuarascáil eisiithe: 26 Márta 2008

An tÚdarás Comhionannais

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an tÚdarás Comhionannais an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(b) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, i bhfoilsíú trí Bhéarla a dhéanamh ar Thuarascáil Bhliantúil 2007 ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach?

Cúlra

Tháinig sé chun solais i mí Iúil 2008 gur fhoilsigh an tÚdarás Comhionannais Tuarascáil Bhliantúil 2007 i mBéarla amháin. De réir Alt 10(b) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, tá dualgas ar chomhlacht poiblí, an tÚdarás Comhionannais san áireamh, a chinntiú go bhfoilseofar go comhuaineach, i nGaeilge agus i mBéarla, aon tuarascáil bhliantúil a dhéanann sé nó a dhéantar faoina údarás.

Tar éis comhfhreagras neamhfhoirmiúil leis an Údarás, bheartaigh mé nach raibh aon rogha agam ach imscrúdú a thionscnamh ar an 6 Lúnasa 2008.

Cás an Údaráis Chomhionannais

Ghlac an tÚdarás leis gan cheist gur sárú ar Alt 10(b) den Acht a bhí i bhfoilsíú Thuarascáil Bhliantúil 2007 i mBéarla amháin. Dúradh go raibh aiféala ar an Údarás maidir leis seo agus gur tharla an sárú de bharr *“cúinsí pearsanta a bhain le pearsanra a bhí páirteach san aistriúchán nó a bhí freagrach as, fonn feabhas an aistriúcháin a chinntiú, an riachtanais sárúithe reachtaíochta, earáidí daonna agus dearmad a laghdú a oiread agus is féidir.”* Tagraíodh freisin do thinnis a chuir bac ar dhul chun cinn agus ullmhú na tuarascála.

Tá dualgas ar an Údarás tuarascáil bhliantúil a fhoilsiú laistigh de 6 mhí ó thús gach bliain féilire. Dúirt an tÚdarás nuair ba léir ón 11 Iúil go raibh sé ag sárú Acht na dTeangacha Oifigiúla agus na hAchtanna um Chomhionannas Fostaíochta 1998-2008 araon *“ní bheadh sé indéanta nó praiticiúil aistritheoir eile leis an sainoilteacht choibhéiseach a fháil agus chuirfeadh sé moill mhór ar an aistriúchán.”*

Dúradh gur *“shocraigh an Príomhfheidhmeannach sárúithe leanúnacha na reachtaíochta a íoslaghdú trí an Tuarascáil Bhliantúil a fhoilsiú.”* Dheimhnigh an Príomhfheidhmeannach go raibh rún daingean aige *“nach dtarlóidh a leithéid de shárú arís.”*

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Ba léir don imscrúdú nach raibh aon choimhlint idir an dualgas faoi na hAchtanna um Chomhionannas Fostaíochta 1998-2008 maidir le foilsíú tuarascála bliantúla laistigh de 6

mhí ó thús bliana agus an dualgas go mbeadh an tuarascáil sin á foilsiú go comhuaineach sa dá theanga oifigiúla.

Ghlac an t-imscrúdú leis go dtagann cúinsí pearsanta chun cinn maidir le tinneas nó eile in aon chomhlacht poiblí agus go gcaithfí a bheith tuisceanach faoin mbrú a chuirfeadh sin ar dhaoine aonair, ar fhoireann agus ar chomhlacht poiblí. Ní leor sin, áfach, le dualgais reachtúla a fhágáil ar leataobh.

Cé nach mar chosaint ar an sárú a míníodh nach ndearnadh aon iarratas ar an leagan Gaeilge den tuarascáil nuair a foilsíodh é tamall maith de sheachtainí tar éis an leagan Béarla a bheith ar fáil, níor léargas ar bith é sin ar an éileamh a bheadh air dá mbeadh fáil chomhuaineach ar an tuarascáil i nGaeilge agus i mBéarla. Bhreathnaigh sé freisin gurbh é an leagan Béarla amháin a scaipeadh go réamhghníomhach ar na meáin (san áireamh na meáin Ghaeilge), ar pholaiteoirí agus ar gheallsealbhóirí eile, ba chuma cén rogha teanga a bhí acu. Chonacthas don imscrúdú gur gníomh fíor-thromchúiseach d'aon eagraíocht reachtúil, ach go háirithe eagraíocht a raibh cúram comhionannais uirthi, cinneadh gníomhach a dhéanamh dul chun cinn le foilsiú doiciméid agus an eagraíocht ar an eolas go soiléir go raibh reachtaíocht á sárú aici.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an tÚdarás Comhionannais an dualgas reachtúil teanga, atá daingnithe in Alt 10(b) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, i bhfoilsiú trí Bhéarla amháin a dhéanamh ar Thuarascáil Bhliantúil 2007 ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcinnteodh an tÚdarás Comhionannais go gcloífeadh sé feasta lena dhualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.
2. Go gcinnteodh an tÚdarás Comhionannais sa chás is go mbeadh aon tuarascáil bhliantúil á foilsiú aici nó faoina húdarás feasta go bhfoilseofaí a leithéid go comhuaineach i ngach ceann de na teangacha oifigiúla, mar atá daingnithe in Alt 10(b) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, agus nach rachfaí chun cinn ar chúis ar bith le foilsiú doiciméid den chineál atá i gceist anseo murarbh fhéidir a bheith lánchinnte go mbeadh an dualgas seo á chomhlíonadh go cuí.
3. Go seolfadh an tÚdarás Comhionannais meamram eolais laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig baill foirne sin an Údaráis a d'fhéadfadh a bheith freagrach feasta as an tuarascáil bhliantúil a ullmhú lena foilsiú, ina ndeimhneofaí an méid seo:

- Go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh an tÚdarás a dhualgas reachtúil faoi Alt 10(b) d’Acht na dTeangacha Oifigúla 2003 sa chás seo;
 - Go raibh sé mar dhualgas ar an Údarás a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.
4. Go seolfadh an tÚdarás Comhionannais meamram eolais laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig cathaoirleach agus baill bhord an Údaráis Chomhionannais agus chuig máthair-roinn na heagraíochta – an Roinn Dlí agus Cirt, Comhionannais agus Athchóirithe Dlí – á gcur ar an eolas go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú.
 5. Go seolfadh an tÚdarás Comhionannais cóip den mheamram eolais atá i gceist ag moltaí 4 agus 5 thuasluaite chugam mar Choimisinéir Teanga a luaithe agus a d’eiseofaí iad.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d’achomharc.

Imscrúdú seolta: 6 Lúnasa 2008
Tuarascáil eisithe: 15 Deireadh Fómhair 2008

Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca le gealltanais áirithe de Scéim Teanga Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair), mar atá, Mír 4.6 den Scéim, i gcás inar líomhnaíodh gur cuireadh seirbhísí cigireachta réamhscolaíochta ar fáil i mBéarla amháin i nGaeltacht na Gaillimhe i mí Feabhra 2008?

Cúlra

Rinne úinéir naíonra i nGaeltacht na Gaillimhe gearán le m’Oifig i mí Feabhra 2008 maidir le cigireacht réamhscolaíochta a bheith déanta i mBéarla amháin ar a naíonra. Dúirt an gearánach gur tugadh le tuiscint di nach raibh rogha ar bith aici ach comhoibriú leis an gcigireacht sin trí Bhéarla.

Bhí sé daingnithe i Mír 4.6 de Scéim Teanga Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair), a tháinig i bhfeidhm ar an 1 Meán Fómhair 2005, go gceapfaí duine le Gaeilge le cigireacht a dhéanamh ar an gcóras réamhscolaíochta sa Ghaeltacht ó Eanáir 2006 ar aghaidh.

Bhí an gearán céanna tagtha chun cinn i mí Feabhra 2007 faoi chigireacht trí Bhéarla a bheith á déanamh ar naíonra i nGaeltacht Chonamara. Mar thoradh ar ghearán ó m’Oifig, dheimhnigh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte i scríbhinn ar an 3 Bealtaine 2007 “*go mbeadh socraithe a dhéanamh le cinntiú go ndéanfaí an chigireacht agus eile trí Ghaeilge i naíonraí Gaeltachta i gConamara*”. Ba chosúil ón ngearán nua i mí Feabhra 2008 nach raibh beart déanta de réir briathair.

Cé gur mheas mé go raibh an scéal níos tromchúisí mar go raibh dearbhú i scríbhinn tugtha ag Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte go ndéileálfaí leis an ábhar de bharr an ghearáin a rinneadh in 2007, rinne m’Oifig iarracht eile fós an cás seo a réiteach ar bhonn neamhfhoirmiúil ach níor éirigh leis an iarracht sin. Ba léir dom nach raibh de rogha agam ach imscrúdú reachtúil a sheoladh ar an 29 Feabhra 2008.

An Chéad Fhreagra

I litir dar dáta an 28 Márta 2008, ghlac Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte leis go raibh an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 á sháru i dtaca le Mír 4.6 den Scéim Teanga sa chás seo. Mar mhíniú dúradh: “*Tharla se seo de bhrí nár éirigh leis an FSS cigire réamhscoile le Gaeilge líofa a earcú i 2005.*”

Míníodh freisin gur fógraíodh go himmheánach post mar chigire réamhscoile i nGaillimh i mí an Mheithimh 2005, go bhfuarthas iarratas amháin don fholúntas sin, gur tairgeadh an

post don iarrthóir sin ach nár ghlac sí leis. Dúradh freisin gur fógraíodh an post arís go himheánach i mí na Samhna 2005 ach nach bhfuarthas aon iarratas an uair sin. Mar thoradh air sin, dúirt Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte: *“Cinneadh an post a fhógairt mar phost Béarla ar an 5/12/2005.”*

Taifid

Mar is gnách in imscrúduithe, iarradh ar Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte go soláthrófaí aon taifid a bhain le hábhar an imscrúdaithe seo. Nuair a cuireadh na taifid sin ar fáil, b’ábhar iontais don imscrúdú go raibh suas le 137 cáipéis éagsúil i gceist, meamraim agus ríomhphoist inmheánacha den chuid is mó, ina raibh thart ar 156 leathanach ag déileáil leis an gceist seo. Ba chosúil freisin gur beag toradh a bhí ar an saothar riaracháin inmheánaigh sin le dul i ngleic leis an gceist.

Freagraí Breise

Tar éis scagadh a dhéanamh ar fhreagra Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, bheartaigh mé soiléiriú a lorg ar cheisteanna áirithe. Tháinig an dara freagra ó Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte i litir dar dáta an 19 Bealtaine 2008.

Ó tháinig an fhoráil den Scéim Teanga a bhain le cigireacht trí Ghaeilge i bhfeidhm in Eanáir 2006, ba chosúil go ndearnadh cigireacht trí Bhéarla ar 16 naíonra Gaeltachta agus Gaeilge as 32 naíonra den aicme sin a bhí liostáilte ag Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte i gCo. na Gaillimhe.

Ón uair a thug Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte an deimhniú i scríbhinn do m’Oifig ar an 3 Bealtaine 2007 go ndéanfaí an chigireacht trí Ghaeilge i naíonraí Gaeltachta i gConamara, ba trí Bhéarla amháin fós a rinneadh an chigireacht ar sheacht naíonra idir sin agus dáta an imscrúdaithe. Dúradh go ndearnadh an chigireacht trí Bhéarla *“de bhri nach bhfuil aon Chigire Réamhscoile le Gaeilge fostaithe againn.”*

Mar fhreagra ar cheist ón imscrúdú faoi thuairim Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte maidir le cibé an bhféadfadh nó nach bhféadfadh oifigeach dá cuid gan Ghaeilge cigireacht cheart a dhéanamh ar naíonra Gaeilge/Gaeltachta ina mbeadh na taifid chuí á gcoinneáil i nGaeilge, dúradh an méid seo a leanas:

“...tá Bainisteoir na Seirbhísí Réamhscoile den tuairim go bhfuil go leor Gaeilge ag na h-oifigigh atá fostaithe faoi láthair le cumarsáid a dhéanamh leis an soláthróir seirbhíse nuair atá an chigireacht idir lámha acu. Ach tar éis an méid thuas a chur san áireamh, glacann muid leis nach bhfuil ar a gcumas Gaeilge a labhairt go líofa.

Cuirtear na tuairiscí faoin gcigireacht ar fáil don soláthróir Réamhscoile i nGaeilge agus i mBéarla.”

Cé gur tugadh le fios don imscrúdú sa chéad litir gur fógraíodh an post don chigireacht mar phost Béarla, bhí malairt scéil sa dara litir:

“...níor fógraíodh an post mar phost Béarla amháin bhí fáilte roimh iarratais ó chainteoirí líofa Gaeilge. Ní dhearnadh aon chinneadh an post a fhógairt mar phost Béarla...”

Fós féin, ba léir nár ceapadh duine le Gaeilge sa phost.

Nuair a cuireadh dréacht den tuarascáil ar an imscrúdú chuig Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte le deis a thabhairt le haon earráidí, míthuiscintí nó míchruinnis sa dréacht sin a leigheas sula mbeadh fionnachtana agus moltaí déanta, thapaigh an Fheidhmeannacht an deis sin chun soiléiriú a dhéanamh ar roinnt pointí.

Chuir an Fheidhmeannacht in iúl go raibh bunús reachtúil leis an gcigireacht a dhéantar ar ionaid réamhscoile faoi achtacháin éagsúla agus dúirt, inter alia:

“Tugtar tús áite do leas an pháiste i ngach cinneadh a dhéanann an tSeirbhís réamhscoile agus bainistíocht Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte...”

Dá bhri sin, bíonn ar an Oifigeach Réamhscoile cothromaíocht a aimsiú idir comhlíonadh a ndualgaisí ó thaobh leas an pháiste sa suíomh réamhscoile agus meas a thaispeáint do riachtanais cultúrtha an pháiste, an clann agus an Naíonra.

Bhí ar an Oifigeach Réamhscoile, an fhadhb a d’eascair a réiteach i.e cothromas a aimsiú idir an chontúirt dochair nó mí-iompair agus cearta an Naoínra an chigireacht a bheith déanta as Gaeilge.

Ní raibh sé i gceist ariamh ag an tSeirbhís Réamhscoile go ndéanfaí aon lagú ar na dualgaisí de réir na Scéime Teanga.”

Maidir leis an ngearánach atá faoi chaibidil san imscrúdú seo, dúradh gur le freastal ar riachtanas a bhí ag an naíonra féin (mar thaca agus mar chuid d’iarratas ar mhaoiniú caipitil) a rinneadh an chigireacht gur ar iarratas ón naíonra agus le haontú iomlán ón naíonra a rinneadh an chigireacht agus gur tuigeadh don chigire go ndúirt stiúrthóir an naíonra i ndeireadh an phróisis go raibh sí sásta.

Osradharc ar an Imscrúdú

Ní raibh aon amhras ar bith orm faoi ríthábhacht na gcigireachtaí reachtúla agus na dualgais throma agus thábhachtacha a chuir siad ar Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte i dtaca le leas na bpáistí. Is cuid den dualgas reachtúil sin freisin gur trí Ghaeilge a dhéanfaí an chigireacht i naíonraí i nGaeltacht na Gaillimhe de bhua Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca leis an ngealltanas i Mír 4.6 de Scéim Teanga Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair). Tá sé de cheart ag na geallsealbhóirí go mbeadh an chigireacht sin trí Ghaeilge ar chomhchaighdeán agus ar chomhchéim leis an gcigireacht a dhéantar trí Bhéarla, an chigireacht ar dhoiciméid scríofa agus trí agallaimh bhéil san áireamh.

Níor ghéill mé ar chor ar bith don chás go gcaithfeadh ceart amháin géilleadh don cheart eile nuair ba léir go bhféadfaí socruithe cuí pearsanra a dhéanamh le cinntiú go mbeadh na cearta éagsúla (cigireachta agus teanga) á gcosaint.

Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte féin a roghnaigh cigireacht réamhscoile trí Ghaeilge i nGaeltacht na Gaillimhe i measc a tosaíochtaí i Scéim Teanga na heagraíochta i Limistéar an Iarthair. Níl aon rogha ag Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte ach na dualgais reachtúla ina leith a chomhlíonadh go cuí.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 18(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i dtaca le gealltanais áirithe de Scéim Teanga Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte (Limistéar an Iarthair), mar atá, Mír 4.6 den Scéim, nuair a cuireadh seirbhísí cigireachta réamhscoilaíochta ar fáil i mBéarla amháin i nGaeltacht na Gaillimhe i mí Feabhra 2008.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gceapfadh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte duine le líofacht i nGaeilge le cigireacht a dhéanamh ar na hionaid réamhscoile i nGaeltacht na Gaillimhe mar atá geallta i Mír 4.6 de Scéim Teanga na heagraíochta (Limistéar an Iarthair) a luaithe agus ab fhéidir.
2. Sa ghearrthréimhse, go dtí go mbeadh an ceapachán sin déanta, go ndéanfadh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte socruithe cuí pearsanra le cinntiú gur trí Ghaeilge a dhéanfaí aon chigireacht chuí ar ionaid réamhscoile i nGaeltacht na Gaillimhe agus nach bhfágfaí aon pháiste, tuismitheoir, caomhnóir ná soláthraí seirbhísí naíonra faoi aon mhíbhuntáiste ná i mbaol de chineál ar bith de bharr dhualgas teanga seo na Feidhmeannachta.
3. Go nglacfadh an fhoireann chuí i bhFeidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte leis nár ghá go mbeadh aon choimhlint ar bith idir cearta maidir le leas agus sábháilteacht leanaí agus cearta teanga sa chás seo agus go mbeidís aireach i gcosaint na gcomhcheart sin feasta.
4. Go seolfadh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte meamram eolais i nGaeilge a luaithe agus ab fhéidir, agus laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo ar a dhéanaí, chuig stiúirthóirí na naíonraí i nGaeltacht na Gaillimhe ag deimhniú gur

trí Ghaeilge a dhéanfaí an chigireacht réamhscoile iontu feasta mar atá geallta i Scéim Teanga na Feidhmeannachta.

5. Go seolfadh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte cóip den mheamram eolais atá i moladh 4 thuas chugam mar Choimisinéir Teanga a luaithe agus a d'eiseofaí é.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 29 Feabhra 2008

Tuarascáil eisiithe: 13 Meitheamh 2008

Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath an dualgas reachtúil teanga atá daingníthe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsíú trí Bhéarla amháin a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar Maximising the City’s Potential: a Strategy for Intensification and Height ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach?

Cúlra

Rinne ball den phobal gearán oifigiúil liom ar an 7 Márta 2008 maidir le doiciméad ar a dtugtar Maximising the City’s Potential: a Strategy for Intensification and Height a d’fhoilsigh Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath i mí Feabhra 2008. Bhí an gearánach den bharúil gur cheart go mbeadh leagan dátheangach nó cóip i nGaeilge den doiciméad iomlán ar fáil go comhuaineach leis an leagan Béarla de réir fhorálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

De réir Alt 10(a) den Acht, tá dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú go bhfoilseofar aon doiciméad ina leagtar amach “*tograí beartais phoiblí*” go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla.

Is comhlacht poiblí den chineál atá i gceist san Acht é Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath. Shéan an Chomhairle Cathrach i scríbhinn don ghearánach go raibh dualgas uirthi faoi Alt 10 den Acht nó faoi Scéim Teanga na Comhairle an doiciméad seo a chur ar fáil i nGaeilge. Ós rud é nár éirigh le m’Oifig an gearán a réiteach ar bhonn neamhfhoirmiúil, bheartaigh mé imscrúdú a thionscnamh ar an 20 Márta 2008.

Cás Chomhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath

D’fhéadfaí cás na Comhairle Cathrach a roinnt ina dhá chuid:

(a) Doiciméad ina leagtar amach tograí beartais phoiblí

Dúirt an Chomhairle Cathrach nár leag an doiciméad seo amach aon tograí beartais phoiblí:

“Ní doiciméad den chineál sin é go dtí go ndéanfar moladh reachtúil as, is é sin le rá moladh chun an Plean Forbartha Cathrach a athrú faoi Alt 13 den Acht um Phleanáil agus Fhorbairt, 2000... Sa chomhthéacs reatha is trí athrú faoi Alt 13 a dhéanamh ar Plean Forbartha na Cathrach an t-aon slí amháin go bhféadfaimis togra beartais phoiblí a leagadh amach.”

(b) Doiciméad déanta ag údarás áitiúil nó faoina údarás

Dúirt an Chomhairle Cathrach freisin gur ghá do dhoiciméad *“a bheith ina dhoiciméad reachtúil déanta i gcomhréir leis an reachtaíocht rialtais áitiúil chuí”* chun go n-áireofaí é faoi Alt 10 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla. Dúirt an Chomhairle Cathrach gur plécháipéis a bhí sa doiciméad a raibh an Chomhairle ag lorg aighneachtaí ón bpobal air sula mbeartófaí ar aon athrú reachtúil a dhéanamh ar an Dréachtphlean Forbartha Cathrach 2005-2011: *“Ar an mbonn sin ní chreidimid gur doiciméad é atá ‘déanta ag nó faoi Údarás’ na Comhairle Cathrach, mar a éilíonn Alt 10 an Achta”*.

Leag an Chomhairle Cathrach béim ar an difríocht idir ról bhaill thofa na Comhairle agus fheidhmeannas na Comhairle sna gnóthaí seo:

“Is é an comhlacht reachtúil amháin a dhéanann cinntí beartas (i.e. an Chomhairle Tofa). Tá próisis riaracháin i bhfeidhm agus déanann an bhainistíocht fheidhmeach cinntí dá réir chun a dheimhniú go ritear an eagraíocht go héifeachtúil agus go héifeachtach. Sonraítear go soiléir in Alt 130 den Acht Rialtais Áitiúil 2001 gur leis na hionadaithe tofa amháin a luíonn feidhm déanamh beartas na n-údarás áitiúil”.

Mar choimriú ar chroí-argóintí na Comhairle Cathrach, chonacthas don Chomhairle nár tháinig an doiciméad faoi scáth Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla toisc nach raibh an doiciméad déanta go hoifigiúil ag an gComhairle i gcomhréir le reachtaíocht na n-údarás áitiúil agus toisc nach leagfadh aon doiciméad de chuid na Comhairle tograí beartais phoiblí amach go dtí go ndéanfaí sin le moladh reachtúil.

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Tá sé d’éifeacht ag Alt 10 d’Acht na dTeangacha Oifigiúla forálacha d’achtacháin eile a leasú. Tugann sé le tuiscint nach féidir brath ar a bhfuil in aon achtachán eile le dualgais faoin bhforáil seo a theorannú ná a chealú; is gá géilleadh don dualgas faoin bhforáil seo.

Ba léir go raibh roinnt bunriachtanas ann le doiciméad a thabhairt faoi scáth Alt 10 den Acht:

- Chaithfeadh doiciméad nó cáipéis i scríbhinn a bheith i gceist.
- Chaithfeadh an doiciméad sin a bheith foilsithe agus chiallódh sé sin go gcaithfeadh teacht a bheith ag an bpobal air.
- Chaithfeadh gur doiciméad de chuid comhlachta phoiblí faoin Acht é *“a dhéanfaidh sé nó a dhéanfar faoina údarás”*.
- Chaithfeadh *“tograí beartais phoiblí”* a bheith sa doiciméad. Is cosúil go n-áirítear doiciméid chomhairliúcháin sa mhéid seo, ina measc Páipéir Bhána is Ghlasa agus dréachtphleananna forbartha, ach gan a bheith teoranta dóibh sin, ina gcuirtear tograí maidir le polasaí poiblí i láthair lena meas agus go bhfuil seans ann go gcuirfeadh nó nach gcuirfeadh i bhfeidhm mar pholasaí iad.

Rinne an Chomhairle Cathrach argóintí láidre nach raibh an doiciméad a bhí á mheas ag an imscrúdú déanta ag an gComhairle ná faoina húdarás. Bhraith an Chomhairle ar an

argóint nár dhoiciméad den chineál sin é go dtí go ndéanfaí moladh reachtúil as, is é sin le rá, moladh chun an Plean Forbartha Cathrach a athrú faoi Alt 13 den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000.

Chreid mé go raibh an léirmhíniú sin ar an gcoincheap a bhain le doiciméad de chuid comhlachta phoiblí *“a dhéanfaidh sé nó a dhéanfar faoina údarás”* róchúng i gcomhthéacs ghnáthbhrí na bhfocal agus de réir gnáthrialacha forléirithe agus níor ghéill mé dó.

Ba léir dom gur bhain a raibh i gceist san fhoráil seo (.i. *“a dhéanfaidh sé nó a dhéanfar faoina údarás”*) le gach cineál comhlachta phoiblí a thiocfadh faoi scáth na reachtaíochta. Ní fhacthas dom gur le sainmhíniú nó léirmhíniú ó reachtaíocht i réimse amháin (.i. údarás áitiúla) ba cheart an coincheap seo a fhorléiriú, go háirithe nuair a bhí an réamhráiteas *“D’ainneoin aon achtachtáin eile...”* tugtha mar thús leis an bhforáil.

Maidir leis an idirdhealú a rinne an Chomhairle Cathrach idir ról bhaill thofa na Comhairle agus fheidhmeannas na Comhairle sna gnóthaí seo, ní fhacthas dom gur bhain sé seo le croí na ceiste sa chás seo. Is léir go bhfuil cumhacht agus údarás ag baili thofa na Comhairle tograí beartais phoiblí a cheadú ach ní léir go bhfuil cosc ar an mbainistíocht fheidhmeach pléchaipéis nó dréachtdoiciméad a dhéanamh le foilsiú ina mbeadh rogha de thograí beartais phoiblí a bhféadfaí glacadh nó diúltú dóibh in am trátha. Dá bhrí sin ar fad, bhí mé lánchinnte gur dhoiciméad é seo a bhí déanta ag an gComhairle Cathrach nó faoina húdarás.

An t-aon cheist eile a tháinig chun cinn ná ar leagadh amach *“tograí beartais phoiblí”* sa doiciméad a bhí i gceist. Cé gur léir gur pléchaipéis é mar chuid de phróiseas comhairliúcháin, theip orm tograí beartais phoiblí a aimsiú ann. Chonacthas dom gur chongaraí é do dhearcpháipéar ar an staid reatha nó gur leabhrán faisnéise, treorach nó eolais é seachas doiciméad a raibh tograí beartais phoiblí leagtha amach ann.

Ar an gcúis sin, agus ar an gcúis sin amháin, ní fhacthas dom gur dhoiciméad é a tháinig faoi Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla agus, dá bhrí sin, ní fhacthas dom go raibh dualgas reachtúil ar Chomhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath é a fhoilsiú go comhuaineach i nGaeilge agus i mBéarla.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Níor sháraigh Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 10(a) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i bhfoilsiú trí Bhéarla amháin a dhéanamh ar an doiciméad ar a dtugtar Maximising the City’s Potential: a Strategy for Intensification and Height ag tráth nach raibh leagan Gaeilge ar fáil go comhuaineach.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ó tharla nach raibh aon sárú déanta ar an Acht, ní raibh aon mholtaí le déanamh agam sa chás seo.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Meabhraíodh i dtuarascáil an imscrúdaithe go raibh ceart reachtúil ann achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 20 Márta 2008

Tuarascáil eisiithe: 11 Meitheamh 2008

An Chomhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an Chomhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe i bhfo-alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 nuair a tugadh freagra i scríbhinn i mBéarla ar chumarsáid i scríbhinn i nGaeilge i mí Bealtaine 2008, mar a líomhain an gearánach sa chás seo?

Cúlra

Rinne ball den phobal gearán gur sheol sí foirm iarratais, nach raibh ar fáil i nGaeilge ach a bhí líonta aici i nGaeilge, mar aon le cáipéisí tacaíochta i nGaeilge chuig an gComhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta ag tús 2008 ag lorg scoláireacht taighde.

Fuair sí litir i mBéarla dar dáta an 9 Bealtaine 2008 ag glacadh lena hiarratas agus ag bronnadh scoláireachta uirthi. Bhí foirm dhearbhaithe, arís i mBéarla, leis an litir seo agus líon sí í seo arís i nGaeilge.

Faoi fho-alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003, tá sé de cheart ag duine freagra i nGaeilge a fháil ar chomhfhreagras i scríbhinn i nGaeilge le comhlacht poiblí a thagann faoi scáth na reachtaíochta, mar atá, an Chomhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta.

Bhí m’Oifig i dteagmháil leis an gComhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta faoi ghearán den chineál céanna le linn 2007. Dúradh ag an am sin go raibh meamram eisithe chuig an bhfoireann ar fad maidir lena ndualgais faoin Acht agus go raibh córas curtha i bhfeidhm lena chinntiú go bhfreagrófaí cumarsáid i nGaeilge sa teanga chéanna sin.

Thug mé suntas freisin do rabhadh tugtha i gcáipéisí na Comhairle a bhain le téarmaí agus coinníollacha a scéimeanna inar dúradh go bhféadfaí iarratais a dhéanamh i nGaeilge nó i mBéarla ach inar comhairliodh dóibh siúd a roghnódh an Ghaeilge “*to submit their own English translation in order to facilitate evaluation by the International Board of Assessors...*”. Ba mhian liom an bunús a bhí leis an bhfógra sin a thuiscint. Shocraigh mé imscrúdú a thionscnamh ar an 26 Bealtaine 2008.

Freagra na Comhairle

Ghlac an Chomhairle leis gur sháraigh sí an dualgas reachtúil faoi fho-alt 9(2) den Acht. Dúradh gurbh oth léi an méid a tharla sa chás seo agus iad “*ar bís ag iarraidh torthaí an chomórtais úd a eisiúint*”.

Thug an Chomhairle an léargas seo i dtaca leis an Scéim Mhaoinithe do Scoláireachtaí Iarchéime Rialtas na hÉireann sna Daonnachtaí agus sna hEolaíochtaí Sóisialta as ar eascair an gearán a rinneadh liom:

“Faoi scéim na bliana 2008/09, fuair 501 iarratas... De bharr an líon mór iarratas a seoladh, cuireadh litreacha na dtorthaí amach ag úsáid chóras postchumaisc Microsoft Word. Is mar gheall air sin a fuair [an gearánach] freagra i mBéarla.

Glacann an Chomhairle leis gur earráid riaracháin a bhí ansin nár cheart a tharlú in aon chor... theastaigh uainn iad ar fad a chur ar an eolas maidir le toradh an phróisis mheasúnaithe a luaithe ab fhéidir...”

Thagair an Chomhairle freisin don cheist a bhí tarraingthe anuas agam i dtaca le hAlt 12 de téarmaí agus de choinníollacha na Scéime ina luaitear:

“Féadfar iarratas a dhéanamh i mBéarla nó i nGaeilge. Más mian le hiarratasóirí iarratas a dhéanamh i nGaeilge, moltar dóibh aistriúchán Béarla a sholáthar in éineacht leis an iarratas le go mbeidh an Bord Idirnáisiúnta Measúnóirí in ann é a mheas. Mura gcuirfear aistriúchán Béarla ar fáil, beidh iarratasóirí faoi cheangal ag an aistriúchán a chuirfidh an Chomhairle ar fáil don Bhord Idirnáisiúnta Measúnaithe thar ceann an iarratasóra.”

Tugadh an míniú seo a leanas ar an bhforáil sin:

“Ó tharla gur ó gach cearn den domhan na daoine acadúla a shuíonn ar na Boird Mheasúnaithe againn, seoltar an próiseas measúnaithe i mBéarla. Dá bhri sin, ní mór aistriúchán Béarla a bheith ar fáil do chomhaltaí boird i gcás gach ceann de na hiarratais le gur féidir leis na comhaltaí iad a athbhreithniú.”

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Níl aon amhras ann ach gur sháraigh an Chomhairle sa chás seo an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe i bhfo-alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla. Maidir leis an bhforáil i scéimeanna na Comhairle a bhain le téarmaí agus coinníollacha, b’ábhar inní don imscrúdú cur chuige na Comhairle sa chás.

Cé gur léir go raibh an Chomhairle sásta aistriúchán i mBéarla a sholáthar, bhí sé soiléir go bhféadfaí a fheiceáil gur rabhadh a bhí i gceist nuair a dúradh go mbeadh iarratasóirí *“faoi cheangal ag an aistriúchán a chuirfidh an Chomhairle ar fáil don Bhord Idirnáisiúnta Measúnaithe thar ceann an iarratasóra”*. mura gcuirfidís aistriúchán Béarla dá gcuid féin ar fáil. Chonacthas don imscrúdú gur seirbhís choinníollach a bhí á tairiscint trí Ghaeilge dá mbeadh sé molta go mbeadh aistriúchán Béarla le hiarratais i nGaeilge.

Gnó don Chomhairle é a cuid oibre féin a stiúradh ina rogha bealach fad is nach bhfuil an reachtaíocht á sárú aici. Dá bhfeicfí don Chomhairle gur trí aistriúchán go Béarla ar

iarratais i nGaeilge ab fhearr ab fhéidir léi feidhmiú, ba ar an gComhairle amháin a thitfeadh sé an cruinn-aistriúchán sin a sholáthar. Níor chreid mé gur cheadaigh fo-alt 9(2) den Acht coinníollacha de chineál ar bith a chur le ceart an phobail ceachtar teanga oifigiúil a úsáid ina gcuid cumarsáide i scríbhinn le heagraíocht stáit a bhí ainmnithe faoin Acht sin.

Níor cheart go gcuirfeadh comhlacht poiblí aon chiotáí ná caiteachas breise ar iarratasóir a roghnódh iarratas a dhéanamh i nGaeilge thar mar a thabhófaí dá roghnódh sé nó sí Béarla a úsáid. Sa bhreis air sin, ba léir gurbh ar an gcomhlacht poiblí a thit sé cibé saoráidí ba dhóigh léi ba chúig a chur ar fáil sa ghnó seo chun a chinntiú nach mbeadh aon duine a roghnódh teanga oifigiúil amháin faoi mhíbhuntáiste toisc nár roghnaigh sé nó sí an teanga oifigiúil eile.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an Chomhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe i bhfo-alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 nuair a tugadh freagra i scríbhinn i mBéarla ar chumarsáid i scríbhinn i nGaeilge i mí Bealtaine 2008, mar a líomhain an gearánach sa chás seo.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Go gcloífeadh an Chomhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta go cuí feasta leis na dualgais reachtúla atá daingnithe i bhfo-alt 9(2) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003:
 - Trína chinntiú, i gcás ina ndéanfadh duine cumarsáid i dteanga oifigiúil léi, i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach, go bhfreagródh sí sa teanga chéanna;
 - Trína chinntiú nach gcuirfí aon chúram ná aon chiotáí bhreise ar dhuine ar mhian leis nó léi teanga oifigiúil amháin a roghnú dá c(h)umarsáid i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an gComhairle thar mar a thabhófaí dá roghnódh sé nó sí an teanga oifigiúil eile a úsáid;
 - Trína chinntiú nach mbeadh duine ar mhian leis nó léi teanga oifigiúil amháin a roghnú seachas an teanga eile dá c(h)umarsáid, i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach, leis an gComhairle faoi mhíbhuntáiste de thoradh na rogha sin nó toisc nár roghnaigh sé nó sí an teanga oifigiúil eile;
 - Trína chinntiú go ndéanfaí an leasú cuí ar an bhforáil i dtéarmaí agus coinníollacha na scéimeanna leis an gcothromaíocht teanga sin a chinntiú.

2. Go n-eiseodh an Chomhairle um Thaighde sna Dána agus sna hEolaíochtaí Sóisialta nóta eolais oifigiúil chuig baill foirne na heagraíochta ar fad a luaithe agus ab fhéidir, ach laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo ar a dhéanaí:
- Ag deimhniú gur chinn an t-imscrúdú seo gur sháraigh an eagraíocht a dualgas reachtúil teanga sa chás seo agus go raibh dualgas uirthi a chinntiú nach dtarlódh sin arís;
 - Ag deimhniú go gcuirfí cleachtais oibre i bhfeidhm a chinnteodh go gcomhlíonfaí na dualgais reachtúla teanga feasta; agus
 - Go seolfaí cóip den nóta eolais sin chugam mar Choimisinéir Teanga a luaithe agus a d'eiseofaí é.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 26 Bealtaine 2008

Tuarascáil eisiithe: 24 Meitheamh 2008

Iarnród Éireann

Ábhar an Imscrúdaithe

An amhlaidh go bhfuil nó nach bhfuil an fhoráil in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla á comhlíonadh i dtaca le ticéid taistil de chuid Iarnród Éireann?

Cúlra

Rinne ball den phobal gearán nach raibh an úsáid teanga ar thicéad taistil áirithe a bhí eisithe ag Iarnród Éireann ag teacht leis an riachtanas reachtúil teanga a leanas atá daingnithe in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950:

“Ní foláir na cárta-thicéidí paisinéara uile a eiseos an Bord i gcóir turasanna laistigh den Stát a bheith clóbhuailte i nGaeilge ach is cead iad a bheith clóbhuailte i nGaeilge agus i mBéarla.”

Bhí an ticéad taistil a seoladh chugam clóbhuailte i mBéarla amháin. Bheartaigh mé imscrúdú a thionscnamh ar an 28 Márta 2008.

Freagraí Iarnród Éireann

Dúirt Príomhfheidhmeannach Iarnród Éireann gur i meaisín uathoibríoch díolta ticéad, a úsáidtear i go leor stáisiún de chuid Iarnród Éireann, a clóbhuaileadh an ticéad i mBéarla. Dúradh gur ticéid i mBéarla amháin a chlóbhuailtear sna meaisíní sin faoi láthair.

Ba é croí na hargóna ag Iarnród Éireann nár chárta-thicéad paisinéara, de réir mar a shainmhínítear in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950, an cineál ticéid a fuair an gearánach. Dúirt an Príomhfheidhmeannach gurb é an fáth a bhí leis seo ná *“go dtagraíonn an téarma cárta-thicéad paisinéara á úsáidtear san Acht do chineál ticéid réamh-phriontáilte nach bhfuil in úsáid a thuilleadh.”*

Thug an Príomhfheidhmeannach soiléiriú breise mar seo a leanas: *“Is ticéid déanta as páipéar a phriontáiltear ag an bpointe eisithe iad na ticéid ar fad a eisiúnn Iarnród Éireann anois.”*

Dúirt an Príomhfheidhmeannach gur aithin an comhlacht *“go bhfuil sé tábhachtach go dtabharfaí stádas comhionann do dhá theanga oifigiúla an Stáit”*. Rinne sé an tairiscint seo a leanas:

“Chun na críocha sin, tá ar rannóg Teicneolaíochta an Eolais i mbun cainteanna cheana féin le soláthróirí ar Meaisíní Díola Ticéad Uathoibríocha chun na córais a leasú lena chinntiú go mbeidh ticéid priontáilte i nGaeilge ag custaiméirí a roghnóidh ticéid a cheannach trí Ghaeilge.”

Osradharc ar an Imscrúdú

Ba léir nár ghlac Iarnród Éireann leis gurbh ionann an sórt ticéad traenach a bhí i gceist san imscrúdú seo agus na “*cárta-thicéidí paisinéara*” dá dtagraítear in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950. Ba léir, mar sin, gur ghá forléiriú dlíthiúil a dhéanamh ar an Alt agus seasamh Iarnród Éireann a mheá sa chomhthéacs sin.

Tugadh an tAcht sin i bhfeidhm beagnach trí scór bliain ó shin agus, cé go ndearnadh leasuithe éagsúla go minic ar fhorálacha eile de chuid an Achta sin sna blianta ó shin, níor bheartaigh an tOireachtas an fhoráil seo a leasú. Ba chosúil gur theastaigh ón Oireachtas in achtú na forála seo gur clóbhuailte i nGaeilge nó go dátheangach a bheadh na “*cárta-thicéidí*” a d’eiseofaí chuig paisinéirí do thurais laistigh den Stát.

Ba é mo thuairim gur thagair an “*cárta-thicéad*” don ionstraim sin a thugtar do phaisinéir a chruthaíonn go bhfuil cead, ceadúnas, dearbhú nó barántas ag an duine sin go bhfuil sé údaraithe dó/dí taisteal ar aistear áirithe laistigh den Stát. Is é an cead nó an t-údarás chun taisteal a bhronnann an ionstraim seo ar an duine atá i gcroílár na forála seo seachas an t-ábhar ar a bhfuil sé clóbhuailte (cárta nó páipéar) nó an modh táirgthe a úsáideadh lena dhéanamh (réamhphriontáilte nó priontáilte ag an bpointe eisithe ar mheaisín uathoibríoch).

Sa chás, áfach, is go mbeadh brí an ailt seo den Acht doiléir nó débhríoch nó nár léir uaithe intinn shoiléir an Oireachtais – rud nár ghéill mé dó – forálann an tAcht Léiriúcháin 2005 (Alt 5(1)) go dtabharfaí don fhoráil “*forléiriú ar léir uaidh intinn shoiléir an Oireachtais nó na parlaiminte lena mbaineann, de réir mar a bheidh, i gcás gur féidir an intinn sin a fhionnadh as an Acht ina iomláine*”. Is léir ó Alt 57 ina iomláine go bhforálann sé d’úsáid na Gaeilge in eilimintí d’obair an chomhlachta, mar atá buanfhógraí, buanchomharthaí poiblí agus ticéid.

Chreid mé nár leor go rachadh Iarnród Éireann i mbun comhráite le “*soláthróirí ár meaisíní díola ticéad lena fháil amach cad iad na costais agus an scála ama a bheadh i gceist lenár gcórais a mhodhnú lena chinntiú go mbeidh ticéid priontáilte i nGaeilge ag custaiméirí a roghnóidh a gcuid ticéad a cheannach trí Ghaeilge*” leis an dualgas a chonacthas dom a bheith daingnithe in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 a chomhlíonadh.

Baineann an dualgas i leith sholáthar na dticéad trí Ghaeilge nó go dátheangach le gach ticéad a eisíonn an comhlacht do thurais laistigh den Stát. Níl sé teoranta do na cinn sin amháin a d’eiseofaí do chustaiméirí a roghnódh a gcuid ticéad a cheannach trí Ghaeilge i meaisín uathoibríoch díolta ticéad. Go deimhin, is cosúil nach bhfuil aon fhoráil reachtúil déanta a cheadódh don chomhlacht ticéid aonteangacha Bhéarla a sholáthar do thurais laistigh den Stát.

Ginearálta

Is léir go n-éilíonn Iarnród Éireann go ginearálta go gcomhlíonfadh paisinéirí a ndualgais féin agus iad ag taisteal ar thurais traenach, go háirithe an dualgas chun táille chuí a íoc

mar mhalairt ar chearta taistil. Caithfidh Iarnród Éireann a dhualgais féin a chomhlíonadh freisin, go háirithe iad siúd atá daingnithe sa dlí ag an Oireachtas agus ina measc Alt 57(2) den Acht Iompair 1950.

Meabhraítear freisin a raibh le rá ag an mBreitheamh Hardiman in athbhreithniú breithiúnach de chuid na Cúirte Uachtaraí sa bhliain 2001:

“Leagann an Stát nua-aimseartha iliomad dualgas trom ar shaoránaigh i dtaca le gnéithe éagsúla den tsaol ó ghéilliúlacht i gcúrsaí cánach go dlí pleanála. Dualgais thuirsiúla a ghlacann am agus atá costasach a chomhlíonadh cuid mhór de na dualgais seo ach is cuí é a bheith riachtanach iad a chomhlíonadh.

Mar an gcéanna caithfidh an Stát féin a dhualgais a chomhlíonadh, go háirithe iad siúd atá cumhdaithe sa Bhunreacht agus ní féidir é a chloisteáil ag gearán ach chomh beag leis an saoránach aonair gur dualgais thuirsiúla, throma iad sin. Go háirithe, ní féidir an Stát a chloisteáil ag gearán gur de bharr nár chomhlíon sé a dhualgais le scór bliain anuas is breis atá deacracht níos mó aige na dualgais sin a chomhlíonadh anois.”

(Hardiman, J. – Athbhreithniú Breithiúnach – An Chúirt Uachtarach. Tag: Ó Beoláin v Fahy [2001] 2 I.R. 279.)

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Go raibh an fhoráil in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 – ar foráil í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla – á sárú i dtaca le ticéid taistil de chuid Iarnród Éireann do thurais laistigh den Stát.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

1. Gan dochar don dualgas iomlán a mheas mé a bheith i gceist, go gcinnteodh Iarnród Éireann go dtógfadh an comhlacht na céimeanna cuí a luaithe agus ab fhéidir chun go gcloífeadh an comhlacht feasta leis an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 trína chinntiú go mbeadh na ticéid paisinéara a d’eiseofaí do thurais iarnróid laistigh den Stát clóbhualte i nGaeilge nó go dátheangach agus go n-ullmhófaí agus go gcuirfí i bhfeidhm plean réalaíoch le spriocanna cinnte ama leis seo a bhaint amach.
2. Go bhfeidhmeodh an plean sin mar a bheadh “léarscáil bhóithre” ann d’Iarnród Éireann leis an eagraíocht a threorú óna hionad reatha neamhrechtúil go ceann scríbe ina mbeadh sí dílis don dualgas reachtúil atá daingnithe sa dlí ag an Oireachtas faoi Alt 57(2) den Acht Iompair 1950 agus go ndéanfaí an t-aistear sin a chríochnú laistigh den tréimhse ama is giorra a bheadh réasúnta.

3. Go dtuigfeadh Iarnród Éireann go mbeadh sé de cheart ag Oifig an Choimisinéara Teanga filleadh arís in am trátha, dá mba chúí, le deimhin a dhéanamh go mbeifí ag cloí leis an dualgas teanga atá daingnithe in Alt 57(2) den Acht Iompair 1950, ar foráil d'achtachán í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 28 Márta 2008

Tuarascáil eisiithe: 17 Meitheamh 2008

An tÚdarás um Bóithre Náisiúnta

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar sháraigh an tÚdarás um Bóithre Náisiúnta an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe in Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i gcás cumarsáid i scríbhinn a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme trí chor poist i mBéarla amháin a eisiúint i mí Lúnasa 2008 maidir le socruithe nua do dholaí (e-flow) ar an M50?

Cúlra

Rinneadh gearán liom gur chóip i mBéarla amháin den chor poist maidir le socruithe nua do dholaí (e-flow) ar an M50 a sheol an tÚdarás um Bóithre Náisiúnta tríd an gcóras poist i mí Lúnasa 2008 chuig an bpobal i gcoitinne.

Leagann Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 dualgas ar chomhlachtaí poiblí, an tÚdarás um Bóithre Náisiúnta san áireamh, a chinntiú gur i nGaeilge nó i mBéarla agus i nGaeilge a dhéanfar an chumarsáid i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne, más chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme atá an chumarsáid sin.

Rinne m’Oifig iarracht an cás seo a réiteach ar bhonn neamhfoirmiúil leis an Údarás ach níor éirigh leis an iarracht sin. Bheartaigh mé imscrúdú a sheoladh ar an 19 Meán Fómhair 2008.

Cás an Údaráis um Bóithre Náisiúnta

Níor ghlac an tÚdarás leis gur sárú ar Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 a bhí i seoladh an choir phoist seo i mBéarla amháin.

Thug an tÚdarás an míniú seo a leanas ar chuspóir an bhróisiúir:

“B’é an príomhchuspóir a bhí againn agus an bróisiúr sin á chur amach againn ná chun daoine a spreagadh chun cuntas dolála eFlow a chlárú agus a oscailt, agus is tairiscint tráchtála é seo ón Údarás...”

Ghlac an tÚdarás leis gur sholáthair an chumarsáid mionsonraí ar oibríocht dola gan bhacainní an M50 ach ba mar *“bhunchuid den mhargáiocht”* a bhí an bróisiúr seo á chur ar fáil, dar leis an Údarás toisc, a dúradh, nach gcláródh daoine do na cuntais a bhí á dtairiscint gan tuiscint a bheith acu ar an rud a raibh siad ag clárú dó agus an fáth a raibh gá dóibh clárú.

Thug an tÚdarás le fios gurb é an tuiscint a bhí acu ná gur chlúdaigh Alt 9(3) cásanna cumarsáide a bheadh ann *“chun faisnéis a thabhairt”* agus nár bhain sé le cásanna fógraíochta ná le tairiscintí tráchtála.

Dúirt an tÚdarás:

“Is é ár dtuiscint ná nach bhfuil fógraíocht dírithe ar tháirgí nó seirbhísí tráchtála a chur chun cinn cuimsithe le raon Ailt 9(3) – dá mbeadh sí, tá seans mór ann go gcruthódh sí saincheisteanna suntasacha ó thaobh cumais fógraíochta agus margaiochta de, le srianta ar leith ag baint le heagraíochtaí tráchtála earnála an Stáit atá i gceist ag an Acht ach nach mbaineann le cuideachtaí insamhlaithe na hearnála príobháidí...”

Osradharc Ginearálta ar an Imscrúdú

Is féidir an cás a dhéanamh go bhfuil ceithre ghné éagsúla ag baint le hAlt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus gur cheart aon chumarsáid atá beartaithe a mheas faoi na slata tomhais sin le féachaint an dtagann nó nach dtagann sí faoi scáth an Ailt seo. Seo a leanas na slata tomhais sin:

- An comhlacht poiblí faoin Acht atá i mbun na cumarsáide?
- An bhfuil an chumarsáid á déanamh i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach?
- An cumarsáid í a bhfuil sé mar sprioc aici faisnéis a thabhairt?
- An leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne atá an chumarsáid?

Má shásaíonn cumarsáid áirithe gach ceann de na slata tomhais sin, bheadh an chosúlacht ar chúrsaí go sásaíonn sí gach critéar lena tabhairt faoi fhorálacha Alt 9(3) agus ba cheart go mbeadh sí á déanamh i nGaeilge nó go dátheangach – níl aon fhoráil ann lena leithéid a eisiúint i mBéarla amháin.

Mura sásaíonn an chumarsáid atá beartaithe aon cheann amháin nó níos mó de na slata tomhais thuas, dealraíonn sé nach mbeidh sí san áireamh faoi Alt 9(3).

Ghlac an tÚdarás leis gur comhlacht poiblí é faoin Acht, go ndearnadh an chumarsáid i scríbhinn agus go raibh an chumarsáid sin leis an bpobal i gcoitinne.

Ba é croí na hargóna ag an Údarás gurb é an tuiscint a bhí aige ná gur chlúdaigh Alt 9(3) cásanna cumarsáide a bheadh ann *“chun faisnéis a thabhairt”* agus nár bhain sé le cásanna fógraíochta ná tairiscintí tráchtála.

Is léir nach dtagann an dualgas teanga sin i gceist ach amháin nuair atá faisnéis á tabhairt. An cheist a bhí le freagairt, mar sin, ná ar thug an chumarsáid seo faisnéis?

Cuireadh an chumarsáid atá i gceist anseo ón Údarás i láthair, den chuid is mó, mar shraith ceisteanna agus freagraí. Freagraíodh gach ceist go cruinn, soiléir ina ceann agus ina ceann, ar bhealach is nach bhféadfaí aon argóint a dhéanamh dáiríre, dar liom, ach go raibh *“faisnéis”* á tabhairt.

Sa bhreis air sin, leagadh amach eolas faoi na táillí dola a ghearrfaí le linn 2008 ar chineálacha éagsúla feithiclí ag brath ar an sórt cuntais a bheadh i gceist. Arís ba “faisnéis” a tugadh gan cheist sa chumarsáid sin.

Maidir le hargóint an Údaráis gur chun críche fógraíochta nó margaíochta a raibh aidhm thráchtála aici a bhí scaipeadh na cumarsáide áirithe seo ar an bpobal i gcoitinne, agus gur thug sin lasmuigh de dhualgais Alt 9(3) den Acht í, chonacthas dom nach ndearna an tOireachtas, in achtú na forála seo, aon eisceacht ná teorannú den chineál seo.

Ní bhaineann an dualgas teanga atá daingnithe in Alt 9(3) ach le cumarsáid ó chomhlacht poiblí faoin Acht más i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach a dhéantar an chumarsáid. Ní bhaineann an dualgas le fógraí clóite i nuachtáin agus i bhfoilseacháin eile, fógraí raidió, teilifíse agus ar shuímh Ghréasáin, bróisiúir, bileoga eolais, srl.

Chonacthas dom ón gcás a chuir an tÚdarás i láthair an imscrúdaithe gur míchiall a bhain an eagraíocht as an bhforléiriú ar fho-alt 9(3) den Acht a d’fhág gur i mBéarla amháin a scaipeadh an chumarsáid atá i gceist anseo ar an bpobal i gcoitinne.

Fós féin, ba léir dom go raibh sé rómhall ag an bpointe sin, agus nach mbeadh sé chun leas an phobail ná an státchórais ag an tráth sin, leagan Gaeilge den chumarsáid seo a chlóbhualadh agus a dháileadh ar an bpobal i gcoitinne ar fud na tíre chun an dochar a rinne an sárú ar dhualgais reachtúla a chealú nó a laghdú.

Níor ghá go mbeadh an cur chuige seo mar fhasach, áfach, dá dtarlódh sárú den chineál céanna arís ar an bhforáil i bhfo-alt 9(3) den Acht.

Fionnachtain

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Gur sháraigh an tÚdarás um Bóithre Náisiúnta an dualgas reachtúil atá daingnithe in Alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 i gcás cumarsáid i scríbhinn a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don phobal trí fhoilseachán i mBéarla amháin a seachadadh mar chor poist i mí Lúnasa 2008 maidir le socruithe nua do dholáí (e-flow) ar an M50.

Moltaí an Imscrúdaithe

Ag féachaint don imscrúdú, ba iad seo a leanas na moltaí a rinne mé mar Choimisinéir Teanga:

- Go dtógfadh an tÚdarás um Bóithre Náisiúnta gach céim chuí le cinntiú go mbeadh sé ar an eolas faoina dhualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 agus go gcomhlíonfadh sé go hiomlán agus go cuí forálacha an Achta.

- Go gcinnteodh an tÚdarás um Bóithre Náisiúnta sa chás go ndéanfadh sé cumarsáid i scríbhinn leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne feasta chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme go mbeadh an chumarsáid sin déanta go dátheangach (i mBéarla agus i nGaeilge) mura raibh sí i nGaeilge ar fad.
- Go seolfadh bainistíocht an Údaráis um Bóithre Náisiúnta meamram eolais (i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach) laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála seo chuig baill foirne sin na heagraíochta a d'fhéadfadh a bheith freagrach feasta as cumarsáid i scríbhinn a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don phobal nó don aicme, agus go ndeimhneofaí an méid seo sa mheamram eolais sin:
 - Go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú seo gur sháraigh an tÚdarás um Bóithre Náisiúnta a dhualgas reachtúil faoi Alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 sa chás seo;
 - Agus go raibh sé mar dhualgas ar an Údarás um Bóithre Náisiúnta a chinntiú nach ligfí dá leithéid de shárú tarlú arís.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 19 Meán Fómhair 2008

Tuarascáil eisithe: 18 Samhain 2008

Comhlacht Árachais Ainmnithe

Ábhar an Imscrúdaithe

Ar chloígh comhlacht árachais ainmnithe leis an bhforáil in Alt 108 den Acht Árachais 1936 ar foráil d’achtachán í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla - i dtaca le gearánach ainmnithe a lorg cáipéisí árachais i nGaeilge?

Cúlra

Rinneadh gearán le m’Oifig ar an 28 Bealtaine 2008 gur dhiúltaigh comhlacht árachais ainmnithe doiciméid áirithe árachais a chur ar fáil i nGaeilge. Bhraith an gearánach gur sárú a bhí sa diúltú seo ar Alt 108 den Acht Árachais 1936.

Forálann Alt 108 den Acht Árachais 1936 mar seo a leanas:

108. “—Pé uair a déanfar fuirm thairisgeana i gcóir polasaí árachais do líonadh i nGaedhilg amháin, ansan, gach polasaí árachais do bhéarfar amach do réir no de dhruim na tairisgeana san agus aon scríbhinn eile do bhéarfar amach maidir leis an bpolasaí sin ag an gcuideachtain árachais no ag an sinneagóid chun a ndearnadh an tairisgint sin, déanfaidh an chuideachta árachais no an tsinneagóid sin (pe’ca aca é) iad do thabhairt amach i nGaedhilg má éilíonn an tairgtheoir san ortha.”

Dhaingnigh leasú den Acht Árachais 2000 go sonrath an riachtanas a bheith ann i gcónaí soláthar a dhéanamh ar dhoiciméid árachais i nGaeilge trí shonrú go ndéanfaí na doiciméid chúí a sholáthar i mBéarla ach i gcásanna a thioctadh faoi Alt 108 den Acht Árachais 1936.

Ba léir gur foráil d’achtachán a bhain le stádas nó le húsáid na Gaeilge, teanga oifigiúil, a bhí in Alt 108 den Acht Árachais 1936.

Rinne m’Oifig iarracht an cás seo a réiteach trínár gcóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán sa chéad ásc, ach níor éirigh leis an iarracht sin. Bhí, dá thoradh sin, dualgas orm imscrúdú foirmiúil a sheoladh sa chás, rud a tionscnaíodh ar an 21 Deireadh Fómhair 2008.

Freagra ón gComhlacht Árachais Ainmnithe

Sheas an comhlacht árachais ainmnithe leis nár sháraigh sé Alt 8 den Acht Árachais 1936, á rá:

*“Section 108 of the Insurance Act 1936 is very specific on the conditions entitling a policyholder to require documents to be produced in the Irish language. The proposal form must be filled **wholly** in the Irish language. In the complainant’s case, this did not occur...”*

Sholáthair an comhlacht árachais ainmnithe fótachóip den fhoirm thogra a bhí comhlánaithe agus sínithe ag an ngearánach don imscrúdú. Bhí cuid den fhoirm seo líonta i nGaeilge, bhí cuid eile di líonta i mBéarla agus líonadh rannóg amháin sa dá theanga.

Bhí sé deimhnithe ag an ngearánach go raibh an fhoirm thogra comhlíonta i nGaeilge aige agus sholáthair sé cóip den fhoirm sin don imscrúdú.

Ba léir go raibh dhá fhoirm thogra éagsúla ann, ceann a bhí líonta go hiomlán i nGaeilge agus an ceann eile nach raibh.

Dhearbhaigh an comhlacht árachais ainmnithe an méid seo a leanas:

“The original proposal form, the proposal on foot of which the policy of insurance was issued, is the signed proposal, a copy of which I sent to you with my letter of 7 November 2008. This was dated by the complainant as 28-5-08.”

Osradharc ar an Imscrúdú

Ní raibh aon amhras i m’intinn faoi nádúr bona fide iarrachtaí an ghearánaigh a chuid doiciméid árachais a fháil i nGaeilge, de réir na reachtaíochta.

Nuair a thug an gearánach an fhoirm isteach go pearsanta chuig oifig de chuid an chomhlachta árachais, is cosúil go ndearnadh leasuithe breise agus, mar thoradh, gur eisíodh foirm thogra nua ar chuir sé a shíniú agus an dáta léi.

Rinne an comhlacht árachais an argóint – agus ghlac mé leis an argóint sin – nár eisíodh aon pholasaí árachais de bhun ná de thoradh ar an mbunfhoirm thogra i nGaeilge agus gur eisíodh an polasaí árachais de bhun na foirme togra a bhí sínithe ag an ngearánach agus an dáta 28-05-08 curtha aige léi.

Tá an reachtaíocht soiléir agus gan débhrí.

Forálann Alt 108 den Acht Árachais 1936 go soiléir go n-eiseoidh cuideachta árachais nó an tsinneagóid i nGaeilge, má éilíonn an togróir sin, gach polasaí árachais a bhéarf ar amach de dhroim foirm thogra (“*fuirn thairisgeana*”) “*do líonadh i nGaedhilg amháin*”, agus aon scríbhinn (doiciméad) eile a bhaineann leis an bpolasaí sin a eiseofar.

Ba léir dom nach raibh an fhoirm thogra a síníodh agus a raibh an dáta 28-5-08 curtha léi, agus arbh í an bhunfhoirm í ónar eascair eisiúint an pholasaí, líonta go hiomlán i nGaeilge.

Ar na mbonn sin, ní raibh de rogha agam ach fionnachtain a dhéanamh nach raibh sárú déanta ag an gcomhlacht árachais ainmnithe ar Alt 108 den Acht Árachais 1936 trí dhiúltú doiciméid a sholáthar i nGaeilge sa chás seo.

Agus sin ráite, toisc gur iarr an gearánach go soiléir go gcuirfí na doiciméid árachais ar fáil dó i nGaeilge, d'fhéadfadh an comhlacht árachais ainmnithe breathnú ar cháipéisí a sholáthar i nGaeilge mar ghné de sheirbhís ardchaighdeán do chustaiméirí, d'ainneoin nach bhfuil dualgas reachtúil orthu ina leith seo.

Fionnachtain an Imscrúdaithe

Ba é seo a leanas fionnachtain an imscrúdaithe:

- Nár sháraigh an comhlacht árachais ainmnithe an fhoráil in Alt 108 den Acht Árachais 1936 - ar foráil d'achtachán í a bhaineann le stádas nó le húsáid teanga oifigiúla i dtaca le gearánach ainmnithe a lorg cáipéisí árachais i nGaeilge, ar an mbonn nach raibh an fhoirm ónar eascair eisiúint an pholasáí árachais líonta go hiomlán i nGaeilge, riachtanas docht den Alt seo.

Moltaí an Imscrúdaithe

I bhfianaise na fionnachtana thuas, ní fhacthas dom go mbeadh sé cuí aon mholtaí a dhéanamh san imscrúdú seo.

Achomhairc chuig an Ard-Chúirt

Mheabhraigh mé sa tuarascáil go raibh sé de cheart reachtúil ag aon pháirtí san imscrúdú achomharc a dhéanamh laistigh de cheithre seachtaine chuig an Ard-Chúirt ar phonc dlí i gcoinne an chinnidh ach ní dhearnadh a leithéid d'achomharc.

Imscrúdú seolta: 21 Deireadh Fómhair 2008

Tuarascáil eisithe: 17 Nollaig 2008

CÚRSAÍ AIRGEADAIS

Bhí buiséad €1,040,000 curtha ar fáil don Oifig don bhliain 2008 ach níor tarraingíodh anuas ach beagán le cois €830,000 den airgead sin. Tharla sin, ar an gcéad dul síos, toisc nach raibh na poist foirne nua a bhí ceadaithe don Oifig líonta i dtús na bliana agus chomh maith leis sin toisc go ndearnadh coigilteas eile ag teacht le polasaí an Stáit i leith cúrsaí fógraíochta agus eile le linn na bliana.

Tá cuntais na hOifige don bhliain 2008 ullmhaithe don Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste lena n-iniúchadh de réir Alt 8(2) den Dara Sceideal d'Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003.

A luaithe agus is féidir tar éis an iniúchta, déanfaidh an Coimisinéir Teanga cóip de na cuntais sin, nó de cibé sleachta as na cuntais sin a shonróidh an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta, mar aon le tuarascáil an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste maidir leis na cuntais, a chur i láthair an Aire.

Beidh cóipeanna de na doiciméid sin á leagan faoi bhráid Thithe an Oireachtais. Foilseofar freisin iad ar shuíomh gréasáin na hOifige.

FOIREANN AGUS SONRAÍ TEAGMHÁLA

FOIREANN

An Coimisinéir Teanga – Seán Ó Cuirreáin
Stiúrthóir – Máire Killoran
Bainisteoir Cumarsáide – Damhnait Uí Mhaoldúin
Bainisteoir Imscrúduithe – Órla de Búrca
Bainisteoir Géilliúlachta – Colm Ó Coisdealbha
Riarthóir Oifige – Éamonn Ó Bróithe
Oifigeach Feidhmiúcháin – Cáit Uí Mhaoilriain
Oifigeach Cléireachais – Deirdre Nic Dhonncha
Oifigeach Cléireachais – folúntas

TEAGMHÁIL

Is féidir teagmháil a dhéanamh leis an Oifig tríd an bpost, ar facs, le ríomhphost nó ar an teileafón ar chostas glao áitiúil, mar seo a leanas:

POST: An Coimisinéir Teanga
An Spidéal
Co. na Gaillimhe
Éire

FÓN: 091-504 006

GLAO ÁITIÚIL: 1890-504 006

FACS: 091-504 036

RÍOMHPHOST: eolas@coimisineir.ie

SUÍOMH GRÉASÁIN: www.coimisineir.ie

Is é an leagan Gaeilge an bhunchóip den tuarascáil seo.